



T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SAĞLIK YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SAĞLIK YÖNETİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE'DE SAĞLIK TURİZMİNİN GELİŞİMİNE KALDIRAÇ
ROLÜ ÜSTLENEBİLECEK YENİ ÖDEME MODELLERİ**

Funda TOPAK

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Haydar SUR**

İSTANBUL-2019

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

SAĞLIK YÖNETİMİ ANABİLİM DALI
SAĞLIK YÖNETİMİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKİYE'DE SAĞLIK TURİZMİNİN GELİŞİMİNE KALDIRAÇ
ROLÜ ÜSTLENEBİLECEK YENİ ÖDEME MODELLERİ**

Funda TOPAK

**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Haydar SUR**

İSTANBUL-2019

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

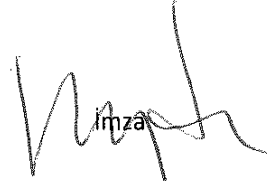
Anabilim Dalı : Sağlık Yönetimi
Program : Sağlık Yönetimi Yüksek Lisans
Öğrenci No : 174201009
Öğrenci Adı Soyadı : Funda TOPAK

“Türkiye’de Sağlık Turizminde Kaldıraç Rolü Üstlenebilecek Yeni Ödeme Modelleri” isimli çalışma aşağıdaki jüri tarafından 04.09.2019 tarihinde yapılan sınavda Yüksek Lisans Tezi olarak oybirliğiyle kabul edilmiştir.

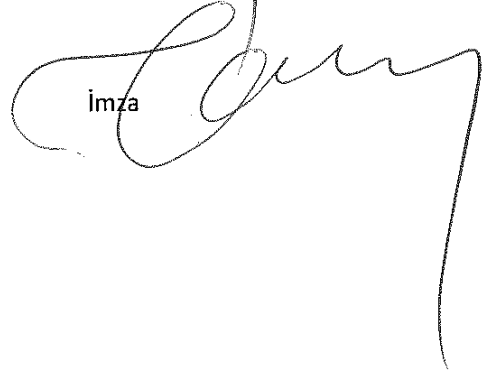
Jüri Başkanı : Doç. Dr. Güven Bektemür
(Sağlık Bilimleri Üniversitesi)


İmza

Danışman. : Prof. Dr. Haydar SUR
(Üsküdar Üniversitesi)


İmza

Üye : Doç. Dr. Tuğba ALTINTAŞ
(Üsküdar Üniversitesi)


İmza

ONAY

Bu tez, yukarıdaki jüri üyeleri tarafından uygun görülmüş ve Enstitü Yönetim Kurulu’nun tarih ve sayılı kararıyla kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Türker Tekin ERGÜZEL
Enstitü Müdür V.

ÖZET

Sağlık turizmi sektörü, küresel turizm pazarının en hızlı büyüme gösteren bir faaliyet alanlarından biridir. Sağlık turizmi; “sağlık turistinin yaşadıkları yerden sağlık hizmetleri için başka bir yere gitmesi” olarak tanımlanabilmektedir. Sağlık turizmi geçmişten beridir var olan bir turizm çeşidi olmasına rağmen son yıllarda sağlık turizminin önemi ve ülke ekonomisindeki etkisi de giderek artış göstermektedir. Türkiye bu alanda henüz gelişme evresindedir ve stratejik konumu ve gelişmiş sağlık sistemi ile bir cazibe merkezi konumundadır. Tüm bu fırsatlar ele alındığında Türkiye’nin sağlık turizmi sektöründe yeterli derecede gelişmesi ve dünya çapında öncü ülke konumları arasına yükselebilmesi için yoğun bir çaba sarf edilmektedir.

Yapılan çalışmada, sağlık turizmi alanında ülkemizin pazardaki durumunu incelemek ve pazar payını artırabilmek amacıyla sektördeki paydaşlarının yararlanabileceği öneriler geliştirmek amacıyla hazırlandı. Bu modellerle sağlık turizminde Türkiye’nin rekabet gücünün artırılması hedeflenmektedir. Bireysel Sağlık Turizmi Kredi (BİSATURK) Programıyla her kesimden hastaya ulaşarak, sağlık turizmi pazarını sağlık sigortası ve anlaşmaların dar bir alanından kurtararak hasta portföyünü ve sektördeki pazar payını artırmasında yardımcı olacaktır. Antalya Serbest Sağlık Turizm Bölgesinde (ASSATB) halihazırda ki serbest bölge ve projelerine yeni bir boyut kazandırarak Türkiye’nin sağlık turizminde ilk sıralara taşınmayı hedefleme de bir aşama olarak değerlendirilir.

Anahtar Kelimeler: Sağlık Turizmi, Bireysel Sağlık Turizm Kredisi (BİSATURK), Teşvik ve Destekler

NEW PAYMENT MODELS THAT CAN ASSUME THE ROLE OF LEVERAGE IN THE DEVELOPMENT OF HEALTH TOURISM IN TURKEY

ABSTRACT

Health tourism is one of the fastest growing segments of the global tourism market. Health tourism can also be defined as the travel of health tourists from one place to another for health services. Although health tourism is a type of tourism that has existed since the past, its importance and impact on the national economy has been increasing in recent years. Turkey is still under development and is a center of attraction in this sector with its strategic geographical location and advanced health care system. Considering all these deals, many efforts have been made to Turkey's adequate development in this sector and join the ranks of leading positions worldwide.

This study, it was prepared in order to examine the market situation of our country in the field of health tourism and to develop suggestion that can be utilized by the stakeholders in the sector in order to increase its market share. It aims to increase the competitiveness of Turkey on health tourism with this model. Individual Health Tourism Loan (BİSATURK) Program will reach patients from all walks of life and help to increase the patient portfolio and market share in the sector by saving the health tourism market from a narrow area of health insurance and agreements. In Antalya Free Health Tourism the Region (ASSATB) free zones and adding a new dimension to the current project considered as the first stage to move a targeting in Turkey's health tourism.

Keywords: Health Tourism, Individual Health Tourism Credit (IHTC) , Incentives And Supports

ÖNSÖZ

Öncelikle tez çalışmam boyunca yoğun çalışma temposunun içerisinde bana vakit ayıran ve tezin her aşamasında yol gösterip yoğun emek harcayan danışmanım saygıdeğer Prof. Dr. Haydar SUR hocama, yüksek lisans eğitimi hayatım boyunca desteklerini ve kıymetli görüşlerini esirgemeyen değerli hocalarım Dr. Öğr. Gör. Aslı KÖSE ÜNAL ve Öğr. Gör. Halil İbrahim EROL'a, hayatımın her evresinde yanımda olan ve birçok zorluğa göğüs germemi sağlayan eğitim süresince hiçbir fedakârlıktan kaçınmayan canım aileme, bu zorlu yolda bana güvenen, sabreden ve desteğini eksik etmeyen manevi kardeşim Şura KAPLAN'a, en içten teşekkürlerimi sunmayı bir borç bilirim.



BEYAN

Bu çalışmanın kendi tez çalışmam olduğunu, planlanmasından yazımına kadar hiçbir aşamasında etik dışı davranışımın olmadığını, tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi beyan ederim.

04.09.2019

Funda TOPAK

İmza



İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖNSÖZ	iii
BEYAN	iv
TABLOLAR DİZİNİ	ix
ŞEKİLLER DİZİNİ	x
SİMGELER VE KISATMALAR DİZİNİ	xi
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	1
Genel Bakış	1
1. Sağlık Turizmi	1
1.1 Sağlık Turizmi Oluşumu ve Çeşitleri	3
1.2 Sağlık Turizmi Çeşitleri	5
1.2.1 Medikal Turizm	5
1.2.1 Termal (Kaplıca-SPA) Turizm	10
1.2.2 Wellness Turizmi	12
1.2.3 Geriatri Turizmi	13
1.2.4 Engelli Turizmi	13
1.3 Sağlık Turizminin Tarihsel Süreci	15
1.4 Sağlık Turizminin Gelişimi	16
1.5 Sağlık Turizminin Gelişiminde Etkili Olan Unsurlar	17
1.6 Sağlık Turizminin Sağladığı Faydalar ve Olumsuz Yanları	18
1.6.1 Sağlık Turizminin Sağladığı Somut Faydalar	18
1.6.2 Sağlık Turizminin Sağladığı Soyut Faydalar	18
1.6.3 Sağlık Turizminin Sebep Olduğu Olumsuz Yanları	19
1.7 Sağlık Turizminin Sağladığı Avantajlar	19

İKİNCİ BÖLÜM.....	22
Sağlık Turizminin Dünya'da ve Türkiye'de ki Durumu.....	22
1. Dünyada Sağlık Turizmi	22
2. Dünya'da Sağlık ve Medikal Turizmde Öne Çıkan Ülkeler	25
3. Bazı Ülkelerde Sunulan Medikal İşlemler Neden Daha Ucuzdur?.....	28
4. Sağlık Turizmde Akreditasyon.....	28
4.1 Akreditasyonun Tanımı	28
4.2 Sağlık Turizmde Akreditasyonun Sağladığı Faydalar	29
4.3 Joint Commission International (JCI)	29
5. Türkiye'de Sağlık Turizmi	31
5.1 Türkiye'de Sağlık Turizmi Çalışmaları.....	32
5.2 Türkiye'de Sağlık Turizmi Potansiyeli	34
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....	37
Sağlık Turizmi Planları, Destekleri ve Teşvikleri.....	37
1. Sağlık Turizmi Destek ve Teşvikleri.....	37
1.1 Sağlık Bakanlığı Sağlık Turizmi Mevzuat ve Teşvikleri	38
1.1.1 Özel Hastaneler Yönetmeliği	38
1.1.2 Yabancı Hasta İstatistiklerinin Kayıt Altına Alınması- Kaplıcalar Yönetmeliği..	39
1.1.3 Diyaliz Merkezleri Hakkında Yönetmelikte Yapılan Değişiklik	39
1.1.4 6322 Sayılı Kanun'la Getirilen Sağlık Turizmde Kurumlar ve Gelir Vergisi İndirimi	39
1.1.5 Gelir Vergisi Kanunu'nda Yapılan Değişiklikler.....	39
1.2 Sağlık Bakanlığı Tarafından Planlanan Mevzuat Çalışmaları	40
1.2.1 Serbest Sağlık Bölgeleri Yönetmelik Taslağı	40
1.2.2 Termal Kür Merkezleri, Kür Şehirleri ve Rehabilitasyon Klinik Oteller Yönetmeliği	40
1.2.3 Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Kapsamında Sunulması Planlanan Sağlık Hizmetleri Hakkında Yönetmelik	40

1.2.4 Sağlık Turizminde Aracı Kurumlar ve Sağlık Turizmi Süreçleri Mevzuat Taslağı.....	41
1.2.5 Sağlık Turizminde Aracı Kurumlar Yönetmelik Taslağı	41
1.2.6 Döviz Kazandırıcı Hizmetlerin Ticareti Desteği.....	41
1.3 Ekonomi Bakanlığı Tarafından Verilen Hizmetler Sektörü Destekleri	42
1.3.1 Ekonomi Bakanlığı'nın Sağlık Turizmine Yönelik İlave Destek Unsurları	43
1.3.2 Tercümanlık Hizmetleriyle Yurt Dışından Getirilen Hastaların Desteklenmesi...	43
1.4 Münhasıran Yurt Dışına Yönelik Olarak Yurt İçinde Gerçekleştirilen Tanıtım ve Eğitim Faaliyetlerinin Desteklenmesi.....	43
1.4.1 6322 Sayılı Kanun'la Getirilen Sağlık Turizminde Gelir ve Kurumlar Vergisi İndirimi	43
1.5 “2015/8” Sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar'ın Uygulanmasında Usul ve Esaslarına İlişkin Genelge	44
1.5.1 Sağlık Turizminde, Bilişim, Eğitim, Film ve Yönetim Danışmanlığı Sektörlerine Yönelik Destek Unsurları	44
1.5.2 Sağlık Turizmi Sektörlerine Yönelik İlave Destek Unsurları	46
1.5.3 İş birliği Kuruluşlarına İlişkin Verilen Destek Programları	47
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM.....	49
Sağlık Turizminde Aracı Kurumlar	49
1. Aracı Kurumların Analizi ve Rollerini.....	49
2. Sağlık Turizminde Aracı Kuruluşlar	49
2.1 Danışman Firmalar	50
2.2 Seyahat acenteleri (hasta yönlendiricileri)	51
2.3 Asistan (yardımcı) firmalar	52
2.4 Sağlık hizmeti sağlayıcı gruplar	52
3. Aracı Kurumların Rolü.....	53
4. Sağlık Turizminde Aracı Kuruluşların Devreye Girmesi.....	54
5. Aracı Kurumlardan İstenen Özellikler	56

BEŞİNCİ BÖLÜM	58
Sağlık Turizminde Kaldıraç Rolü Üstlenebilecek Yeni Ödeme Modeli	58
1. Bireysel Sağlık Turizm Kredi (BİSATURK)Programı Model Önerisi.....	58
1.1 Bireysel Sağlık Turizm Kredi Programının Özellikleri	58
1.2 Genel Bakış ve Konsept	59
1.3 Model Kapsamında Programın Amacı ve Limitleri	60
2.2 Model Kapsamında Verilecek Bireysel Sağlık Hizmetleri	62
2. Sağlık Turizmi Serbest Bölge Model Önerisi	66
2.1 Türkiye'deki Serbest Sağlık Bölgeleri	66
2.2 Sağlık Turizmi Yatırımlarında Yasal Düzenleme ve Teşvikler	67
2.3 Türkiye'de Bulunan Serbest Bölgelerin Sağladığı Yararlar.....	69
2.4 Sağlık Serbest Bölgeleri: Türkiye Oluşumu	69
Serbest Bölgeler Kanunu Uyarınca Serbest Bölge Tanımı	70
3. Sağlık Turizm Serbest Bölge Model Önerisi	70
3.1 Antalya Serbest Sağlık Turizm Bölgesinin (ASSATB) Amaç ve Özellikleri.....	70
3.2 Antalya Serbest Sağlık Turizm Bölge Modeli (ASSATB)	71
3.3 Gelecek Beklentileri	71
SONUÇ VE ÖNERİLER	72
KAYNAKÇA	75

TABLolar DİZİNİ

Tablo 1: Medikal Turistlerin Önem Derecesine Göre Değerlendirdikleri Belirleyicileri	8
Tablo 2: Tablo 2’de Bazı Ülkelerin 2018 Yılındaki Engelli Nüfus Sayıları	14
Tablo 3 : Medikal Turizmin Tarihçesi	16
Tablo 4 : Uluslararası Turizmde En Fazla Turist Alan İlk On Ülke (2013)	24
Tablo 5 : Tedavi Hizmetleri Ülkeler Arası Fiyat Farklılıkları (\$)	32



ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1 : Medikal Turizm Endüstrisi	7
Şekil 2 : Jeotermal Kaynaklar ve Volkanik Alanlar Haritası	10
Şekil 3 : Dünyada Medikal Turizmde Faaliyet Gösteren Ülkeler	24
Şekil 4 : Ülkelerin JCI Akreditasyonlu Hastane Sayıları	31



SİMGELER VE KISATMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ASSATB	: Antalya Serbest Sağlık Hizmeti Belgeseli
BAKA	: Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı
BEBKA	: Bursa Eskişehir Bilecik Kalkınma Ajansı
BİSATURK	: Bireysel Sağlık Turizm Kredisi
BT	: Bilgisayarlı Tomografi
CDC	: Hastalık Kontrol Merkezi
DFİF	: Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu
DMTF	: Yerli Tıp Turizmi Danışman Kuruluşlar
FMTF	: Yabancı Tıp Turizmi Kuruluşlar
IMTJ	: Uluslararası Medikal Turizm Dergisi
ISO	: Uluslararası Standart Örgüt
JCAHO	: Ortak Sağlık Kuruluşları Akreditasyon Komisyonu
JCI	: Joint Commission International (Uluslararası Ortak Komisyon)
MHTC	: Malezya Sağlık Seyahat Konseyi
MRI	: Manyetik Rezonans
MTI	: Medikal Tourism Endeksi
NIH	: Ulusal Sağlık Enstitüleri
SATURK	: Sağlık Turizmi Kurumu
SB	: Sağlık Bakanlığı
SGK	: Sosyal Güvenlik Kurumu
SPA	: Salus Per Aquam (Sudan Gelen Sağlık)

SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
TÜRSAB	: Türkiye Seyahat Acenteleri Birliği
UHAB	: Türkiye Barolar Birliği Ulusal Hukuk Ağı
UNICEF	: Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü



GİRİŞ

BİRİNCİ BÖLÜM

Genel Bakış

1. Sağlık Turizmi

Dünyada turizm alanında ki gelişmelerle birlikte bireylerin seyahat etme nedenleri de farklı bir şekil almaya başlamasıyla farklı turizm türleri ortaya çıkmaya başlamıştır. Ortaya çıkan turizm türlerinden biri de sağlık turizmidir. “Bireylerin sağlık durumlarını korumak veya geliştirmek amacıyla yaşadıkları yerden başka bir yere seyahat etmek suretiyle gerçekleştirdikleri olay sağlık turizmi” olarak tanımlanır (Tengilimoğlu, 2013, s:50-51).

Sağlık turizmi, sağlık hizmeti almak amacıyla bulunduğu yerden başka bir yere seyahat etmek olarak en kısa şekilde tanımlanabilir. Hastaların, yaşadığı ülkelerde arzu ettiği tedavinin yapılamaması, verilen rehabilitasyon hizmetlerinin fiyatlarının yüksek olması, hizmet almak için hastanın uzun süren bekleme sıraları gibi birçok çeşitli sebeplere maruz kalan bireyler farklı ülkelere sağlık hizmeti almaya meyillidirler. Bu durum sağlık turizmi alanının evrensellik özelliğini ön plana çıkarmaktadır. Bahsi geçen evrensellik özelliği, ülkelerin yaşadığı bu turist sirkülasyonunun düzenli ve organizasyonlar dahilinde daha kolay sağlanmasıyla daha hızlı bir ivme kazanmaktadır (Aksu, 2011, s:56).

İnsanların seyahat etmek koşulu ile yaşadığı yerden başka bir yerde konaklayarak tedavi olma amacıyla yaptığı seyahatler sağlık turizminin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Sağlık turizminde ulaşılmak istenen kitle, sağlıksız bireylerle sağlığını korumayı ve geliştirmeyi isteyen bireylerden oluşmaktadır. Sağlık turizmi; “sağlığı koruma ve geliştirme, sağlığın iyileştirilmesi gibi çeşitli amaçlarla belirli bir süre için (bu süre genellikle 21 gün) bulunduğu yerden başka bir yere seyahat eden insanların doğal kaynaklara sahip turistik bir tesise giderek kür uygulaması, konaklama, beslenme ve eğlence gibi ihtiyaçlarını karşılaması sonucu doğan turizm hareketidir” (Boz, 2004, s:43). Tedavi amaçlı bulunduğu bölgeden başka bir bölgeye giderek ihtiyaç duyduğu tedavi hizmetini alma eğiliminde bulunan kişi de sağlık turisti olarak tanımlanır (<http://www.saglikturizmi.org.tr/tr/saglik-turizmi/genel-bilgi>, 20.11.2018).

Sağlık Turizmi, tedavi olma ve sağlığın korunması gibi nedenler için gerçekleştirilen seyahatlerdir. Daha net şekilde ifade edilecek olursa, sağlık turizmi, fizik tedavi ve rehabilitasyon ihtiyacı olanlarla birlikte uluslararası talebi değerlendirerek bu alanda

hizmet veren kurum ve kuruluşların büyüme fırsatı sunan turizm çeşididir (Dünya’da ve Türkiye’de Sağlık Turizmi 2010 Durum Tespit Raporu ve Çöz Ön., s:52).

Artan dünya nüfusu, yaşam kalitesinde artış, farklı ülkelerde sağlık maliyetlerinde ki yükseklikten ötürü, tedavi maliyetlerinin düşük olması ve kalite açısından iyi bir hizmet veren ülkelerin öne çıkmasına ve sağlık turizminin faaliyet alanının son yıllarda daha fazla gelişmesine sebep olmuştur. Dünyanın genel nüfusunun ve yaşlı nüfusta ki yadsınmayacak artış da bu sektörün gelişmesini tetiklemiştir. Buna sebep olarak da hasta bekleme sürelerinden feragat etmek, kısa vade de daha kaliteli bir sağlık hizmetinden yararlanmak, sağlık alanında ki güncel teknolojiyi yakalamak, düşük maliyete sağlık hizmetinden faydalanmak, kronik rahatsızlığı olanların, yaşlı veya engeli bulunan kişilerin farklı bir ortamda bulunma ihtiyacı ve sunulan tedavi hizmetini reddetmeleri, madde bağımlılığı olan bireylerin yaşadıkları çevreden farklı veya ihtiyacını daha iyi karşıladığı yerde tedavi hizmeti alma arzuları, alınmak istenen tedavinin yanında çeşitli geziler ve kültür ziyaretleri arzusu, bireyin hayatını sürdürmesi ve yaşam isteği gösterilebilir (Dünya’da ve Türkiye’de Sağlık Turizmi 2010 Durum Tespit Rap. ve Çözüm Önerileri, s:12).

Sağlık Turizminin ana amacından biri, Türkiye’yi sosyal ve ekonomik alanda kalkındırmak ve toplumun sağlığına katkıda bulunarak sağlık sistemini geliştirmektir. Sağlık turizminin hedefine bakacak olursak Türkiye’yi bu alanda geliştirmek, tanıtım faaliyetlerini yürütmek ve cazibe merkezi haline getirmek, sunulan hizmetin kalitesini arttırmak, hizmet alanlarını genişletmek ve yönetiminde ki eksikleri tamamlamaktır (Kaya ve Yıldırım, 2013, s:7).

Turizm sağlığı, sağlık turizmi ve turistin sağlığı terimleri birbirinden tamamen farklıdır. Turizm sağlığı, turistlerin ziyaret ettiği bölgelerin şartlarının turistlerin bölgede kaldığı zaman boyunca turizm faaliyetleri için uygun bir ortam halinde olması şeklinde tanımlayabiliriz. Turistin sağlığına değinilecek olunursa turistlerin seyahatleri esnasında ani bir rahatsızlık sebebiyle sağlık hizmetlerine duyulan ihtiyacın sonucunda meydana gelen bir olgudur (Temizkan, 2015, s:18).

Bireyler rahatsızlık durumlarında sağlık hizmetini başka ülkelere almak istemesinin birçok farklı nedeni vardır. İngiltere’de bulunan hastalar aynı hizmeti diğer ülkelerde düşük maliyete almasından ötürü; Kanada’da bulunan hastalar kendi ülkelerinden hizmet almak için uzun süren tedavi sıralarından sebep; Bangladeş’te bulunan hastalar ise yaşadığı bölgelerde ihtiyaç duyulan sağlık hizmetine ulaşımın olmamasından dolayı sağlık turizmi alanında faaliyetlerini yürütmektedirler. Bazı

hastalar ise hem tatil hem de tedavi olmak maksadıyla sağlık turizmini tercih etmektedirler (Gülen ve Demirci, 2012, s:40).

Sağlık turizminin tercih edilmesinde ki bazı nedenler aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür:

- “Sağlık hizmetlerinde son teknoloji ihtiyacı, sağlık hizmeti veya profesyonel insan kaynağının yetersiz ya da mevcut olmaması,
- Hastaların tedavi olduğu yerlerde tatil yapma arzusu,
- Hastaların sağlık hizmetlerini alırken düşük ücret arayışı,
- Hastaların daha kaliteli bir sağlık hizmeti alma arzusu,
- Hastaların aldıkları sağlık hizmetinde mahremiyetin düstur olması (estetik cerrahisi, infertilite tedavisi vb.),
- Termal turizm olanaklarının daha fazla olduğu bir ülkede tatil yapma arzusu,
- Hastaların doğal güzelliklere sahip olan yerlerde tedavisini alma isteği (kaplıcalar, yaylalar, tarihi ve kültürel zenginlikler vb.),
- Hastaların yaşadığı yerde termal tesis ve termal turizm olanaklarının yetersiz olması,
- Bazı hastaların (kronik hastaların, yaşlıların, engellilerin, uyuşturucu ve farklı madde bağımlılıkları olan kişilerin) yaşadığı yerden farklı ortamlarda tedavi olma istekleri gibi nedenlerle açıklanmaktadır” (Baş, 2016, s:111).

1.1 Sağlık Turizmi Oluşumu ve Çeşitleri

Sağlık ve turizmi birbirine bağlayan ilişkiler bağının temelinde sağlıklı hali koruma ve geliştirme hedefi bulunmaktadır. Sağlık, “vücudun hastalıklı olmama durumu; sağ ve diri olma durumu, vücut esenliğidir. Bireyler ve toplum açısından sağlık, biyolojik tanımından daha kapsamlı bir anlama sahiptir. 1946 da oluşturulan “Dünya Sağlık Örgütü Anayasası” ve 1948 de kurulan “Dünya Sağlık Örgütü ile Birleşmiş Milletler Çocuk Fonu (UNICEF)” nun birlikte yaptıkları “Almatı Deklarasyonu’nda” (WHO,1978) sağlığı tanımlarken, “sadece hastalığın veya maluliyetin olmaması değil aynı zamanda fiziksel, zihinsel ve sosyal açılardan iyi olma durumu ve temel bir hak” olarak ifade etmiştir.

Pervicil ve Bringes’ e (2006) göre sağlık turizmi, “bireyin bedensel ve ruhsal sağlığını korumak ve iyileşmesini sağlamak adına organize olarak bulunduğu bölgeden bir başka bölgeye gerçekleştirdiği seyahatler” şeklinde tanımlanmaktadır. Kültür ve Turizm Bakanlığı’nın yapmış olduğu tanıma göre “tedavi amaçlı kaplıca veya diğer sağlık merkezlerine seyahat eden kişinin fiziksel iyilik halini geliştirmek amacıyla veya estetik

cerrahi operasyonlar, organ nakli, diş tedavisi fizik tedavi, rehabilitasyon vb. gereksinimi olanlarla birlikte uluslararası hasta potansiyelini kullanarak sağlık kuruluşlarının büyümesine olanak sağlayan turizm türü” olarak ifade etmiş ve sağlık turistinin tercih ettiği ülke üzerindeki ekonomik etkilerine değinmektedir (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018).

Yapılan tanımların çoğu kapsayıcı olmadığı için sağlık turizminin tanımlamasında eksik kalırlar. Sağlık turizminin birinci etkeni seyahatlerin organize edilmesi ve seyahat edilmesi (Glinos and Baeten, 2006); ikinci etkeni tedavi amaçlı gelen hastalara sağlık hizmetinin sunumu, konaklama ve diğer ihtiyaç duyulacak hizmet imkanlarının sunulmasını (Turner L., 2008), üçüncü etkeni hastanın tedavi hizmetlerini almasından sonra yaşadığı ülkeye geri dönmesini ve ihtiyaç duyulduğunda iyileşme sürecinin tekrar gözden geçirilmesi durumunu kapsamaktadır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2018). Bu sebepten ötürü, sağlık turizmi; sağlığın korunması, geliştirilmesi amacıyla önleyici, tedavi edici, rehabilitasyonu veya destek hizmetlerini, bu hizmetlerden yararlanmak amacıyla seyahatte bulunan bireylere hizmetin sunulmasını da kapsayan, sağlık hizmetlerine ek olarak ulaşım, transfer, konaklama ve boş zaman aktiviteleri gibi değerlendirme opsiyonlarının hepsinin birlikte sunulduğu ve değerlendirildiği bir olguların birleşimi olarak değerlendirilmelidir.

Sağlık turizmi alanında faaliyette bulunmanın birçok sebebinin olduğu görölmektedir. Sağlık turizminde faaliyette bulunmasının başlıca sebepleri; kişilerin kendi ülkelerinde profesyonel sağlık personeli ile son teknolojik sağlık hizmetlerinin yetersizliği veya yokluğu, tedavi boyunca tatil yapabilme arzusu, sunulan sağlık hizmetleri fiyatlarının buldukları ülkelerde çok yüksek olması, daha kaliteli sağlık hizmetlerinden faydalanmak istenmesi, uyuşturucu madde bağımlısı olan bireylerin başka bir ortamda yada tedavisine uygun koşulları sunan tesislerde tedavisinin gerçekleştirilme arzusu, ülkesinde herhangi bir nedenden ötürü geçireceği ameliyatın bilinmesini istememesi (estetik operasyonlar, infertilite vb.), genellikle termal turizm olanaklarının ve termal tesisin çok olduğu bir ülkede tatile çıkma isteği, ülkesinde ki iklim ve hava şartları, bulunduğu konum itibariyle tatil yapmak için sunulan imkanların sınırlı olması durumunda ortaya çıkan turizm hareketi (yayla turizmi, kaplıcalar, zengin kültür ve tarihi olan ülkelere gitme durumu), kronik hastaların ,yaşlı ve engelli bireylerin değişik bir ortama girme veya tedavi hizmetini alma arzularının oluşması, kişinin yaşama tutunma arzusu olarak düşünülebilir (Sağlık Bakanlığı, 2012, s:65).

1.2 Sağlık Turizmi Çeşitleri

Sağlık turizmi; kişilerin sağlık hizmeti alma amacıyla seyahatlerde bulunması, kaplıca ya da başka bir sağlık kuruluşunda estetik operasyonlar, organ ve doku nakli, fizik tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri, diş tedavileri gibi ortaya çıkan ihtiyacı gidermek amacıyla yapılan turizm faaliyetidir (Altındış, 2015, s:4).

Sağlık turizmi 5 gruba ayrılır:

1. Medikal (Tıp) Turizm
2. Termal (SPA) Turizmi
3. Wellness Turizmi
4. Yaşlı (Geriatrı) Turizmi
5. Engelli Turizmi

1.2.1 Medikal Turizm

Medikal turizm, profesyonel sağlık hizmetlerine ihtiyaç duyulması halinde tedavisinin yapılması ya da muhtemel bir hastalık riskinden korunma amacıyla seyahatlerde bulunulması olarak tanımlanabilir. Tıp alanında atılan önemli adımlarla ve çığır açacak nitelikte ki teknolojiyle beraber medikal turizm taleplerinde ciddi bir artışa neden olmaktadır. Çünkü gelişmiş ülkelerin sağlık hizmeti fiyatları çoğunlukla çok yüksek meblağlardan sunulmaktadır. Dünya nüfusun yaşlanmasıyla beraber sağlık hizmetine olan talebin artışta olması ve buna paralel olarak da yapılan sağlık harcamalarında da artışlar gözlemlenmektedir. Sunulan sağlık hizmetinin maliyetlerini karşılayabilmekte sıkıntı yaşayan ülkeler, aynı tedavi hizmetini daha düşük maliyete sunan ülkelerle ikili protokoller imzalayarak sağlık turizmi faaliyetlerine teşvikte bulunmaktadır. Medikal turizmde, hasta hem tatilini yapabilir iken hem de sağlık hizmetinden yararlanabilmektedir (Daştan, 2014, s:147).

Bazı gelişmiş ülkelerde ki bireyler geçtiğimiz 10 yılda” Hindistan, Tayland, Meksika, Güney Afrika, Singapur, Macaristan, Türkiye ve Kosta Rika” ya sağlık hizmeti almak amacıyla seyahatlerde bulunmaktadır. “İngiltere, Hollanda, Belçika, Azerbaycan, Rusya, Bulgaristan, Romanya ve Suriye’den de Türkiye” ye sağlık hizmeti almak amacıyla sağlık turistinin geldiği bilinmektedir. Türkiye’nin sağlık hizmetlerinden faydalanmak için gelen sağlık turistlerinin en çok; prostat, infertilite uygulamaları, göz ve diş tedavisi, tüp bebek tedavi hizmetinden yararlanmak amacıyla seyahat ettikleri bilinmektedir. Kişilerin tedavi olma amacıyla bulunduğu yerden başka yerlere gitme nedenlerini şu sebeplerle açıklanabilir; buldukları ülkelerin alt yapısının eksik olması, ülkelerinde sunulan hizmetin fiyatının çok yüksek olması, yaşadıkları ülkede ihtiyaç duyduğu hizmetten

yararlanmak için bekleme sürelerinin uzun olması, bireylerin sağlık sigortasının yok oluşu ya da yaşadığı ülke de sigortası olan birey sayısının düşük oranı gibi çeşitli nedenlerle açıklamak mümkündür (Çelik, 2009, s:17-18).

Dünya genelinde medikal turizm alanında faaliyette bulunan birçok ülke bulunmaktadır. Türkiye'nin sağlık turizmi sektöründe aktif olan ülkelerden bir tanesidir. Medikal turizmin ortaya çıkma sebebi olarak; bekleme sürelerinin kısa vade de olması veya hızlı bir şekilde sağlık hizmetine ulaşım, yurt dışında gizliliğin ön planda yer alması, hukuki veya sosyal nedenler, sunulan hizmetlerin maliyetleri, taşıdığı riskler veya yasallık nedeniyle bazı bireyler ise karmaşık tedavi hizmetlerini erişebilmek için çoğu kurum/kuruluş çalışanlarına düşük maliyetli ve daha kolay erişim imkanı olmasından ötürü tıbbi tedavi hizmeti almak amacıyla başka ülkeye gönderilmesi, bazı hasta bireylerin dünyayı dolaşma arzusu şeklinde açıklanabilir (Maniam, 2015, s:117-118).

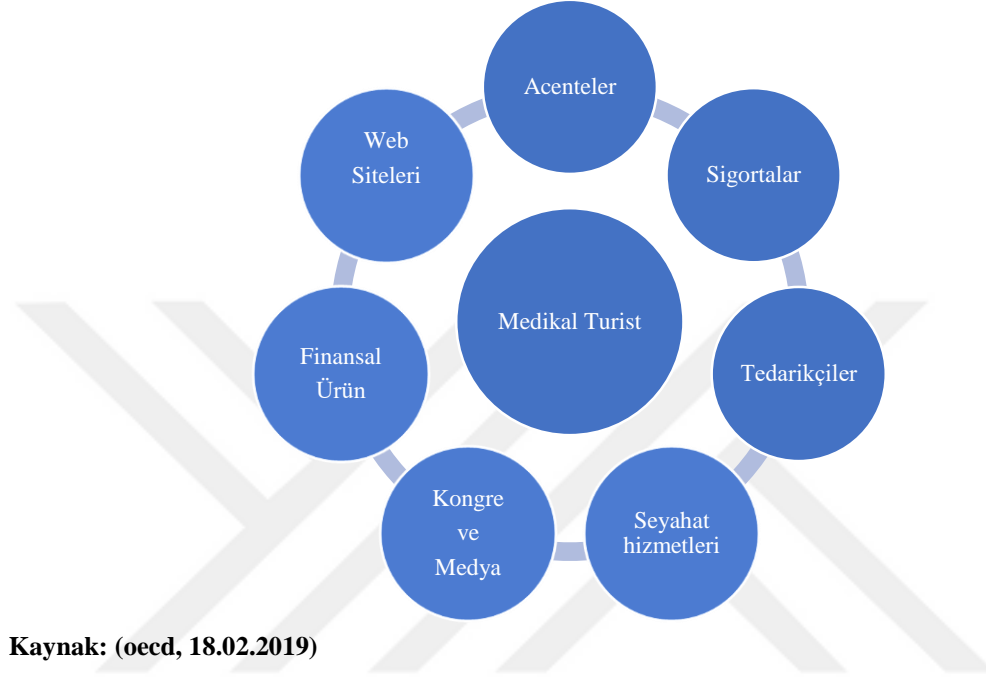
Ayrıca sunulan hizmetin maliyeti (genel olarak sigortanın olmamasıyla ilgili), uzman sağlık personeli ve personelin niteliği, hizmetin kalitesi, tesisin sahip olduğu özellikler ve tesisin akreditasyonu ve alternatif tedavi seçeneklerinin kullanılabilirliği, personel yaklaşımları, kişi başına düşen personel sayıları, etkili bir sağlık yönetimi uygulamaları ve güncel teknolojinin kullanımı, yabancı uyruklu sağlık personelinin aldığı eğitim ve vatandaşlık bilgileri, güvenlik, farklı tip tedavi yöntemlerinin varlığı, sigortanın kapsadığı alanlar, yaşadığı ülkeye olan mesafesi, sağlık hizmeti almak için gidilecek olan ülke koşulları (ekonomik, politik, güvenlik, doğal ve tarihi güzellik yönleri), iletişim dili ve dini yükümlülükler vb. kültürel yönlerinin de eklenmesi mümkün kılınmaktadır. Bazı ülkeler dışarıdan kullandığı kaynaklarda hasta bireyler, belediyeler, bakanlıklar ya da üstleniciler vasıtasıyla ikili anlaşmalar ve devlet desteğiyle başka ülkelerden sağlık hizmeti almak amacıyla finansman desteği elde etmektedir (Lunt, Horsfall and Hanefeld, 2016, s:40).

Medikal turizmin popüler hale gelmesi, uygulanan hizmetlerin eşit bir şekilde sunumu ve sistemin gelişmesine dair birçok olumsuz etkiye sebep olmuştur. Özel ödeme yapan yabancı bireylere ilişkin girişim alanlarının, tedavi olmaya ilişkin talepte ki artış (maliyet faktörleri) ve sağlık personellerinde kamudan özel sektöre doğru bir kayma olacağı, o ülkede yaşayan hasta bireylere sunulan hizmetlere erişim olanağını ve verilen hizmetin kalitesinin düşük olacağı öngörülmüştür (Johnston, Adams, Bishop, Crooks and Snyder, 2015, s:3).

Medikal turizmde arz ve talebe etki eden bazı etkenler vardır. Tedavi ihtiyacının ortaya çıkması en önemli faktördür. Bahsi geçen ülkenin sağlık kuruluşlarının medikal

turizm alanında pazarlama stratejileri ve dağıtım kanallarının etkililiği takip etmekte ve son olarak sırasıyla medikal turizmden yararlanacak bireyin hangi ülke de (siyasi ve ekonomik şartlar, mesafe, ulaşım, transfer), nasıl bir sağlık kurum/kuruluşu (fiyatı, akredite olup olmadığı, kalite, tecrübe) ve tedaviyi yapan doktorun kim olacağı (uzmanlık alanı, deneyim, şöhret) gibi faktörlerin etkilediği belirlenmiştir (Yiğit, 2016, s:110).

Şekil 1 : Medikal Turizm Sektörü



Kaynak: (oecd, 18.02.2019)

Şekil 1’de medikal turizm faaliyet alanında sigortalar, web siteleri, medya ve kongreler, finansal ürünler, acenteler, tedarikçiler, seyahat hizmetlerinin önemini vurguladığı ve sektörün ortaklaşa bir faaliyette bulunacağı çıkarımında bulunulabilir.

Medikal turizm alanında ülkeyi cazibe merkezi haline gelmesini sağlayan değişik faktörler bulunmaktadır. Bu faktörler; ülkenin imajı, ülkede ki usulsüzlükler, hukukun üstünlüğünün yok sayılmaması, politika ve siyaset alanında istikrarlı olunması, hastayla kurulacak iletişim dilinin akıcı olması, kurum çalışanlarıyla edinilen tecrübeler, sağlık kuruluşunun ve kalınacak tesisin temizliği, hava durumu ve koşulları, bu hizmetlerden daha önce faydalanan hastaların yaptığı çıkarım ve değerlendirmeleri sıralayabiliriz (Fetscherin and Stephano, 2016, s:542).

Tablo 1’de medikal turizm destinasyonu seçiminde sağlık turistin dikkate değer gördüğü hususları önemlilik derecesiyle verildiği görülmektedir.

Tablo 1: Medikal Turistlerin Önemlilik Derecelerine Göre Belirleyici Faktörler

Belirleyici Faktörler	Hiç Önemli Değil	Önemli Değil	Kararsız	Önemli	Çok Önemli
Hekimin kalitesi	%0,00	%3,60	%2,82	%12,14	%78,12
Diğer hastalar tarafından yapılan değerlendirmeler	%1,18	%1,85	%5,84	%51,00	%44,31
Personelin dil eksikliği	%1,52	%2,25	%3,41	%47,14	%39,89
Sağlık kuruluşunun konaklama standartları	%0,00	%1,87	%14,95	%61,68	%21,50
Düşük maliyet	%0,92	%52,75	%14,68	%52,29	%29,36
Mesafe	%1,82	%3,64	%16,36	%52,73	%25,45
Sağlık kuruluşunun akreditasyonu	%0,00	%1,87	%22,43	%39,25	%36,45
Sağlık kuruluşunun tedavi sonuç verileri	%0,99	%4,95	%20,79	%47,52	%25,74
Rehberlik ve tercüman hiz.	%0,95	%5,71	%21,90	%55,24	%16,19
Cerrahi uygulama sonrası enfeksiyon oranı	%1,94	%10,68	%16,50	%50,49	%20,39
Tedavi süresince verilen hizmetler	%0,94	%3,77	%26,42	%44,34	%24,53
Yazılı bir garanti	0.94%	%9,43	%40,57	%34,91	%14,15

Kaynak: (Yalçın, 2013, s:27).

Daha önce yapılmış olan çalışmalardan da görülebileceği gibi sağlık hizmeti almak isteyen bireylerin bir turizm destinasyonunu seçerken önem verdiği ilk unsur hekimin kalitesidir. Hizmeti alan hastalar tarafından yapılan yorumlar ise ikinci olarak dikkat ettiği unsurdur. Sağlık kurumunun hizmeti alacak olan bireylere yazılı bir beyanla garanti edilmesi ise en az dikkat edeceği husus olduğu belirlenmiştir (Altsoy, 2018, s:82).

Medikal turistlerin sağlık hizmeti alırken karşı karşıya kalabileceği risk oluşturan faktörlerden bir tanesi de yara ve kan yoluyla bulaşan enfeksiyon hastalıklarıdır. Medikal turist aldığı sağlık hizmetine ilişkin olarak yara ve kan yoluyla bulaşan enfeksiyonlar açısından tehlike altındadır. Direnç belirleyici veya patojenler sağlık hizmetinin alımı esnasında veya hasta evine döndükten sonra yayılmaya başlayabilir. Yurt dışından alınan

sağlık hizmetlerinin sonuçları erken bir dönem veya geç bir dönemde rastlanabilir. Sağlık hizmetinden yararlanmak için seyahatlerde bulunan bireylerde bahsedilen risk faktörünün altında olsa da seyahati süresince sağlık bakımı ihtiyacı olan kişilerin (istenmeyen hasta) ve yurtdışında bazı yönetmeliklere uyması gereken akraba ve yakın arkadaşlarına ziyarette bulunan bireylerin (tesadüfen ortaya çıkan medikal turist) birbirine benzeyen riskleri taşıdığı belirlenmiştir (Grant, 2015, s:1753). Bir cerrahi operasyon sonrası karşılaşılan komplikasyonlar, yoğun kanama meydana gelmesi, enfeksiyon riski, kanın pıhtılaşması, iyileşmesi geciken ve potansiyel riski daha fazla taşıdığı bilinmektedir. Bunun yanı sıra, sağlık turizmi aracılığıyla gerçekleştirilen cerrahi uygulamalar ve uygulama sonrası uçuş süresinin uzun olması, başka ülkelerde alternatif sağlık hizmetlerine maruz kalınması, hastanın ameliyat sonrası takibinin zor bir hale gelmesi ve bulaşıcı hastalıkların bulaşma tehlikesi de buna ek olarak sıralanabilir (Jun and Mi Oh, 2015, s:726).

Sağlık bakımı ve bakımın izlenmesine kalitesine ek bir şekilde, birçok hasta malpraktisle karşı karşıya kalma konusunda ciddi endişeler yaşamaktadır; bu konuda muhtemelen en çok endişelenenler ABD' den gelen hastalardır. Sağlık hizmeti alan bireylerin bazı şeylerin beyan edildiği gibi olmadığı takdirde başvuracakları bir üst merci bulunması gerektiğini dile getirirler. Sağlık turistlerinin böyle bir problem yaşamaları dahilinde başvuru yapabileceği bir üst merciinin olmaması halinde sağlık hizmetinden faydalanma konusunda ciddi endişeleri bulunmaktadır. Medikal turizmin başlıca destinasyonlarında (örnek Hindistan) hizmet veren hekimlerin uygulama hatalarına ilişkin olarak sağlık sigortasının bulunması ve mahkemede sunulmaları ya da mahkemede suçlu bulunmalarının ispatının olduğu durumda tıp diplomalarına el konulması durumu söz konusudur (Burns, 2015, s:21).

Türkiye'ye sağlık hizmeti almak için sağlık turisti olarak gelen ülkeleri aşağıda ki şekilde sınıflara ayrılabilir:

- “Nüfusunun büyük bir kısmı Türk nüfusu olan ülkeler (Almanya, Hollanda, Belçika vb.),
- Yeterli altyapı ve hekim sıkıntısı yaşayan gelişmekte olan ülkeler (Balkan ülkeleri, Orta Asya'daki Türki Cumhuriyetleri vb. gibi),
- Sağlık hizmetlerinin çok pahalı olduğu ve sağlık sigortalarının içermediği hizmetleri almayı talep eden hastaların bulunduğu ülkeler (Amerika, Almanya),

- Sağlık hizmetine ulaşabilmek için uzun bekleme sırası olan ülkeler (İngiltere, Hollanda ve Kanada) olarak sınıflandırılabilir” (Akdu, 2009, s:39-40).

1.2.1 Termal (Kaplıca-SPA) Turizm

Termal turizm, sağlık turizminin önemli bir türünü oluşturur. “Madeni olarak adlandırılan su kaynaklarının hiçbir katkı ve değişikliğe uğratılmadan, eğitilmiş personel tarafından yapılan kürlerin çeşitli hastalıkların tedavisinde kullanılması amacıyla özel tesislere yapılan seyahatlere termal turizm denir” (Kamber, 2014, s:43).

Kaplıca tesisleri, İskandinav ülkelerinde sağlık turizmi alanında öne çıkan turizm faaliyeti olarak değerlendirilebilir. Diğer ülkelerde eğlenme, rahatlık ve şımarıklık olarak görülmesine rağmen İskandinav ülkelerinde kaplıca tesislerinin iyileşmeye yönelik ve rehabilitasyona olumlu etkisinin olması çok önemli bir etkidir. Kaplıcalar farklı ve birçok çeşitte profesyonel hizmetler sunmasıyla birlikte genel bir refah ortamına tahsis edilmiş mekanlar; zihinsel, bedensel ve ruhsal açıdan iyileştirilmesine destek olan tesisler gibi düşünülebilir (Smith, 2015, s:359).

Türkiye jeotermal kaynakları bakımından dünyanın yedinci ülkesi konumundadır. AB üyesi ülkelerle kıyaslandığında da ilk sırada yer almaktadır. Türkiye’de ki iklim koşulları, doğal zenginlik, kültürel çeşitlilik ve tarihi yerler bakımından başka ülkelere kıyasla göz ardı edilemeyecek üstünlüklere sahiptir (Akın, 2016, s:39-40).

Şekil 2: Türkiye’nin Jeotermal Kaynakları ve Volkanik Alanlar Haritası



Kaynak: (Kök, 2013, s:28).

Şekil 2’de görüldüğü üzere Ege ve Doğu Anadolu bölgesinde termal kaynaklar açısından diğer bölgelere oranla daha fazla olduğu görülmektedir. Haritada

görüldüğü üzere termal kaynakların Türkiye'nin bütün bölgelerine dağıldığı gözlemlenmektedir.

Türkiye'de sunulan termal turizm faaliyetleri aşağıda açıklanmıştır:

- a.** Kür: Etken özellikte ki maddenin belirli oranda, sıralı düzende, belirli zamanlarda, belirli aralıklarla tekrarlanmasıyla yapılan bir uygulama şeklidir.
- b.** Kaplıca Tedavisi: Bölgenin iklimi ve ihtiyaç duyulan tıbbi tedavilerin yanında toprak, yer altından çıkan mineral oranı yüksek olan sular farklı gaz çeşitleri, çamur kürleri (peloid) ve iklimden kaynaklı faktörleri gibi doğal yöntemlerle kürler olarak uygulanmasıdır.
- c.** Balneoterapi: Termal su kaynakları, çamurlar (peloidler) ve birbirinden farklı gaz çeşitleriyle doğal yöntemlerle kür uygulamalarıyla, vücut banyoları ve inhalasyon (soluma) gibi yollarla kullanılan tıbbi tedavi yöntemidir.
- d.** İnhalasyon Uygulamaları: Nefes alıp-vererek kaplıcalarda kullanılan su taneciklerinin (termomineral) kullanıldığı tedavi yöntemidir.
- e.** Peloidterapi: Balneoterapi uygulaması yapılırken çamurlarında kullanıldığı tedavi yöntemidir.
- f.** Medikal Tedavi: Hastaya ilaçlı tıbbi tedaviyle birlikte termal tedavinin aynı zamanda uygulandığı yöntemdir.
- g.** Destekleyici Yöntemler: Bireylere yönelik sağlık eğitimleri, sağlıklı beslenme alışkanlığının kişiye uygun olarak düzenlenmesi ve benimsetilmesi, günlük yapılması gereken aktiviteleri yeniden düzenleme, davranış bozukluğu seminerleri ve psikolojik açıdan desteklemek için verilen yöntemler olarak ifade edilir (Çetinkaya, 2010, s:33-34).

SPA, Latin kökenli "Salus Per Aquam" kelimelerinin ilk harflerinin birleşmesiyle meydana gelir. "Sudan gelen iyilik", olarak Türkçe 'ye çevrilen SPA, Roma döneminden beri varlığını sürdüren su terapisi olarak anılan isimdir. "Sudan gelen iyiliğin, suyun kullanılmasıyla beraber gelen sağlık, suyun hem sıcak hem de soğuk olarak farklı şekillerde (akıtma, damlama, duşlama, püskürtme) uygulanması halinde yapılan bütünlüycü terapi anlamına gelir" (Avderen, 2011, s:47).

SPA uygulamasında kullanılan suyun doğal mineralli ya da termal su olması çok fazla önem arz etmesi nedeniyle su kullanılarak yapılan uygulamalar göz önünde bulundurulmaktadır. Buna ek olarak suyun haricinde değişik yöntemlerle cilt ve vücut bakımları, masajlar, aromaterapiler, yosun maskeleri, çamur banyoları, hamam/sauna

imkanları, küçük çapta estetik uygulamaları (botoks, yüz gerdirme) gibi bir takım çeşitli uygulamalar da bu merkezlerde uygulanmaktadır. (Yalçın, 2013, s:31).

SPA'lar Uluslararası SPA Birliği (ISPA)'ne göre aşağıdaki şekilde sınıflandırılmıştır: “**Kulüp SPA:** Günlük olarak faaliyette bulunan SPA ve fitness gibi sağlık hizmetleri veren kulüplere denir.

Yolcu Gemisi-Cruise SPA: SPA ve wellness hizmetlerini bir yolcu gemisinde hizmeti almak isteyenlere sunan kulüplerden oluşur.

Günlük SPA (Day SPA): SPA hizmetleri günlük olarak veren en yaygın tercih edilen SPA türüdür.

Ziyaret/Tatil Destinasyon SPA: Sağlık problemlerinin SPA merkezlerinde konaklama yapılması yoluyla giderilmesine yönelik hizmetlerin sunulduğu SPA çeşididir.

Sağlık/Medikal/Tıbbi SPA: Sağlık ve wellness bakımlarının yapıldığı, geleneksel SPA hizmetlerinin verildiği, alternatif ve modern tedavi hizmetlerinin sunulduğu merkezlere verilen addır.

Thermal/Mineral/Kaplıca SPA: Doğal mineral, termal veya deniz suyu ile yapılan Wellness-SPA hizmetlerini ve hidroterapi uygulamalarını kapsayan bir SPA türüdür.

Tatil/Dinlenme Yeri/Otel/Resort SPA: SPA hizmetlerinin bir tatil merkezinde ya da otel içinde konaklayarak profesyonel bir şekilde sunulması, sağlık ve iyileştirme ünitelerinde SPA seçeneklerinin de sunulması olarak tanımlanmaktadır. Bununla birlikte wellness hizmetlerini de kapsamaktadır “(Akın, 2016, s:43-44).

1.2.2 Wellness Turizmi

Amerikan Doktor Halbert Luis Dunn 1959 yılında wellness ifadesini geliştirerek şu anda ki halini alması adına öncü adımlar atmıştır. “Wellness beden, ruh ve zihin sağlığını dengede tutmayı amaçlayan, arttırmaya çalışan bir yaşam tarzıdır”. “Well-being” ve “fitness” gibi iki kelimenin bir araya gelmesiyle wellness terimi ortaya çıkmıştır.

Doktor Adams wellness turizminin temelinde dört ilke olduğunu ortaya koymuştur. Doktor Adams'a göre bu 4 temel ilke:

- Birden fazla boyuta sahip olan,
- Ar-ge ve uygulama sırasında hastalığın sebeplerini göz önünde bulundurması gereken,
- Dengeyle ilişkisi olan,
- Kişisel ve algısal özelliklere sahip olgular bütünüdür (Güleç, 2011, s:8-9).

Wellness turizmi hem hastalığın ortaya çıktığı stresli durumlar da hem de yaşama amacı, oyun ve işle beraber bireyin bu konuda ikna olması açısından; faal bir şekilde

katılarak bireyin sağlıklı iletişim kurması, yaşam ortamının sağlıklı hale gelmesi şeklinde tanımlamak mümkündür (Smith, 2015, s:358).

Wellness, sadece bedenen değil zihin sağlığında ki tazeliği bir arada sağlamayı amaçlamaktadır. Wellness turizminin içerdiği hizmetler; masaj, çamur ve yosun tedavileri, cilt ve vücut bakımı ve talassoterapi gibi hizmetlerdir. Wellness'ın yararlarını şu şekilde sıralanabilir:

- Meditasyon ve benzeri uygulanmalarla rahatlama ve ferahlık hissi vermesi,
- Bireyin enerjisinin yüksek olması, gençleşmiş hissi ve kendini yenilenmiş gibi hissetmesi,
- Keyif alma gibi kazanımlara sebep olması olarak sıralanabilir (Canver, 2015, s:10-11)

1.2.3 Geriatri Turizmi

Bireyin hayatını idame ettirmesinde gereken giyim, gıda, hijyen, evin yönetimi, alışveriş, tuvalet ihtiyacı gibi duyulan gereksinimlerin karşılanması gibi vb. konularda fiziksel (bedensel) hareket etme durumunda meydana gelen aksaklıklardan ötürü başkalarından alınan fiziki yardıma her daim duyulan ihtiyaç durumu “bakıma muhtaçlık” şeklinde tanımlama yapılabilir. (Tengilimoğlu, 2013, s:65).

“Yaşlılık dönemi” olarak da adlandırılan bu dönemi, Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) “65 yaş ve üzeri” olarak kabul etmiştir. Birleşmiş Milletlere göre ise “60 ve üzeri yaş grubunu” bu dönemi baz almıştır. Ancak küresel çapta yapılan yaşlılık ve yaşlanma üzerine yapılan çalışmaların genelinde DSÖ tarafından belirlenen yaş aralığı dikkate alınmaktadır. Ayrıca yaşlı nüfusta kendi bünyesinde 65-74 yaş arasındakiiler “genç yaşlı”, 74-84 arası yaş grubu arası “yaşlı”, 85 ve üzeri yaş grubu arası ise “en yaşlı yaşlı” olarak 3 tane alt gruba ayrılmıştır (Mercan, Demirci ve ark, 2014, s:3).

Avrupa genelinde tahmini 110 milyon kişinin 60 ve üstü yaşta olması beklenmektedir. 2050 yılında bu rakamın 2 milyarı aşacağı DSÖ ve Birleşmiş Milletlerin elde ettiği veriler doğrultusunda bir tahmin yürütülmüştür. 60 ve üstü yaşta ki kişilerin sağlık turizminde hizmet alacağı ortamın iklim koşullarının (temiz ve ılıman) uygun olmasına öncelik verdiği bilinmektedir. (Altındış, 2015, s:25).

1.2.4 Engelli Turizmi

Dünya Sağlık Örgütünün tanımına göre “Engelli kavramı kişinin bedensel, zihinsel ve ruhsal özelliklerinden bir kısmının belli oranlarda kalıcı ve işlevsel olarak

kullanılmaması veya fiziksel olarak bir kısmı veya tamamı olmayan organlara sahip olunması ve bu durumun kişinin yaşamını sürdürmesine engel olması olarak” şeklinde ifade edilmektedir (Yirik, Ekici ve ark, 2015, s:19).

Tablo 2: Tablo 2’de Bazı Ülkelerin 2018 Yılındaki Engelli Nüfus Sayıları

Bazı Ülkelerin Engelli Oranları (2018) Ülke	Toplam Nüfus	Engelli Oranı	Engelli Sayısı
Türkiye	73.722.000	12%	8.846.640
İngiltere	61.838.154	13%	8.038.960
Avusturya	8.364.095	%20,9	1.748.095
İsveç	9.302.123	%12,1	1.125.556
Norveç	4.827.038	17%	820.596

Kaynak: (Altsoy, 2018)

Tablo 2’ye göre engelli nüfusunun en fazla olduğu ülke Türkiye’dir. Türkiye’yi 8.038.960 engelli sayısı ile İngiltere takip etmektedir. Ülkelerin engelli sayılarının toplam nüfusa oranlandığında %20,9 ile Avusturya ilk sıradadır. %12 ile Türkiye son sırada olduğu görülmektedir.

Ülkelerin toplam nüfusunun %10’unu engelli nüfus teşkil etmektedir. Dünyanın genel nüfusuna baktığımız zaman azımsanmayacak derecede olan bu kesimde her sağlıklı birey gibi tatil, seyahat, gezme, eğlenme gibi gereksinimlerinin göz ardı edilmemesi gerekmektedir. Ancak ülkelerde ki alt yapı eksikliğinden ötürü bu grubun sağlık turizmine katılmasına engeller oluşturmaktadır (Özcan ve Aydın, 2015, s:88).

Engelli bireyler için transfer ve ulaşım hizmetlerinin zor şartları ve otel/konaklama tesislerinin uygunsuzluğu onlar için önemli sorunlarından sadece birkaçıdır. Ulaşımı konusunda engelli turistlerinde diğer bireyler gibi ihtiyaçlarını gidermesi için yapılan düzenlemeler ve iyileştirmeler engelli turizm sektörünün faaliyet alanının gelişmesine katkıda bulunacaktır. Bilhassa bu hususta seyahat acenteleri bünyesinde engelli bireylere iş imkânı sağlaması ve yapılan reklam ve tanıtımlarında engelli bireylerin yer alması bu acentelerin talep edilmesini artıracığı fikrindedir. Engelli turistlerin gittiği ülkelerde çeşitli hizmetlere ihtiyaç duyacaktır.

Örneğin; tekerlekli sandalye kullanan bireyler için kapı girişlerinin geniş olması, işitme engeli olan bireyler için işaret dili bilen personelin çalıştırılması ve görsel anlatıma daha çok önem verilmesi, görme engeli olan bireyler için işitsel unsurlara dikkat edilmesi

gibi sunulan ve geliştirilen imkanlar engelli turizmde önemli bir yer tutmaktadır. Bu duruma rehabilitasyon hizmetleri, psikologları, diyetisyenleri, fizyoterapistleri ilave hizmet olarak bulundurulması, engelli bireylerin duyduğu ihtiyaçları doğrultusunda bilgiye erişiminde zorluk yaşamaması için teknolojik imkanların sağlanması da hizmetin sunulmasında kolaylık sağlaması açısından önemlidir. (Yirik ve ark., 2015, s:20-21).

1.3 Sağlık Turizminin Tarihsel Süreci

Sağlık turizm tarihine bakıldığında asırlar öncesinden süregeldiği görülmektedir. M.Ö. 5. yüzyıl zamanlarında, Sümerliler, su kaynaklarının kıyısında en eski bilinen sağlık tesislerini kurmuş olduğu bilinmektedir. Tevrat'tan edinilen bilgiler doğrultusunda daha önce ki yüzyıllarda Afrika ve Mısır'da dini sorunların çözümü ve hastalıkların tedavisinde sıcak suyun kullanılmış olmasına dair bilgiler edinilmiştir (Banger, 2002, s:23'den aktaran BEBKA, 2012, s:47). Eski Yunanlılar hastalarının Akdeniz'de ki ülkelere termal (sıcak) su tedavisinden faydalanmak amacıyla seyahatte bulunur iken, 18. yüzyılda bu durum zengin Avrupalılar kaplıcalardan faydalanabilmek için Nil nehrine doğru seyahatlere çıktığı bilinmektedir (Yalçın, 2006, s:60).

20. yüzyılda; sanayi devrimiyle beraber bilim ve teknoloji alanında ilerleme kazanan ABD ve Avrupa ülkeleri, sağlık alanında ve tıp teknolojilerinde de aynı yükselişi göstermiştir. Bu gelişmelerden sonra dünyanın önde gelen tedavi merkezleri bu ülkelerde kurulmaya başlamıştır. Fakat o zamanlar sunulan hizmetlerden yalnızca zenginler yararlanabiliyordu. ABD ve Avrupa ülkelerinde 20. yüzyılın sonlarına kadar bu sektörde sahip olduğu üstünlükleri, hava ulaşımının kapsadığı alanın artması ve ulaşım alanındaki ucuzlamalarla beraber istikrarlı bir şekilde sonlanmaya başlamıştır. ABD'li hasta olan bireylerin bahsedilen olaylardan sonra tedavilerini daha ucuza ve kolay bir şekilde ulaşabilecekleri Güney Amerika ülkelere doğru yön değiştirmiştir. Avrupa ülkelerindeki hasta bireyler ise Doğu Avrupa ülkelerine giderek sağlık hizmeti almayı tercih etmeye başlamışlardır. Medikal turizmin tarihsel süreçlerini daha iyi açıklayabilmek için şöyle bir tablo ortaya konulmuştur (Jagyasi, 2010, s: 9'dan aktaran Tengilimoğlu, 2013, s:100).

Tablo 3 : Medikal Turizmin Tarihçesi

MÖ 4200	Bu yıllarda banyoların ve termal kaynakların olduğu tapınaklar bulunmaktadır. Sümerler ilk kez bu çağdaki tapınaklara ev sahipliği yapmıştır.
MÖ 2000	Bu çağda insanlar mineral yönünden zengin suların içilmesi için bronz kaplar yapmışlardır. Bu suların içilmesi tedavide tercih edilen bir yöntem olmuştur.
MÖ 1500	Yunanlılar şifa tanrısının onuruna Asclepla Tapınağını taşlarını inşa etmişlerdir. Buraya birçok hasta şifa bulabilmek için gelmiştir.
MÖ 300	Yunanlılar medikal hizmetleri geliştirmişlerdir. Saronik Körfezindeki küçük bir yerleşimde bulunan Epidaurus tapınak, egzersiz alanı banyo, buhar banyosu, iyileştirmeye yönelik tarım gibi imkanları içermektedir.
12.-13. Yüzyıllar	Japonların sıcak mineral kaynakları savaşçılar tarafından mucizevi olduğuna inanıldığından ilgi çekmiştir. Ayrıca Mısır hastaneleri de turistlerin ilgisini çekmektedir.
14.-15. Yüzyıllar	“Salude Per Aqua” (SPA) Fransa’daki Ville d’ Eaux’daki demir yönünden zengin kaynak suyu için kullanılmıştır. SP dünya çapında ilgi görmüştür.
18.-19. Yüzyıllar	Bu dönemde karaciğer rahatsızlıkları, tüberküloz, gut ve bronşit yaygın hastalıklardır. Sanatoryumlar hastanelerin ilkleridir ve birçok insan tedavi ve rahatlama için buralara gelmişlerdir.
20. Yüzyıl	Küba göz cerrahisinde, Orta Amerika diş tedavilerinde, Taylan plastik cerrahide popülerlik kazanmıştır. Birçok ülke ruhsal tedavilerin alternatif tıbbın uygulandığı sağlık servisleri geliştirmişlerdir.
21. Yüzyıl	Teknolojinin artık önemli bir kısıtlama olmamasıyla tıpta uzmanlaşarak uluslararası hastaları kabul etmede rekabet başlamıştır ve bu modern medikal turizmin doğuşudur.
Mevcut Endüstri Yakın Gelecek	50’den fazla ülke sağlık turizminin parçasıdır. Bunlar arasında Asya, Latin Amerika, Orta Doğu ve Afrika önemli bir konuma gelmiştir. Rekabet maliyet, kalite, bakım ve turizm aktiviteleri temellidir.
Yakın Gelecek	Medikal turizmin ülkeler ve bölgeler arasındaki büyük avantajlarının olması beklenmektedir. Ülkeler arası geziler önemli miktarda tasarruf sağlayacak, sağlık hizmeti kalitesi önemli bir ölçüt olacaktır.
Küresel Sağlık Hizmeti	Sadece hastalar değil, doktorlar, hastaneler, tamamlayıcı sağlık hizmetleri ve bilgi sınırları aşacaktır.

Kaynak: (Jagyasi; 2010, s:9’dan aktaran Tengilimoğlu; 2013, s:100)

1.4 Sağlık Turizminin Gelişimi

Son yıllarda özellikle II. Dünya savaşı sonrası dönemde globalleşmeyle beraber birçok alanda olduğu gibi turizm faaliyetlerinde de önemli gelişmeler meydana

gelmektedir. Gelişen kitle iletişim araçları ve haberleşme imkanları ile insanlar çok uzak ülkeler hakkında detaylı bilgiye ulaşım olanaklarının artması ve ucuzlaması sebebiyle de istedikleri anda bu ülkelere rahatlıkla erişim kolaylıkları sağlanabilmektedir. Ulaşım ve bilişim alanlarında son yıllardaki gelişmelerle beraber ülke sınırları kalkmış gibi bir durumdadır, dünya küresel bir köy halini almış diyebiliriz. Bu gelişmelerden sağlık sektörü de oldukça ciddi düzeyde etkilenmiştir. Belirttiğimiz gelişmeler ışığında turizm kavramı sadece deniz, kum, güneş ve eğlence olmaktan çıkmış, çeşitlenmiş ve yeni turizm türlerine talep artmıştır. Sağlık turizmi de bu şekilde gelişmeye başlamış ve halen gelişimini sürdürmektedir.

Gelişmiş ülkelerdeki refah ve eğitim seviyesinin üst düzeyde olmasına bağlı olarak sağlık hizmetlerinin sunum maliyeti de bir hayli yüksek olmaktadır. Gelişmiş ülkelerde giderek artan yaşlı nüfusun sağlık ihtiyaçları ve yapılan harcamaların maliyeti de gün geçtikçe artmaktadır. Ayrıca her geçen gün artan sosyal güvenlik maliyetleri kurumları zor bir durumda bırakmaktadır. Bu problemlerin üstesinden gelmek için, gelişmiş ülkelerin pazarında faaliyet gösteren sosyal güvenlik kurumları ve özel sigorta şirketlerinin en kaliteli sağlık hizmetini alabileceği ve yakın mesafede olan ülkeler ile anlaşmalar sağlayarak, paketler halinde sunulan hizmetlerin maliyetinin düşürülmesi amaçlanmaktadır (Güleç, 2011, s:3).

1.5 Sağlık Turizminin Gelişiminde Etkili Olan Unsurlar

Dünya’da ve Türkiye’de sağlık turizminin ortaya çıkması ve gelişimini sağlayan faktörleri aşağıdaki gibi sıralanabilir (Zengingönül ve ark., 2012, s:5).

a) Dünya nüfusunda ki artış, yaşam kalitesinin artması, bazı ülkelerde sağlık hizmeti maliyetlerinin artması ve uygulanan tıbbi tedavilerin daha kaliteli ve ekonomik fırsatlar sunan ülkelere kaymasıyla sağlık turizmi ortaya çıkmıştır. Farklı ve ileri teknoloji alt yapı ve bilimsel verilere sahip ülkelerde tedavi olmanın sağladığı fırsatlar geniş yer kaplamaktadır.

b) Hastalıkları ileri düzeyde olan bireylerin tedavi masraflarında büyük miktarlarda tasarruflar elde etmeyi sağlamıştır.

c) Hastanın bulunduğu ülkeden başka bir ülkede daha kaliteli tedavi olma imkanları artmıştır.

d) Hastaların, özellikle sağlık sigortası ile ilgili yaşadıkları sıkıntılar artmış ve bunun yerine daha uygun fırsatlar araştırılmaya başlanmıştır.

e) Hastaların, tedavileri için gereken cerrahi operasyonları sıra beklemeden alma istekleri artmıştır. Nitekim diğer ülkelerde bu tür imkânlar sunulmaya başlanmıştır.

f) Hasta ve hasta yakınları, bir yandan yukarıdaki faktörlerin kazanç elde etmeye çalışırken, diğer yandan bu getirileri gittikleri ülkelerde turistik amaçlı seyahatlerle birleştirmeyi de arzu etmeleri sebebiyle sağlık turizminde artışlar yaşanmaya başlamıştır.

g) Sağlık turizmi konusunda zamanla ucuzlayan ulaşım maliyetleri ve reklam ve bilinçlendirme faaliyetlerinde sosyal medya ve kitle iletişim araçlarının devreye girmesi ile daha çok etkili olmuştur.

1.6 Sağlık Turizminin Sağladığı Faydalar ve Olumsuz Yanları

Sağlık turizmiyle ortaya çıkan faydaları Yalçın (2006, s:40-41) tarafından somut ve soyut faydalar şeklinde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırmaya göre;

1.6.1 Sağlık Turizminin Sağladığı Somut Faydalar

- “Yabancı turistlerden kaynaklanan gelirler ülkelerin ekonomik refahına katkı sağlamaktadır.
- Sağlık turizmi, gelişmekte olan ülkelere, fiyat tarifelerinde gelişmiş ülkelere karşı maliyet avantajı sağlamaktadır.
- Ülkeler arasındaki bilgi paylaşımını arttırmaktadır.
- Ülke içinde veya dışında stratejik ortaklık sağlamaktadır.
- Ülkeler arasında teknoloji ve bilgi transferi sağlamaktadır.
- Yabancı hastalara sunulan fırsatlar, kendi ülkelerindeki hastalara da daha iyi hizmet sunulmasını sağlamaktadır”.

1.6.2 Sağlık Turizminin Sağladığı Soyut Faydalar

- “Ülkelerin global sağlık bakım sunucusu olarak uluslararası kabulünü sağlamaktadır.
- Sosyal ve kültürel deneyimlerin paylaşılmasını sağlamaktadır.
- Uluslararası ilişkilerin gelişmesine katkı sağlamaktadır.
- Global pazarlama ve tıbbi ticareti sağlamaktadır.
- Ülkelere dünya düzeyinde sağlık bakım hizmeti sunduğu imajını kazandırmaktadır.
- Rekabet avantajı sağlamaktadır.
- Hastane destek hizmetler arasında daha iyi koordinasyon sağlamaktadır.
- Kamu ve özel ortaklığı sağlamaktadır.
- Hasta memnuniyetini artırmaktadır.”

Yukarıda bahsi geçen faydalara ek olarak, sağlık turizminin sebep olduğu bazı olumsuzluklar da vardır. Bu olumsuzluklardan başlıcaları aşağıda ki sıralanabilir.

1.6.3 Sağlık Turizminin Sebep Olduğu Olumsuz Yanları

- Hükümet ve bazı sağlık sigortaları yurt dışından alınan hizmetlerin istenilen şartları sağlamadığı için ödeme kapsamında değildir. Yani hastalar almış olduğu hizmetin bedelini cebinden ödeme yapmak zorunda kalmaktadırlar (Yalçın, 2006, s:41).
- Yurt dışından alınan sağlık hizmeti sonrasında hasta da meydana gelen yan etki, komplikasyonlar ya da cerrahi müdahale sonrası bakım gereksinimi, hastanın kendi ülkesinde giderilmesi zorunluluğunu doğurmuştur. Çünkü hasta genel olarak operasyon yapıldıktan birkaç gün takibi sağlandıktan sonra kendi ülkesine dönüş yapmaktadır (Yalçın, 2006, s:41).
- Rekabet ortamının olması sebebiyle özensiz ve hızlı yapılan teşhis ve tedaviler tıbbi hatalı uygulamalara neden olduğundan hastalar mağduriyet yaşayabilmektedir.
- Pek çok ülkenin malpraktis (Hatalı Tıbbi Uygulama) konusunda yasalarının yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle hatalı bir uygulamayla karşı karşıya kalınması halinde yerel mahkemelerden gereken yardım alınamamaktadır (www.cbc.ca'dan aktaran Yalçın, 2006, s:41).
- Gereken önlem alınmadığı takdirde kamudan özel sektöre olan beyin göçünde ki hızın artmasına neden olmaktadır. Bu sebeple Hindistan ve Tayland örneğinde görüldüğü gibi; yabancı hastalara hizmeti sunulması hastane için daha ekonomik olabileceğinden, ekonomik durumu yetersi olan yerel halk tedavi edilmeyebilir (Ramirez de Arellano, 2007, s:193-198'den aktaran Demirer, 2010, s:54).

1.7 Sağlık Turizminin Sağladığı Avantajlar

Sağlık turizminin sağladığı birçok avantaj bulunmaktadır. Bunlar şu şekilde açıklanabilir.

Uygun fiyat ve maliyet: Sağlık turizminde düşük maliyete tıbbi tedavi hizmeti almak için başka ülkelere seyahat edilmesi sağlık turizmi hizmet alımının en önemli nedenlerinden biridir. Sağlık hizmetini başka bir ülkeden alarak %30 ve %80 arasında tasarruf edilmesi durumu herhangi bir ülkeden sağlık turizmi hizmeti alan hasta sayısında önemli bir artışa neden olmaktadır. Özellikle ABD vatandaşları sağlık hizmeti almak amacıyla kıta dışına seyahatlerde bulunmaktadır. Amerika'da 2016 yılı istatistiklerine göre 48 milyon kişi sigortası olmadan yaşamını devam ettirmektedir (Smith & Forgione, 2007, s:27-35).

ABD'nin çok yüksek ilaç ve tedavi maliyetleri ülkede yaşayan hastaların yurt dışında daha uygun ve daha ucuz tedavi hizmeti almaya meyletmektedirler. Küreselleşen dünya da sağlık turizmi sektöründe düşük maliyetli cerrahi operasyonlar, karmaşık tedavi yöntemleri, yönetimde ilgi ve alaka gelişmiş olan ülkelerdeki sağlık turistlerini diğer ülkelerden sağlık hizmeti alması için yeterli bir neden teşkil etmektedir. Yaşadığı ülkelerin sağlık sigortası dahilinde olmayan tıbbi tedavilerde bu durumun adeta başka bir geçerli neden olarak öne çıkmaktadır. Bu şekilde sağlık hizmeti almak isteyen hastalar en çok sağlık turizmi dolandırıcılığı ve malpraktisle (tedavi hataları) karşı karşıya kalmaktan çekiniyor olsalar dahi her yıl gelişen ve büyüyen bu sektörü oluşturmaktadır (www.health-tourism.com/medical-tourism/benefits/, Son Erişim Tarihi: 03.05.2019).

Yüksek kaliteli sağlık hizmeti: Uluslararası sağlık turistleri sağlık hizmeti veren kurum ve kuruluşlarda ki doktor ve cerrahları tercih ederken alanında uzman ve profesyonel olan kişilere önem verdikleri bilinmektedir. Bu alanda ki birçok hekim ABD ya da Avrupa da çok iyi bilinen tıp fakültelerinden eğitim almış, uluslararası alanda kendini kanıtlamış doktorlardır. Küresel alanda sağlık hizmeti veren kurum ve kuruluşların JCI, JCAHO ve ISO gibi akredite kuruluşlarından yeterlilik belgesi alması önemli bir tercih nedeni haline gelmiştir.

Hızlı tedavi ve servis: Sağlık turizminin sağladığı diğer bir avantaj ise sağlık hizmetlerine olan erişimin anında olabilmesidir. Kamusal alanda sağlık sistemleri gelişmiş olan ülkelerin vatandaşları tıbbi tedavi için her zaman uzun bekleme süreleriyle karşı karşıya kalmaktadırlar. Hastalar bu uzun süreyi beklemeyerek hemen yurtdışında acil bir tedavi hizmetiyle bu ihtiyacını giderebilmektedir. Bu tedaviler sağlık için ivedi niteliği taşıyan uygulamalardır. Örneğin, diş implant veya Anjiyo gibi acil ve rutin bir şekilde uygulanması gereken fakat ülkesinde ki uzun bekleme sırasıyla karşı karşıya kalmış ya da çok sonralara verilmiş bir randevu tarihi hastaları başka ülkelerin sağlık hizmetini tercih etmesine neden olabilmektedir.

İletişim hizmetleri: hastaların yaşadığı ülkenin dışında gerçekleştirilen tedavilerin planlaması ve erişimi internet üzerinden çevrimiçi veya telefon yoluyla olmaktadır. Firmalar gereken bilgi ve iletişim adreslerini web sitelerine yükleyerek uluslararası hastaların kendileriyle iletişimini kolaylaştırmaktadır. Teknoloji ve dijital çağında hastaya ulaşip tedavi planlamak günümüzde gerekli prosedürleri ve fiyatları hastaya aktarmak oldukça basitleşmiştir (www.health-tourism.com/medical-tourism/benefits/, Son Erişim Tarihi:12.04.2019).

Seyahat kolaylıkları: Günümüzde küresel sağlık turistleri her ülkeye kolayca ve beklemeden hatta sağlık e-vize uygulamasıyla hiç sorun yaşamadan gümrük kapılarında hiç sıra beklemeden seyahat etmektedirler. Ev konforunda gerçekleştirilen son teknoloji uçuşlarla gidilmek istenen ülkeye zamanında ulaşılarak tedaviye erişim daha kolay bir Şekilde sağlanmaktadır. Bu duruma ek avantaj olarak gizlilik, anonim özelliği, sosyal ve kültürel gezi ve tatil yararı sıralanabilecek diğer unsurlardandır. Sağlık turizmi çok çeşitli faydaları olması sebebiyle zaman geçtikçe daha fazla önem kazanmaktadır (www.izafet.net/threads/saglik-turizmi-nedir-faydaları-nelerdir,2013 Son Erişim Tarihi:06.04.2019).



İKİNCİ BÖLÜM

Sağlık Turizminin Dünya'da ve Türkiye'de ki Durumu

Genel olarak sağlık turizmi; medikal (tıp) turizm, termal turizm, Wellness, SPA , yaşlı ve engelli turizmi bileşenlerinden meydana gelen hareketlilik turizm faaliyetleri olarak değerlendirilmektedir. Medikal turizm, “Sağlık hizmetlerine erişmek amacıyla başka bir ülkeye seyahat edilmesi” olarak tanımlanmaktadır.

1. Dünyada Sağlık Turizmi

Günümüzde insanların; turizmin, internetin, ulaşım olanaklarının ve diğer kitle iletişim araçlarının gelişmesiyle, diğer ülkelerde sunulan farklı tedavi olanakları, maliyeti düşük ve kaliteli sağlık hizmetleri hususunda bilgiye daha kolay bir şekilde ulaşabilmektedirler. Dolayısıyla bu teknoloji çağında hızlı bir şekilde bilgi sahibi olan hastalar tedavileri için birçok farklı tedavi yöntemini inceleyerek kendisi için en uygun tedavi hizmeti veren ülkeye ve hastaneye karar vererek tedavilerini hızlı bir şekilde yaptırabilmektedir.

Dünyada sağlık harcamalarındaki hızlı artış ülkelerin maddi yüklerini arttırmış, insanlar hastane ve sağlık personeli yetersizliği sebebiyle uzun bekleme süreleriyle karşı karşıya kalmışlardır.

Sağlık turizmi alanındaki çalışmalar dünya sağlık turizmi sektöründe 2000’li yıllardan itibaren hızlı bir şekilde genişlediğini ve önemli bir pazar konumunda olduğunu açık bir şekilde görülmektedir. 2005 yılında toplam 20 milyar dolar kapasiteyle 19 milyon kişi medikal hizmet almak suretiyle seyahatte bulunmuştur. Yapılan bu seyahatler 2012 yılına kadar bu kapasiteyi iki kat arttırarak yaklaşık olarak yıllık 40 milyar dolara artması hesaplanıyor. Hesaplanan rakam, dünyada yapılan bütün seyahatlerin %4’ünü oluşturmaktadır. Her gün yüksek oranlarda artış göstermektedir. Bu duruma benzer çarpıcı ücretleri özellikle Asya’daki sağlık turizminde önde gelen ülkeler de görmekte mümkün hale geliyor. Dünya Turizm Organizasyonu’nun verilerine göre, Batıda ki ülkelere şimdiden yıllık 150.000 kişi Hindistan’dan sağlık hizmeti aldığı görülmektedir. McKinsey’in açıkladığı verilerine göre, Hindistan bu alanda sadece 2003 yılında 333 milyon avro kar elde etmiştir ve bu gelirin 2012 yılında yaklaşık olarak 3 milyar avro olması tahmin edilmektedir (Oxford Analytica, 2006’dan aktaran Sağlık Bakanlığı, 2013, s:23).

Medikal turizm pazarına genel olarak Asya ülkeleri öncü konumdadır, fakat birçok ülke de bu sektörde yer edinmeye çalışmaktadır. Özellikle Hindistan fiyatlarında ki

düşüklük nedeniyle pazarda önemli bir konum elde etmiştir. Hindistan medikal turizm sektör hacmini 2012 yılına kadar 1,2 milyar Pound'a kadar arttırmayı kendisine hedef olarak belirlemiştir (Yıldırım ve Altinkaya, 2006). Hindistan'daki büyük sağlık kurum/kuruluşları yabancı hastaları için özel tercümanlar istihdam etmesinin yanında genel bir bölümünün İngilizce konuşabilmesi avantajlarından da faydalanılmıştır. Teknolojinin gelişmiş ülkeler seviyesine yükseltilmesi, doktorların profesyonel ve batılı devletlerin prosedürlerine ve işleyişine yabancı olmamasına rağmen, maliyetleri oldukça düşüktür ve sigorta daha düşük maliyetlidir. Hindistan'da yapılan cerrahi operasyonlarda ki enfeksiyon riski yüksek ameliyatları dünyanın en iyi hastanelerinin oranlarıyla ile karşılaştırabilecek düzeydedir. (Connel, 2006, s:1095 Aktaran İçöz, 2009, s:2263).

Dünyanın geneline bakıldığında 2016 yılı verilerine göre, sağlık turizminde yapılan toplam harcamalar 60 milyar Dolara yaklaşmıştır ve 2020 yılına kadar bu rakamın 100 milyar Dolara ulaşacağı tahmin edilmektedir. ABD' deki sağlık turizmine yapılan harcamalar 5,5 milyar Dolar, Avrupa' da 3,5 milyar Euro civarlarında, (1 asırdan fazladır sağlık turizmi alanında hizmet sunan Macaristan, Çek Cumhuriyeti ve Romanya gibi ülkeler) Çek Cumhuriyeti'nin sağlık turizminde toplam elde ettiği kazancın 1 milyar doları geçtiği bilinmektedir (Gümüş ve Büyük, 2008'den aktaran Sağlık Bakanlığı, 2012, s:21).

Medikal turizm sektöründe talepte bulunan kişiler Kuzey Amerika, Batı Avrupa ve Orta Doğu olarak üç bölgede artışta bulunurken, bahsedilen bölgelerde oluşan talebin destinasyonlara dağılımı açısından; Avrupalı sağlık turistlerin en çok tercih ettiği ülkeler Hindistan, Malezya ve Tayland'dır. Malezya din faktörü (İslami referansı) nedeni ile Ortadoğu pazarında hâkimiyetini kurmuştur. Singapur ise, Japon pazarının ana destinasyon merkezidir. Küba da coğrafi konumu itibarıyla doğal olarak Orta Amerika'yı kendisine hedef kitle olarak seçmiştir. (BAKA, 2011).

Dünyada sağlık turizmi bakımından yıllık hasta sayısı ve bu duruma paralel olarak elde edilen gelirleri sayısal olarak tespit etmek ve ortaya koymak maalesef şu aşamada mümkün değildir. Rekabet nedeniyle ülkeler ve hastaneler, hasta ve gelirlerini çoğu zaman paylaşmamaktadırlar. Aşağıdaki tabloda rakamsal olmasa da tahmini ülke sıralaması yapılmıştır.

Tablo 4 : Uluslararası Turizmde En Fazla Turist Alan İlk On Ülke (2013)

Ülke	Turist sayısı (milyon)
Fransa	84,7
ABD	69,8
İspanya	60,7
Çin	55,7
İtalya	47,7
Türkiye	36,8
Almanya	31,5
Birleşik Krallık	31,2
Rusya Federasyonu	28,4
Tayland	26,5

Kaynak: (Baykal, 2015, s:65).

Medikal turizm alanında gelişmeyi hedefleyen ülke sayısı gün geçtikçe artış göstermektedir. Asya kıtasındaki sağlık turizmi alanında takdire değer başarı durumu dünya çapında ilgiyi ve rekabet oranında artışa neden olmakta ve bu başarının önüne geçilmesi de oldukça zor gibi gözükmektedir.

Aşağıda dünya haritasında sağlık turizmi faaliyetinde bulunan bazı ülkeler harita üstünde konumları gösterilmektedir. Haritada da görüldüğü gibi ABD ve Kanada pazarına Kuzey Amerika ülkeleri hizmet vermektedir, Avrupa ise Doğu Avrupa ve Asya ülkelerinin pazarı durumundadır.

Şekil 3 : Dünyada Medikal Turizmde Faaliyet Gösteren Ülkeler



Kaynak: (Yavuz, 2012:9).

2. Dünya’da Sağlık ve Medikal Turizmde Öne Çıkan Ülkeler

Dünya geneline bakıldığında bilenen en eski turizm hareketliliği olan sağlık turizmi, günümüzün büyüyen ve gelecekte yatırımların artacağı sektörlerden biri olan sağlık turizmi sektörü son yıllarda 100 milyar doları aşan büyük bir sektör haline gelmiştir (SATURK, 2015, s:4). Ayrıca son zamanlarda modern tedavi yöntemlerinde ki gelişmesiyle birlikte medikal turizmin, dünyada önemli bir sağlık turizm türü olarak karşılaşılmaktadır. Sağlık turizmi hem şifalı suların kullanıldığı dinlenme hem de sağlığı korumak amacıyla yapılan faaliyetlerdir.

Sağlık turizmi faaliyetleri insanların tıbbi sorunları nedeniyle yaşadığı noktadan başka bir noktaya seyahatte bulunması durumudur fakat sağlık turizmine daha geniş bir açıdan ele alınmalıdır. Dolayısıyla geleneksel sağlık hizmetlerinin yanı sıra, estetik ameliyatlara, tamamlayıcı tedaviler ve çeşitli koruyucu ya da sağlığı geliştirici sağlık hizmetleri de sağlık turizminin kapsamı içindedir.

Dünyadaki çoğu ülke, medikal turizmin cazibesini ülkenin ekonomisine yüksek getirisi olan bir kaynak olarak görülmektedir. Medikal turizm sektörünün kapasitesine dair bulunulan tahmini rakamlar, 5 milyar dolardan 500 milyar dolara kadar değişiklik gösterebileceği bilinmektedir. Sağlık turizm sektörünün hacminin boyutu hakkında net bir bilgi bulunmamaktadır. IMTJ (International Medical Travel Journal-Uluslararası Medikal Turizm Dergisi)'nin topladığı verilere dayanarak, pazarın 15 milyar dolar ile 50 milyar dolar arasında olduğunu düşünülmektedir. Pazar hacminin büyüklüğü ne kadar olursa olsun, bazı ülkelerin hükümetleri, ülkeyi medikal turizm pazarı olarak tanıtmayı amaçlarıyla büyük yatırımlar yapmaktadırlar.

Son yıllarda Türkiye’de sağlık turizminin gelişmesine yönelik olarak yapılan yatırımlar ve uygulamaların bir sonucu olarak termal turizm (SPA), wellness, ileri yaş ve engelli turizmde önemli düzeyde gelişmeler meydana gelmiştir.

Günümüzde internetin yaygın bir şekilde kullanılması ve teknolojik gelişmeler ile sağlık turizmi alanında da birçok yenilikçi adım atılmıştır. E-sağlık ve diğer dijital hizmetler sağlık turizminde yeni ufuklar açılmasına ön ayak olmaktadır. Ülkeler çözümlerini ve elde ettiği faydayı en üst seviyeye çıkarmak için yeni ürünler ortaya çıkarmaktadır (Zsarnoczky, 2018). Bu sebeple, ülkelerin sağlık turizmi alanında sektörün önde gelenleri arasına yükselebilmek için paydaşların karşılaştığı problemleri veya riskleri analiz ederken çok dikkatli olması gerekmektedir.

Ülkeler kendilerine en uygun politikaları tespit ederek karşılaşılabileceği sorun ve riskleri ortadan kaldırabilmesi ve sağlık turizmi sektöründe ilk sıralara

yükselebilmektedir. (Sağlık Bakanlığı 2012) dahilinde yapılmış bir araştırmaya göre sektörün bazı sorunları aşağıdaki gibi açıklanabilir;

- Sağlık turizminde sağlık turistlerinin yurt dışı tedavi öncesi ve sonrasında bilgilendirilmesi aşamasında yaşanan yabancı dil ve iletişimde yaşanan sıkıntılar,
- Sağlık turizm sektöründeki gereksiz bilgi kirliliği, bu alanda uzman olmayan niteliksiz şirketlerin varlığını sürdürmesi,
- Sağlık hizmetleri veren hastane veya sağlık kuruluşlarındaki bakım tedavilerinin eksiklikleri,
- Yasa ve mevzuatın karmaşık olması, tam düzenlenmemiş olması,
- Ana paydaş- devlet kurum ve kuruluşlarının desteklerinin yetersizliği,
- Hastane ve sağlık kuruluşlarındaki standartların uluslararası standartlara uymasındaki güçlükler,

VISA ve Oxford Economics tarafından yayınlanan rapora ilişkin olarak, medikal turizm sektörü, önümüzdeki 10 yıl için yıllık %25'e varan bir büyüme oranına sahip olan 439 milyar ABD Doları değerinde şaşırtıcı bir değere sahip olduğu bulguları ortaya çıkmıştır. Medical Tourism Index™ (MTI) sağlık turizminde 176 ülkeyi kapsayan 439 milyar dolarlık mevcut pazar, yıllık 11 milyon sağlık turisti, her yıl %25 artış olarak değerlendirmiştir. 2016 yılı ortalama puan değerlendirmesinde ilk sıralarda sırasıyla Kanada, İngiltere, İsrail, Singapur ve Hindistan yer alırken bu değerlendirme de Türkiye 32. sırada yer almaktadır (Tore, 2016).

Sağlık turizminde daha uygun fiyatlara yüksek kaliteli hizmet sunarak dünya pazarında en hızlı büyüyen, en yüksek karı elde eden ülkeler Asya'da yer almaktadır. Bu ülkeler şunlardır: Hindistan, Singapur, Tayvan ve Tayland'dır. Asya ülkelerinden başka Brezilya, Türkiye ve Rusya, sektörün yeni rakipleri olarak değerlendirilmektedir (Zsarnoczky, 2018).

Stephano (2018)'a göre Dünya'da medikal turizmde öne çıkan ilk beş ülke; Hindistan, Brezilya, Malezya, Tayland ve Türkiye'dir. Bu ülkeler hem medikal turizm potansiyellerini hem de rekabetçi sağlık turizm faktörleriyle birlikte değerlendirmektedir. Bu değerlendirmenin özet hali aşağıda ki gibidir:

Hindistan, medikal turizmde en ileri teknolojileri kullanarak sağlık hizmeti sunan ülkeler arasında önemli bir yere sahiptir. Amerika'daki tedavi masraflarına göre %65 ile %90 oranları arasında maliyette tasarruf sağlmasıyla, sağlık hizmeti almak için en çok

turist gelen ülkelerden biri haline gelmiştir. Sağlık turistlerinin Hindistan'ı sunulan sağlık hizmetlerinin kaliteli ve uygun fiyatlı olmasının yanı sıra mimari alanda ki güzellikleri ve doğa gezileri için tercih ettikleri bilinmektedir (SATURK, 2015, s:6). Hindistan'da hizmet veren birçok sağlık kuruluşu, Hastaneler ve Sağlık Hizmeti Sağlayıcıları Ulusal Akreditasyon Kurulu (NABH) ve Joint Commission International (JCI) gibi uluslararası geçerliliği olan kurumlar tarafından akreditasyonu yapılmıştır. Hindistan'daki bazı özel kurumlar hastayı havalimanında karşılayarak transfer hizmeti sunarak hastanın hastaneye karşılayıp doğrudan götürülen, konaklanacak oda da ücretsiz Wi-Fi hizmeti, özel şefler ve kişiye özel yemek imkânları sunularak diğer ülkelerle arasında ciddi farklar yaratmaktadır. Bu durumun yanı sıra, yabancı hastalara sunulmak üzere kişiye özel sağlık hizmeti paketi hazırlayarak sağlık turizminde üst düzey hizmet sunumu sağlanması hedeflenmektedir. Ayrıca Hindistan'da, tedavi olmak için bekleme süresi neredeyse yok denecek kadar azdır (SATURK, 2015, s:4). Bu da sağlık turistleri için Hindistan'ı daha çekici hale getiren en önemli unsurlardan biridir.

Brezilya, Latin Amerika'da sağlık turizmi alanında faaliyette bulunan ülkelerin en başında yer almaktadır. Brezilya, JCI tarafından akreditasyonu yapılmış 43 hastaneye ve dünyaca üne sahip alanında profesyonel cerrahlara sahiptir. Brezilya, makul fiyatla kaliteli kozmetik ve plastik cerrahi alanında ki hizmetler sunarak sağlık turistlerini Brezilya'ya çekerek tercih edilen ilk ülkeler arasındadır. Amerika'dan gelen sağlık turistlerinin, Brezilya'dan alacağı sağlık hizmeti harcamalarında, %20 ila %30 arasında tasarruf edebilmektedir (Stephano, 2018).

Malezya, Güneydoğu Asya'daki sağlık kuruluşları içinde en iyi sağlık hizmeti sunan ülkeler arasındadır. Malezya'ya sağlık hizmeti almak için gelen sağlık turistleri, Amerika'daki tedavi maliyetlerine göre kıyaslandığında, sağlık harcamalarında %65 ila %80 oranında tasarruf etme imkanına sahiptir. Malezya'da hasta odaları daha çok otel süiti gibi görünen beş yıldızlı odalarla hastalarına otel rahatlığı yaşatmaktadır. Örneğin, Prince Court Tıp Merkezi'nde hidroterapi tedavisi için kullanılmak üzere kapalı havuzları bulunmaktadır. (Stephano, 2018).

Tayland, sağlık turizminde dünya da önde gelen ve en iddialı ülkelerin en başında yer almaktadır. Sunduğu hizmetlerin kapsamında SPA, fizik tedavi ve rehabilitasyon hizmetleri ile Tayland dünyanın önde gelen sağlık turizm destinasyonlarından biridir (SATURK, 2015). Ayrıca Tayland tatil turizminde misafirperverliği ve egzotik ve doğal plajlarıyla ünlene bir ülkedir. Tayland, Güneydoğu Asya'da uluslararası kurumlar tarafından akredite edilmiş en fazla hastane sayısına sahiptir ve her geçen yıl daha çok

sağlık turistini kendisine çekerek ağırlamaktadır. Tayland, ileri diş tedavilerinin yanında kozmetik ve dermatolojik alanda sunulan sağlık hizmetleri alanında da ünlü bir ülke konumundadır. Tayland'da sunulan sağlık hizmetleri, ABD'de benzer hizmetlere oranla %50 ila %75 oranında tasarruf sağlamaktadır (Stephano, 2018).

3. Bazı Ülkelerde Sunulan Medikal İşlemler Neden Daha Ucuzdur?

Birçok ülkedeki sağlık sistemi, kalite ve teknoloji açısından birbirine bu kadar çok benzemesine rağmen, yasal sistemleri birbirinden farklıdır. Örneğin ABD'deki doktorların yılda 100.000 USD medikal hata sigortası ödemek zorunluluğu bulunmaktadır. Yabancı ülkelerdeki doktorlar da bu sigortayı dışardan hizmetle yaptırmak durumundadırlar ve yılda sadece 4.000 USD ödeme yaparlar. Bu sigortaya ek olarak, bazı ülkeler, ABD'ye kıyaslandığında bu seviyenin farklı bir evresindedir. Bu durum, sağlık bakımı teknolojisinde ABD'den gerisinde olduğu anlamına gelmemektedir. Gerçekte, ABD'deki özel kurumların çoğu ABD 'deki en ileri kurumlarıyla aynı cihazları kullanır. Bazı ülkelerdeki kurumların sunduğu hizmetlerin daha az maliyetinin olmasının bazı nedenleri şu şekilde açıklanabilir (İbiş, 2009, s:1):

- İşçi maliyetlerinin daha düşük olması,
- Gayri menkul fiyatlarında ki maliyetlerin düşüklüğü,
- Yapı maliyetlerinin düşük olması,
- Döviz kurlarının uygun olması,
- Vergilerin düşük olması,
- Medikal turizm hastaları için alacak toplama durumlarının olmaması (hastaneden taburcu olmadan önce yapılması gereken nakit /kredi kartı ödemeleri),
- Acil tedavilerde istismara yönelik tedavi giderlerinin oluşturulmaması,
- Tıbbi ve idari dokümanların azlığı,
- Daha az yapılması gereken bürokratik işlemler,
- Daha ucuz medikal araç – gereç/ cihaz / ilaçlar.

Yukarıda belirtilen nedenlerden dolayı ABD, Batı Avrupa, Kanada, Avustralya, Ortadoğu gibi ülkelerde yaşayan zengin insanlar, tedavilerini daha ucuza yaptırabilecekleri Hindistan, Tayland, Macaristan, Türkiye, Küba, Brezilya gibi ülkelere seyahat etmektedir(Ahluwalia, 2016).

4. Sağlık Turizminde Akreditasyon

4.1 Akreditasyonun Tanımı

Sanayi devrimi ile birlikte ürün ve üretici firmaların sayıları artmış, ürün veya

sunulan hizmetin alıcısına veya müşteriye beğendirilmesi nedeniyle sürekli iyileştirme ve geliştirme ihtiyacı ortaya çıkmış ve üretici firmalar arasında rekabet ortamı doğmuştur. Satışlardan daha büyük pay almak için ürüne yeni özellikler satma gayretlerini 1980'lerde müşterinin talep ve beklentilerini karşılamak izlemiştir. Üretim ve hizmet kalitesini artırmak için geliştirilen kalite standartları uygulamaları ürün kalitesini kurum dışı bir kuruluşa onaylatmak ihtiyacını doğurmuş ve bunun bir neticesi olarak akreditasyon kurumları oluşmuştur. Akreditasyon kelimesinin kullanıldığı yerlere göre değişik anlamları vardır (Çoruh, 2000, s:2'den aktaran Yıldırım, 2011, s:4).

Sağlık turizminde akreditasyon; sağlık hizmetleri organizasyonlarının, bakım kalitesini artırmak için tasarlanmış bir dizi standardın gerekliliklerini karşılayıp karşılamadığını saptamak üzere bağımsız bir kurum tarafından değerlendirilmesi sürecidir (Berkem, 2012, s:4). Dünyadaki özel ve kamu hastaneleri daha çok hasta çekebilmek için kaliteli hizmet sunum çabası içerisine girmişlerdir. Bunun sonucu olarak da sağlık hizmeti sunumlarının kalitesinin belgelenmesi ihtiyacı doğmuştur.

4.2 Sağlık Turizminde Akreditasyonun Sağladığı Faydalar

Sağlık turizminde önemi çok büyük olan akreditasyon sürecinin ne gibi faydalar sağladığını Gül (2010, s:20) şu şekilde sıralamıştır:

- Tıbbi literatürde tanımlanmış en yeni ve en iyi uygulamaları içermesini,
- Tüm uygulamaların “yetkin uzmanlarca” denetlenmesini,
- Tıbbi hataların önüne geçilmesini,
- Kompleks vakalarda sistemli tedavi yönetimini,
- Hastanın her bir sağlık hizmeti hakkında bilgilendirilerek onay alınmasını,
- Hasta ve ailesinin mal ve can emniyetini,
- Hizmeti, ehliyet sahibi uzmanların vermesini,
- Hasta ve ailesinin aldığı sağlık hizmeti ile ilgili eğitimine katkı,
- Çalışanlar için sürekli mesleki eğitim yapılmasını,
- Resmi iş birliklerinin olmasını,
- Afet ve kriz yönetimi için önceden önlem alınmasını,
- Tüm tıbbi malzemeler ve cihazlara yönelik kontrol sağlar.

4.3 Joint Commission International (JCI)

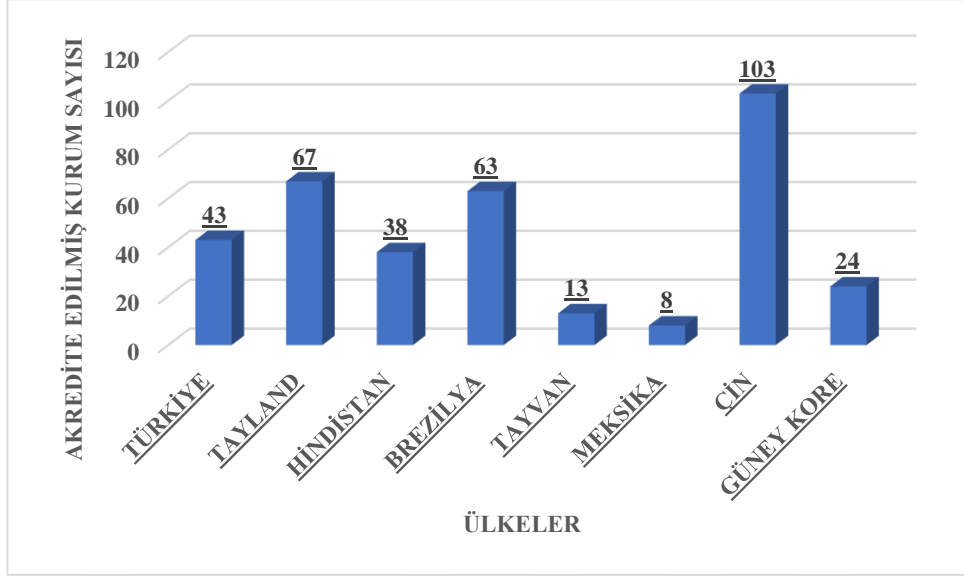
Sağlık sektöründeki ilk akreditasyon kurumu 1951'de, American College of Surgeons, American College of Physicians, American Hospital Association, American Medical Association ve Canadian Medical Association'ın katılımıyla “Joint Commission

on Accreditation of Hospitals” (JCAH) olarak kurulmuştur. 1987 yılında hastaneler dışındaki sağlık kuruluşları içinde akreditasyon programları geliştirilince komisyonun ismi “Joint Commision on Accreditation of Health Care Organizations “(JCAHO) olarak değiştirilmiştir (Bakan ve Bal, 2009, s:2). 1999 yılına kadar JCAHO, ABD ve diğer ülke sağlık kuruluşlarını denetleyen bir kuruluş iken, 1999 yılından itibaren JCAHO; JCI aracılığı ile dünya genelinde sağlık kuruluşlarına akreditasyon hizmetini vermeye başlamıştır (Tokathoğlu, 2008’den Aktaran Mutlu, 2009, s:17). Sağlık kuruluşları uluslararası düzeyde akredite olabilmek için JCI tarafından belirlenen standartları sağlamak zorundadır. Sağlık sektöründe en çok bilinen ve en önemli uluslararası akreditasyon kurumu “Joint Commission International” (JCI) dir.

JCI tarafından akredite olmak şartı yoktur fakat, dünyada uluslararası sağlık kuruluşları açısından önemli bir ölçüt olarak değerlendirilmektedir. Çünkü JCI sadece medikal işletmelere odaklanmış durumdadır. JCI dışında Cenova-İsviçre kökenli “International Organization for Standardization (ISO)”, “International Society for Quality in Healthcare”, Avustralya kökenli “Australian Council of Healthcare Standarts”, Kanada kökenli Canadian Council on Health Services Accreditation”, Güney Afrika kökenli “Council for Health Services Accreditation of Southern Africa”, Mısır kökenli “Egyptian Health Care Accreditation Organization”, İrlanda kökenli “Irish Health Services Accreditation Board”, Japonya kökenli “Japan Council for Quality Health Care” gibi, dünyada birçok akreditasyon kuruluşu bulunmaktadır (Woodman, 2009, s:46-47’den Aktaran Yavuz, 2010, s:19).

Herhangi bir sağlık kurumu JCI tarafından akredite edilirse onu üç yılda bir yenilemesi gerekmektedir. Türkiye’de 2013 yılı itibari ile 46 sağlık kurumu JCI akreditasyonuna sahiptir. Bu kurumlar ağırlıklı olarak özel hastanelerden oluşmaktadır. Aşağıdaki tabloda sağlık turizmiyle uğraşan ülkelerin JCI kurumuna akredite hastane sayıları verilmiştir. Türkiye en fazla akredite sağlık kuruluşuna sahip ikinci ülke olduğu tabloda görülmektedir. Dolayısıyla Türkiye’nin sağlık turizminde ne kadar iddialı konumda olduğunu görmekteyiz.

Şekil 4 : Ülkelerin JCI Akreditasyonlu Hastane Sayıları



Kaynak : (Joint Commission International, 2018, 09.07.2019)

5. Türkiye’de Sağlık Turizmi

Türkiye’de sağlık turizmi denildiğinde ilk olarak şifalı suların kaynağında kurulmuş oteller ve termal tedavi uygulanan sağlık merkezleri akla gelmekteydi. Fakat son 10-15 yılda ağırlıklı olarak özel sektör bu alanda önemli yatırım ve girişimlerde bulunmuş ve sağlık turizminde önde gelen devletlerle yarışır hale gelmiştir.

Türkiye’ye ekonomik açıdan büyük katkılarda bulunan turizm sağlığıyla ilgili Türkiye’de hali hazırda bir mevzuat ya da müfredat yoktur. Hasta, sigorta şirketi, asistan firma ve hastane dörtlüsü içinde Türkiye’de hastaların karşılaştığı sağlık problemleri hızlı ve kaliteli bir çözüme kavuşturulmaya çalışılmaktadır. Diğer ülkeler ile kıyaslandığında Türkiye’de hastalara daha kısa bir sürede, daha düşük maliyetle gelişmiş ülkelerde verilen hizmetin aynı tedavi yöntemleriyle sağlık hizmeti sunumu yapılmakta ve hizmetten faydalanan turistlerde alınan hizmetlerden memnun bir şekilde ülkelerine dönmektedirler. Daha kaliteli bir sağlık turizm hizmeti alabilmek için kurumsal sigorta şirketleri, asistan firmalar, hastaneler, turizm tesis ve şirketleri gerekli organizasyonun temellerini oluşturarak pazardan alacağı payı daha da genişletmesi beklenmektedir (An-Deva Sağlık Grubu, 2004, s:15).

Son yıllarda Türkiye, özel sağlık kurumlarının gelişmesi ve kamu hastanelerinin sağlık turizmi alandaki eksiklerinin giderilmeye başlanmasıyla beraber bu sektörün içinde yükselen bir marka haline gelmeye başlamıştır. Günümüzde dünyanın birçok farklı ülkesinde çok sayıda bireyin sağlık hizmeti almak için Türkiye’de bulunan özel sağlık kuruluşlarını tercih ettiği görülmektedir. Bunun en önemli nedeni, kaynak ülkelerde son

teknolojik yöntemler kullanarak yapılan cerrahi operasyonların Türkiye’de daha uygun maliyetle yapılmasıdır. Plastik ve estetik cerrahi, saç ekimi, göz ameliyatları, infertilite, açık kalp ameliyatı, deri hastalıkları, checkup, kanser tedavileri, kulak burun boğaz, diyaliz ve kalp-damar cerrahisi, jinekoloji, beyin cerrahisi, ortopedi, diş, spa, fizik tedavi rehabilitasyon gibi hemen hemen her branş için gelen yabancı hastalara düşük maliyetin yanı sıra yüksek kalite ve teknoloji standartlara sahip olması nedeniyle Türk sağlık kuruluşlarını tercih etmektedir (İçöz, 2009, s:2271). Aşağıdaki tabloda da Türkiye’nin fiyat rekabeti açısından ne kadar avantajlı olduğu görülmektedir.

Tablo 5 : Tedavi Hizmetleri Ülkeler Arası Fiyat Farklılıkları (\$)

Ülke	Kalp By-Pass	Kalp Kapakçığı Yenileme	Kalça Protezi	Yüz Gerdirme	Diş İmplant
Türkiye	7.5	7.5	7	4	750
Tayland	11	10	12	5	1.7
Hindistan	11	12	10	4.8	600
Meksika	21.1	31	13.8	8	990
ABD	130	160	43	15	5

Kaynak: (Türkiye Sağlık Vakfı, 2017, s:44.)

Yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi Türkiye medikal turizm konusunda diğer ülkelerden fiyat olarak avantajlı konumdadır. Bu avantaj, sağlık turizmi gelirin bugüne kadar maalesef yansımamıştır. Fiyat avantajını gelir olarak kazanabilmek için; reklam, tanıtım ve politika oluşturma konularına ağırlık verilmesi gerekmektedir. Belirlenen eksikliklerin giderilmesi halinde Türkiye, özellikle Avrupa pazarında söz sahibi olacak ve gelirlerini büyük ölçüde arttırabilecektir. Türkiye ile birlikte birçok ülke ve hastaneler arasında fiyat rekabeti yaşanmaktadır. Bu rekabet fiyatları aşağıya çekerek hastalar için avantaj oluştururken, bir yandan da malpraktis (yanlış tanı ve tedavi) uygulamaları ile dezavantaja dönüşebilmektedir. Türkiye’de malpraktis uygulamalarına çok fazla rastlanmaması ülke ve doktorlarımız açısından sevindiricidir.

5.1 Türkiye’de Sağlık Turizmi Çalışmaları

Türkiye’nin sağlık turizmi politikalarını anlayabilmek için öncelikle sağlık politikalarına kısaca göz atmak gereklidir Türkiye’nin sağlık politikalarını iki döneme ayırabiliriz. 2003 yılı öncesi ve 2003 yılı sonrası. 2003 yılından önce Türkiye’de üç farklı sağlık sigorta ve emeklilik fonu bulunmaktaydı. Birincisi kamu ve özel sektör işçilerini kapsayan “Sosyal Sigortalar Kurumu” (SSK), ikinci olarak esnaf, sanatkârlar ve bağımsız çalışanları kapsayan “BAĞ-KUR”, üçüncüsü ise devlet memurlarını kapsayan “Emekli

Sandığı” kurumları bulunmaktaydı. Birbirinden farklı üç sistem; erken emeklilik, sigorta primlerinin tahsil edilememesi, sık sık pirim afları ve kurumların koordine olamamaları gibi nedenlerle çökme aşamasına gelmiş, özellikle sağlık hizmetleri sunumunda birçok sıkıntılar yaşanmıştır. 2003 yılından itibaren sağlık sisteminin içinde bulunduğu durum ve birbirinden farklı emeklilik sistemlerini birleştirmek amacıyla “Sağlıkta Dönüşüm Programı” adı altında reform çalışması başlatıldı. Yapılan çalışmalar sonucunda 16 Mayıs 2006 tarihinde kabul edilen 5502 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumu Kanunu ile BAĞ-KUR, SSK ve Emekli Sandığı kurumları “Sosyal Güvenlik Kurumu” (SGK) çatısı altında birleştirilmiştir. 2003 yılından önce sadece hastanelerden alınabilen ilaçlar, kurumların özel eczanelerle yaptıkları protokoller sonucunda hastalar istedikleri eczaneden ilaçlarını alabilir hale gelmiştir. Maliye Bakanlığı ile Sağlık Bakanlığı arasında, “Özel Sağlık Kurumlarına Hasta Sevk, Usul ve Esaslarını Belirleyen Protokol” imzalanmıştır. Kamu personelinin, özel sağlık kurumlarına sevk edilebilmesine olanak sağlayan “Devlet Memurlarının Tedavi Yardımı ve Cenaze Giderleri Yönetmeliği “ne bir madde eklenmesinin ardından imzalanan protokolle, devlet memurlarının 1 Haziran 2003 tarihinden itibaren özel sağlık kuruluşlarından yararlanmasının yolu açıldı. Protokole göre, kamu personeli, Sağlık Bakanlığı’ndan ruhsat almış, devletle anlaşmalı tüm hastaneler ve diğer yataklı tedavi kurumlarından hizmet alabilmelerine imkân sağlanmıştır. Türkiye’deki hasta potansiyeli ve vatandaşların özel hastanelerden yararlanabilmelerinin önünün açılmasıyla yabancı yatırımcıların sağlık hizmetleri sektörüne ilgisi artmış, dolayısıyla birçok yabancı ortaklı hastane kurulmuştur.

Sağlık Turizminde koordinasyonun sağlanması ve uluslararası standartlara ulaşılabilmesi amacıyla 2010 yılında Sağlık Turizmi Koordinatörlüğü kuruldu. Koordinatör olarak da özel sektördeki tecrübeleri ve sağlık turizmi alanındaki çalışmaları ile tanınan Dr. Dursun Aydın getirildi. 2012 yılında sağlık turizminde daha çabuk yol alabilmek daha hızlı kararlar alabilmek amacıyla Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü bünyesinde Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı kuruldu. Türkiye’deki sağlık turizmi potansiyelini anlatan, istatistiki bilgiler bulunan ve 4 dilde yayın yapan bir web sitesi (www.saglikturizmi.gov.tr) kuruldu. Kamu, özel ve üniversite hastanelerine gelen yabancı uyruklu hastalar düzenli olarak web tabanlı bir programla (<http://sbu.saglik.gov.tr/sbyabanci>) kayıt edilip toplanmaktadır. Bunun neticesinde elde edilen veriler bu raporda kapsamlı olarak değerlendirilebilmekte bu sayede yeni hedefler belirlenebilmektedir. Fakat maalesef özel hastanelerimiz ticari kaygılarla hastaları

düzenli olarak sisteme kaydetmedikleri görülmektedir. Bu durum değerlendirme yapmakta ve hedef belirlemede sıkıntı yaşanmasına neden olmaktadır.

Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı bünyesinde yurtdışı çağrı merkezi 1 Şubat 2012 tarihinde kurulmuştur. 7/24 saat altı dilde (İngilizce, Arapça, Rusça, Farsça, Fransızca ve Almanca) ülkeye gelen tüm yabancı hastalara ve turistlere sağlık alanında tercümanlık destek hizmeti verilmektedir. Turistler, acil durumlarda 112 bilgi edinme ve şikâyet durumlarında 184 telefon numaralarından kendi anadillerinde konuşarak hizmet alabilmektedirler (Sağlık Bakanlığı, 2012). Bazı hastane yetkilileri ile görüştüğümüzde çağrı merkezinde yabancı dil bilen yeterince personel olmadığı yönünde hastaların şikayetlerini bildirmişlerdir.

5.2 Türkiye’de Sağlık Turizmi Potansiyeli

Türkiye’de sağlık turizmi potansiyelini daha iyi anlaşılması amacıyla açıklanmaya çalışılacak olursa; günümüzde Türkiye’de 43 adet JCI tarafından akredite edilmiş kurum/kuruluş mevcut bulunmaktadır. Bu rakam dünya ülkeleri ile kıyaslandığında küçümsenmeyecek sayıdadır. Buna ek olarak Türkiye’de ki kamu ve özel sağlık kuruluşlarında teknolojik imkanlar, profesyonel iş gücü, üst düzey kalite ve standartları gibi alanlarda gelişmiş ülkelerle mukayese edilebilir hale ulaşmıştır (Akyurt, 2007, s:91).

Medikal turizm alanında faaliyette bulunan kamu ve özel sağlık kuruluşlarını bu alanda toplu bir şekilde koordine edilerek, diğer kuruluşları da sağlık turizmi alanında teşvik edilmesi ve ülkenin yıllık sağlık turizmi potansiyelini daha ileri bir konuma taşımak üzere; 2011 yılında Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğüne bağlı olarak Sağlık Turizm Daire Başkanlığı bu alanda faaliyette bulunan kurum ve kuruluşlara hizmet etmeye başlamıştır. Kurumun bünyesinde günün her saatinde Arapça, İngilizce, Rusça ve Almanca olarak yabancı hastalara çevirmenlik hizmeti verilmeye başlanmıştır. Türkiye’de ki tüm kamu ve özel sağlık kuruluşlarında ulusal bir akreditasyon sistemi uygulanarak yılda iki kez denetime tabi tutulmaktadır. Ayrıca malpraktisle karşı karşıya kalınması ihtimali dahilinde bütün doktorlar mesleki sigorta kapsamına dahil olup herhangi bir yanlış uygulama olursa hastaya anında tazminatı verilmektedir.

Sağlık turizmi alanında Türkiye’nin sahip olduğu diğer bir zenginlik kaynağı olarak görülen termal kaynaklara sahiptir. Termal zenginliği bakımından Türkiye dünyada yedinci Avrupa’da ise ilk sırada yer almaktadır. Bu alanda Türkiye’nin en önemli problemlerinden biri termal hizmetler ile profesyonel sağlık hizmetlerini birleştirememesi, reklam ve tanıtım konusunda da eksikliklerin giderilememesi karşılaşılan önemli problemler arasındadır. Sağlık Bakanlığı bu problemleri çözüme

kavuşturmak üzere Termal Kentler Projesi'ni başlatarak belirlediği bölgelerdeki tesislerin uluslararası kalite standartlarına çıkarılarak dünyada Türkiye'nin termal turizm potansiyelinin ön plana çıkarılması hedeflenmektedir.

İnsanların sağlıklarına gösterdikleri özenin artması, ülkelerin sağlık hizmetlerinde uluslararası anlamda rekabet edebilirliklerini artırması ve maliyet farklarının en aza indirilmesi doğrultusunda, sağlık turizminin gelecek potansiyelinin yüksek olduğu belirtilmektedir. Bu bağlamda özellikle cerrahi operasyonlar ve plastik cerrahi söz konusu olduğunda, denizaşırı ülkelere bu hizmetler için önemli bir talebin olması ve bugün itibariyle sağlık turizmi kapsamında temel olgu olarak kalp ameliyatları ile plastik cerrahi operasyonlarının yerlerinin değişeceği ifade edilmektedir.

Bugün itibariyle sağlık turizmini geliştirme amacı taşıyan ve buna yönelik çalışmalarda bulunan ülkelerin sayısının giderek artması da sağlık turizminin gelecek potansiyelinin uluslararası anlamda artmasını sağlayacak bir durum olarak değerlendirilmektedir. Son dönemlerde genel olarak Asya ülkelerinin sağlık turizmi kapsamındaki başarısı, küresel anlamda dikkatlerin sağlık turizmi alanına yönelmesini sağlamıştır. Bu temelde sağlık turizminin durdurulamaz yükselişinin başlangıcı olarak kabul edilen bu dönem, her yıl ön görülenin üzerinde sağlık turistinin sağlık turizmi hizmetlerinden yararlanması ile birlikte bir dönüm noktası olarak kabul edilmektedir (Barker ve Cameron, 2008).

Sağlık turizminin gelecek potansiyelinin yüksek olmasını sağlayacak olan unsurlardan bir diğeri de yeni teknolojilerin sağlık turizmi hizmetlerine direkt olarak yansıtılması olarak değerlendirilmektedir (Kumar, 2012). Bu durum sağlık turizmi hizmetlerinde daha rekabetçi olunmasını sağlamakta, sağlık hizmetlerine yönelik ticaret hacminin büyümesini beraberinde getirmekte ve sağlık turizmi hizmetlerinin küreselleşmesinde yeni boyutlar ortaya çıkmasını olanaklı kılmaktadır.

Sağlık turizminin belirtilen bu gelişmelere ilişkin olarak dünyada olan anlayış gibi Türkiye'nin de rant elde etmesi, yatırımcıların da sağlık turizmi ile yakından ilgilenmelerini sağlamıştır. Sağlık turistlerinin diğer turistlere göre yaklaşık 5 kat daha fazla harcamada bulunmalarında, sektörün önemini ortaya koyan bir nokta olarak değerlendirilmektedir. Türkiye'de sağlık turizminin gelecek potansiyelinin artırılabilmesi adına, Türkiye'yi ziyaret eden milyonlarca turiste Türkiye'nin sağlık turizmi potansiyelinin tanıtılmasının önemli olacağı belirtilmektedir.

Günümüzde özellikle gelişmiş ülkelerde birçok sigorta şirketi; sağlık giderlerinin azaltılmasına yönelik olarak sigorta hizmetlerinden yararlanan bireyleri yurt dışı sağlık hizmetlerine yönlendirmekte ve hatta bu hizmet kapsamında sağlık turistlerinin sadece

hastane işletmelerinden değil, bağımsız olarak çalışan hekimlerden de hizmet alabilmelerine olanak tanımaktadır (Selvi, 2008). Sağlık turizmi sektöründe bağımsız olarak çalışan hekimlerden de yararlanılabilmesi olanağının gündeme gelmesi, sağlık turizminin geleceği açısından önemli bir gösterge olarak değerlendirilmektedir.



ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Sağlık Turizmi Planları, Destekleri ve Teşvikleri

1. Sağlık Turizmi Destek ve Teşvikleri

Türkiye’de sağlık turizmini daha ileriye taşımak, bu alanda yatırımların yapılması, sağlık turizminde hatırısayılır pay sahibi olunmak istenmesi, sağlık turisti sayısının artırılması ve konumu sebebiyle sağlık turizminde Türkiye’yi önde gelen ülkelerden biri haline gelmesi hedeflenmektedir. Hedeflenen amaçlar doğrultusunda sağlık turizminin gelişmesi amacıyla bakanlık tarafından planlamalar yapılarak, destek ve teşvikler verilmektedir.

“Türkiye Turizm Stratejisi 2023 ve Eylem Planı 2007-2013” çalışmasına bakıldığında, Türkiye’de faaliyet gösteren alternatif turizmin potansiyellerini araştırarak tespit edilmesi ve organize edilerek bu potansiyelleri korumak ve kullanılmasında dengesi kurularak ülkenin sağlık turizmi alanını geliştirmek ve ekonomik anlamda kazanım sağlamak amacıyla saptanmış eylem ve stratejik planların uygulanabilir hale getirilmesi hedeflenmiştir. “Türkiye Turizm Stratejisi 2023”ün önemli unsurlarını kapsayan “Türkiye Turizm Stratejisi Eylem Planı 2007-2013”, sağlık turizm alanı için vizyon kazanımı ve kaliteli hizmet sunumunun sağlanması amacıyla hazırlanmıştır. Bu sebepten ötürü “Türkiye Turizm Stratejisi 2023” yılı amaçlanırken “Eylem Planı 2007-2013” yılı da hedeflenmektedir. Bu şekilde uygulamada belirlenen hedef ve amaçlar hem ölçülebilir hem de gözlemlenebilir bir durumda olacaktır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007, s:42).

Bu doğrultuda “Türkiye Turizm Stratejisi 2023” yılının vizyonunda; sürdürülebilir nitelikte bir anlayışın kabul edilmesiyle birlikte istihdamın arttırılmasıyla beraber Türkiye’de sağlık turizminde öncü sektör olması ve 2023 yılına kadar Türkiye’nin sağlık turisti sayısında ve turizm geliri açısından küresel sektörde uluslararası bir marka olması ve başarı noktasına yükselmesi hedeflenmektedir. Planlamada izlenecek stratejik yol ise; fiziksel düzeyde uygulanabilir, ekonomik gelişime destek olarak hem topluma yönelik hem de sürdürülebilir bir turizm anlayışı ilkesini kapsayan bir planlama yaklaşımının ortaya koyulmasıdır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2007, s:3-4).

“Sağlık Bakanlığı tarafından hazırlanan Stratejik Eylem Planı 2013-2017 (Sağlık Bakanlığı, 2013)’de;

- Amaç; Türkiye'nin sağlık ve sosyal gelişiminin kalkınmasına ve küresel sağlığı korunması ve gelişmesi açısından katkıda bulunan bir araç olarak sağlık sisteminin daha ileriye taşınmasına devam edilmesidir.

- Hedef; Türkiye'de sağlık turizminin katlanarak güçlendirilmesi ve sağlık turizmi ile ilgili reklamcılık ve tanıtımını yapma ve Türkiye'yi cazibe merkezi haline getirmektir.
- Hedefe Yönelik Stratejiler; Sağlık turizmi alanında sunulan hizmetlerin kalitesinin iyileştirilmesi, sağlık turizminin kapsadığı hizmetleri çeşitlendirmek ve genişletmektir. Bu duruma ek olarak sağlık turizmi yönetimini de geliştirmektir”.

Yapılan teşvikler genellikle “kamu tarafından çeşitli yöntemlerle verilen maddi veya gayri maddi destek, özendirme ve yardımlar ile belirli ekonomik faaliyetlerin diğerlerine oranla daha hızlı gelişmesini ve kalkınmasına katkı sağlamak” olarak ifade edilmektedir. Özetle verilen teşvikler, ekonomi bakımından devletin tarafından sağlanan kolaylık ve motivasyon aracı olarak görülmektedir. Devletin sağladığı bu uygulamalar sayesinde yapılan yatırımların maliyetini azaltmak, ekonomik açıdan kolaylıkların sağlanması, finans yükünü azaltmak, kar oranında artış sağlamak, özel sektörde yapılan yatırımları sağlık turizmi alanına kaydırılması hedeflenmektedir (Aydoğuş ve ark, 2006, s:3).

Sağlık Bakanlığı, sağlık turizminde ki gelişmeyle birlikte ülkeye gelen hasta sayısındaki artıştan dolayı turizm sektöründe hukuki düzenlemeler yapılarak ve mevzuatlar yayınlayarak, sağlık turizminde yaşanan sıkıntıları ve bu sıkıntılara hukuki açıdan çözümler üreterek takibinin sağlanması açısından planlanan resmi mevzuatları belirtmekle yükümlüdür. Ekonomi Bakanlığı ise sağlık turizmine yapılan destek ve teşvikleri “Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar”a istinaden sağlık turizmi sektörü için destek ve teşviklerin verilmesi sağlanmıştır.

1.1 Sağlık Bakanlığı Sağlık Turizmi Mevzuat ve Teşvikleri

Son zamanlarda medikal turizmde meydana gelen gelişmelerle birlikte Sağlık Bakanlığı sağlık turizmi sektöründe izlenmesi gereken birtakım mevzuatları belirlemiştir. Bakanlık tarafından Sağlık turizmine yapılan bu destek ve teşvikler aşamasıyla ilgili yönetmelik ve mevzuatlar aşağıdaki şekilde açıklanmıştır.

1.1.1 Özel Hastaneler Yönetmeliği

2002 tarihinde yürürlüğe giren “Özel Hastaneler Yönetmeliği”nde sağlık turizminde karşılaşılan bazı problemlerin ortadan kaldırılarak turizm sektörünün gelişmesi amaçlanmıştır. Yönetmeliğe ek bir madde daha eklenerek yaşlı bakım ve tedavi merkezleri, klinikler ve turistlerin sağlığını da içeren otel ve konaklama tesislerinde bulunan sağlık kurumları, değerlendirilirken “sağlıkla ilgili diğer kuruluşlar” olarak tanımlanmıştır. Yönetmelikte bahsedilen konukları, hastanelerin verimliliklerini

arttırılması ve medikal turizmin gelişimi bakımından karmaşık operasyon geçiren ve Türkiye’de uzun süre hastanede yatış yapması gereken hasta bireyler için organize edilmiştir.

1.1.2 Yabancı Hasta İstatistiklerinin Kayıt Altına Alınması- Kaplıcalar Yönetmeliği

“Bu yönetmelikte yabancı uyruklu olan hastaların kayıtlarının düzenli bir şekilde tutulmasının sağlık turizminin gelişmesinde önemli olduğu vurgulanmıştır. Bu duruma ilişkin olarak kamu ya da özel sağlık kuruluşlarında sağlık turizmi alanında sağlık hizmeti alan bireylerin kayıtlarının tutulması için yabancı uyruklu hasta kayıt ve yabancı uyruklu hasta muhasebe sistemleri oluşturulması zaruri hale getirilmiştir”.

1.1.3 Diyaliz Merkezleri Hakkında Yönetmelikte Yapılan Değişiklik

Değişiklik yapılmasına Dair Yönetmelik 28437 Sayılı Yönetmelik Yönetmeliğe 2012 yılında ek madde ile “konaklama tesislerinde ve klinik konuk evlerinde, turistler ve sağlık turizmi sunmak amacıyla diyaliz merkezi açılabilereği vurgulanmıştır. Bu anlamda klinik konuk evinde ve konaklama tesislerinde açılacak olan diyaliz merkezleri bir diyaliz merkezine bağlı olacak ve müstakil olarak açılabilerecektir”.

1.1.4 6322 Sayılı Kanun’la Getirilen Sağlık Turizminde Kurumlar ve Gelir Vergisi İndirimi

30 Aralık 2012 tarihli Kurumlar Vergisi Genel Tebliği’ne göre, “Türkiye’de yerleşik olmayanlar veya yurtdışında iş merkezi olanlara Türkiye’de verilen özellikle yurtdışında yararlanılmakta olan mühendislik, mimarlık, raporlama, çağrı merkezi, muhasebe kaydı tutma ve veri saklama hizmeti gibi vb. alanlarda çalışan hizmet işletmeleri bakanlığın izni ve denetimine altında sağlık ve eğitim alanlarında faal çalışma gösteren ve yine Türkiye’de yerleşik olmayanlara hizmet veren işletmelerin bu çalışmalarından elde ettikleri karın %50’si kadarını bulunulan beyandan kurum kazancının düşürülebileceği açıklanmıştır. Buna ek olarak bu tebliğe Sağlık Bakanlığı tarafından ruhsatlandırılmış olması şartıyla sağlık turizmiyle uğraşan işletmelerin de bu indirimden yararlanabileceği” ifade edilmiştir.

1.1.5 Gelir Vergisi Kanunu’nda Yapılan Değişiklikler

“2002 tarihli 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu’nun 89. Maddesinde yapılan değişiklikle Bakanlığın izin ve denetimiyle eğitim ve sağlık alanında çalışma gösteren Türkiye’de yerleşik olmayan bireyler için hizmet veren bu işletmelerin bahsi geçen faaliyetlerindeki karının %50’si gelir vergisi matrahının tespit edilmesinde gelir vergisi

beyannamesinde bildirilecek gelirlerden indirilmesi” belirtilmiştir.

Sağlık turizminde yapılacak olan yatırımların önünü açarak ülkedeki bu alanda istihdamı arttırmak ve işleyişi bir düzenli bir hale getirmek amacıyla gereken yasal çalışmaların düzenlenerek zamanında yürürlüğe konulması önemlidir. Halihazırda yapılan mevzuat çalışmalarının mevcut sorun ve ihtiyaçları göz önünde bulundurarak yenilenmesi gerekmektedir. Türkiye’de sağlık turizmi ile ilgili yapılan bazı mevzuat çalışmaları aşağıdaki maddeler de bir bütün halinde incelenmeye çalışılacaktır.

1.2 Sağlık Bakanlığı Tarafından Planlanan Mevzuat Çalışmaları

Planlanan mevzuatlarda Türkiye’nin sağlık turizmi sektöründe ki hedef ve amaçları belirtilmiştir.

1.2.1 Serbest Sağlık Bölgeleri Yönetmelik Taslağı

Kanun Hükmünde Kararname’de “Türkiye’nin sağlık turizmi alanında bölgesel düzeyde bir cazibe merkezi konumuna gelmesinin yanı sıra yabancı sermaye ve tıbbi alanda teknolojinin girişini de hızlandıracak olması amacıyla Sağlık Serbest Bölgeleri oluşumlarının kurulmasıyla ilgili olarak düzenlenmeler yapmaktadır. Cumhurbaşkanlığı kararlarıyla serbest sağlık bölgelerinin kurulması ve yönetilmesi bakımından usullerin belirleneceği yasalarla koruma altına alınmıştır. Bu maddeye ek olarak Sağlık Bakanlığı tarafından Sağlık Serbest Bölgeleri’nde verilecek sağlık hizmetine ilişkin müfredatın ve standartların belirleneceği açıklanmıştır”.

1.2.2 Termal Kür Merkezleri, Kür Şehirleri ve Rehabilitasyon Klinik Oteller Yönetmeliğı

Bu yönetmelikte tedavi boyunca doğanın faydalarını kullanan tesislerde ve rehabilitasyon merkezlerinde verilen hizmetlerin kalite bakımından sağlık hizmetleri organizasyonunun sağlanması amacıyla gereken usuller belirlenip, düzenlenmesi belirtilmiştir.

1.2.3 Sağlık Turizmi ve Turistin Sağlığı Kapsamında Sunulması Planlanan Sağlık Hizmetleri Hakkında Yönetmelik

. Bu yönetmeliğın kapsamında kamu ve özel sektörde faaliyette bulunan sağlık kurumlarında Türkiye’yi yurtdışından seyahat eden sağlık turistleri ve hasta kişilere sunulması planlanan sağlık hizmetlerinin mevzuat ve yönetmeliklerin belirtilmesi amaçlanmıştır. Ayrıca bu yönetmelikle sunulan sağlık hizmetine bir standart kazandırmak hedeflenmiştir.

1.2.4 Sağlık Turizminde Aracı Kurumlar ve Sağlık Turizmi Süreçleri Mevzuat Taslağı

Oluşturulan taslakta, kamu ve özel sağlık kurumları için tanıtım faaliyetlerinde bulunan seyahat acenteleri, firmalar, danışman kurumlar gibi aracı olan kurumlar vasıtasıyla sağlık turizmi dahilinde yurtdışında tanıtım yaparken uyulması gereken yasal yükümlülükleri belirtilmiştir. Mevzuatın kapsamına bakılacak olursa hastanın sağlık hizmeti almak için evinden çıktığı andan başlayıp tedavi olarak yeniden evine gelmesine kadar geçen bütün sürecin aracı kurumlar tarafından organize edilip, organizasyonun takip ve kontrol edilmesi planlanmaktadır.

1.2.5 Sağlık Turizminde Aracı Kurumlar Yönetmelik Taslağı

Bu yönetmelik taslağı ile Türkiye'ye yurtdışından gelen hastaların seyahatten öncesinde bütün hizmet seçenekleri ve alternatif uygulamalardan bilgisi olması, tedavi öncesinde, tedaviye dair bütün süreçte ihtiyaç duyulan talebin uygun ortamda ve zamanda karşılanması, aracı kurumlarla sunulması planlanan hizmetlerin usul ve esaslarının belirtilmesi hedeflenmektedir.

1.2.6 Döviz Kazandırıcı Hizmetlerin Ticareti Desteğı

Sağlık turizminde verilmesi planlanan teşviklerin sağlık turizmi ile ilgili devlet teşvikleri T.C. Ticaret Bakanlığının yayınladığı 2015/8 sayılı “Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar” da açıklanmaktadır. Kararda, “döviz kazandırıcı hizmet gelirlerinin artırılması, yeni pazarlar bulunması, mevcut pazarlardaki payının yükseltilmesi amacıyla; yurt dışında faaliyet gösteren kurum, kuruluş ve şirket temsilcileri veya basın mensuplarının ikili iş görüşmeleri gerçekleştirmeleri, meslek kuruluşlarına yapılacak ziyaretler, ilgili tesisleri yerinde görmeleri, serbest bölgelerde inceleme yapmaları, iş organizasyonlarına katılmaları veya ülkemizde düzenlenen kongre, fuar, konferans, festival veya kültürel etkinlikleri ziyaret etmelerini sağlayan organizasyonlara olan desteklerini” kapsamaktadır (Resmi Gazete, 2015).

“Madde 1'e göre bu destekleme kararındaki hedef; Türkiye'de döviz kazandırıcı hizmet sektörlerinin küresel düzeyde rekabet gücünün ve hizmet getirilerinin artırılması, Türkiye'de yerleşik şirket ve kuruluşların uluslararası pazarlara açılması ve markalaşması için gerçekleştirilen faaliyetler incelendiği zaman giderlerin Destekleme ve Fiyat İstikrar Fonu'ndan (DFİF) karşılanmasıdır. Sağlık turizmi de bu hizmet ticareti içinde önemli bir yer almaktadır. Yurt dışından sağlık hizmeti almak için Türkiye'ye gelen hastalara danışmanlık, rehberlik ve organizasyon hizmetleri sunan şirketleri” kapsamaktadır.

Desteklenecek Faaliyet Alanları;

“Madde 5’e göre sağlık turizmi kapsamında yararlanıcılar tarafından gerçekleştirilen faaliyetler;

- a. Hizmet ve ürün tesciline ilişkin yapılan harcamalar ile yurt içinde tescil ettirilmiş olan markalarının yurt dışında tescili ve korunmasına ilişkin giderleri, %50 oranında ve yıllık en fazla 50.000 ABD Doları,
- b. Bakanlığın uygun görmüş olduğu kuruluşlardan yaptırılan pazar araştırması, sektör, ülke, uluslararası mevzuat, veri madenciliği faaliyetleri, marka odaklı raporlar veya yabancı şirket ile yabancı şirket alımlarındaki mali ve hukuki danışmanlık dahil olan danışmanlık hizmetlerine ilişkin giderleri %60 oranında ve yıllık en fazla 200.000 ABD Doları,
- c. Pazarlama, reklam ve tanıtım faaliyetleri için yapılan harcamaları %60 oranında ve yıllık en fazla 400.000 ABD Doları,
- d. Yurt dışında faaliyet gösteren şirketleri ya da şubeleri vasıtasıyla açtıkları birimlerin vergi, harç ve resim dahil olmak üzere brüt kira ve komisyon harcamaları %60 oranında ve birim başına yıllık en fazla 120.000 ABD Doları,
- e. Bakanlığın rekabet avantajını yükseltmek için uluslararası pazarlarda belirlemiş olduğu konularda firma, kuruluş veya uzmanlar tarafından alınan danışmanlık hizmetlerine ilişkin giderleri %50 oranında ve yıllık en fazla 200.000 ABD Doları olarak desteklenmektedir”.

1.3 Ekonomi Bakanlığı Tarafından Verilen Hizmetler Sektörü Destekleri

2012 yılında Ekonomi Bakanlığı “Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi” tebliğini yayınlamış ve bu açıdan sağlık turizmi alanında faaliyette bulunan bütün kurum ve kuruluşlar için verilmesi planlanan desteklerden bahsetmiştir. Türkiye’de sağlık turizminin döviz kazandırıcı hizmet olarak görülmesiyle döviz gelirlerinde arttırılma ve hizmet sektöründe uluslararası düzeyde rekabet gücünü arttırmak amacıyla bu tebliğden faydalanacakların gerçekleştirmesini planladığı hizmetlerde giderlerin belirli bir oranının karşılanması ile ilgili usul ve esasları belirlenmesini amaçlamıştır.

1.3.1 Ekonomi Bakanlığı'nın Sağlık Turizmine Yönelik İlave Destek Unsurları

Ekonomi Bakanlığı yukarıda bahsedilen desteklerin yanında ayrıca, sağlık turizmine yönelik ek desteklerde de bulunmuştur.

1.3.2 Tercümanlık Hizmetleriyle Yurt Dışından Getirilen Hastaların Desteklenmesi

Madde 6'ya göre; "yurt içinde sağlık kuruluşlarının istihdam edeceği tercümanlık hizmeti veren en fazla iki personelin aylık brüt ücretleri %50'lik kısmının karşılanması ve personel başına da yıllık olarak en fazla 25.000 ABD Doları veya tercümanlık hizmet alımında gerçekleşen giderleri %50 oranında ve yıllık en fazla 50.000 ABD Doları'na kadar karşılanması" planlamıştır.

Madde 7'ye göre; "Bakanlık ile protokol yapmakta olan havayolu şirketleri ya da özel sağlık kuruluşları tarafından hastaların tedavisi için tarifeli uçak seferi ile Türkiye'ye getirilmesi halinde, uçak veya diğer ulaşım giderleri hasta başına %50 oranında ve en fazla 1.000 ABD Doları karşılanırken, tarifersiz uçak seferleriyle Türkiye'ye getirilmesi durumunda ise hasta başına 200 ABD Doları'nı geçmemek suretiyle ulaşım giderlerinin tamamının karşılanması" planlanmıştır.

1.4 Münhasıran Yurt Dışına Yönelik Olarak Yurt İçinde Gerçekleştirilen Tanıtım ve Eğitim Faaliyetlerinin Desteklenmesi

Madde 8'e göre "Sağlık kuruluşları tarafından münhasıran yurt içinde düzenlenen ve yurt dışına yönelik olarak yapılan tanıtım ve pazarlama etkinliklerine yurt dışından davet edilecek olan kurum ve kuruluş temsilcilerinin davete katılımına ilişkin giderler %50 oranında ve program başına en fazla 50.000 ABD Doları olarak" desteklenmiştir.

1.4.1 6322 Sayılı Kanun'la Getirilen Sağlık Turizminde Gelir ve Kurumlar Vergisi İndirimi

30 Aralık 2012 tarihli Kurumlar Vergisi Genel Tebliği'ne göre, "Türkiye'ye yerleşik olmayanlar veya iş merkezi yurtdışında olanlara Türkiye'de verilen münhasıran yurtdışında yararlanılmakta olan mühendislik, mimarlık, raporlama, çağrı merkezi, muhasebe kaydı tutma ve veri saklama hizmeti gibi vb. alanlarda faaliyetleri bulunan hizmet işletmeleri bakanlığın izni ve denetimine tabi olan sağlık ve eğitim alanında faaliyet gösteren ve yine Türkiye'de yerleşik olmayanlara hizmet veren işletmelerin bu faaliyetlerinden elde ettikleri kazancın yarısını beyan edilen kurum kazancından düşürülebileceği belirtilmiştir". Ayrıca bu tebliğde Sağlık Bakanlığı tarafından ruhsatlandırılma şartıyla birlikte sağlık turizmi alanında faaliyet gösteren işletmelerin de

indirimden yararlanabileceğine değinilmiştir.

1.5 “2015/8” Sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar’ın Uygulanmasında Usul ve Esaslarına İlişkin Genelge

Bu Genelge’nin amacı ve kapsamı 2015/8 sayılı Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar’ın uygulamasına yönelik usul ve esasların belirlenmesi ve hukuki açıdan yasalarla koruma altına alınmasıdır. Genelgede desteklenecek Faaliyetler aşağıdaki gibidir.

1.5.1 Sağlık Turizminde, Bilişim, Eğitim, Film ve Yönetim Danışmanlığı Sektörlerine Yönelik Destek Unsurları

a. Tescil/marka ve korunma desteği:

Bu başlığın içeriğinde ürünün ya da hizmetin yurtdışında tescillendirilmesi ya da yurtiçinde tescili olan markanın yurtdışında tescil edilmesine ilişkin marka/patent bürosu hizmetleri, danışmanlık hizmetleri, ürünün/hizmetin o ülkede başka bir şirket/ kuruluş adına tescil ettirilip ettirilmediğine ilişkin olarak yapılacak araştırma, inceleme gibi bütün zorunlu giderlerin desteklenmesidir.

b. Raporlama ve yurtdışı şirket alımına yönelik danışmanlık desteği:

Sektör, ülke, uluslararası mevzuat, veri izleme/değerlendirme faaliyetleri, yabancı şirket veya marka odaklı raporlar (mali ve hukuki raporlar dahil olmak üzere) ile yabancı şirket satın alımlarına yönelik danışmanlık hizmetlerine (mali ve hukuki danışmanlıklarda dahil olmak kaydıyla) ilişkin giderlerin desteklenebilmesi için sağlık turizmi, bilişim, eğitim ve film sektörlerinde faaliyet gösteren üstlenicilerin, raporu veya danışmanlık hizmetini almaya başlamasından önce, gerekli olan belgeler ile beraber Ekonomi Bakanlığı’na başvuru yapılması ve bakanlıktan ön onay alınması gerekmektedir. Ön onay, raporu hazırlayan/danışmanlık hizmetlerini sunan kuruluşların tecrübesi, uzmanlaştığı sektör, yapılmış olan araştırmalar ve raporun/danışmanlık hizmetinin kapsadığı alanlar dikkate alınarak verilmektedir. Ön onayın çıktığı tarih itibariyle yapılan harcamalar bu destek kapsamında karşılanır. Bu maddenin içeriğinde satın alınması gereken raporlar, yayım tarihinden itibaren en fazla 2 (iki) yıllık olmalıdır.

c. Belgelendirme/Yetki Belgesi desteği:

Hizmet ihracatı yapabilmek için zorunlu olan ve ilgili mevzuatta belirtilen belge/sertifikalar ile ön tanı merkezi ya da ofis açılına ve/veya işletilmesine yönelik olarak hazırlanması gereken belgelere ilişkin harcamaları dahilinde aşağıda belirtilen giderlerin desteklenmesi yasalarla hukuki yönden çevrelenmiştir.

- “Müracaatta bulunma ve doküman inceleme giderleri,

- Belgelendirme tetkik giderleri,
- Belge kullanım ücretleri,
- İlk yıla ait kayıt ücretleri,
- Danışmanlık giderleri,
- Eğitim giderleri”.

Bu madde kapsamındaki her bir belge için gereken tutar en fazla 15.000 ABD Doları tutarında destek sağlanması hedeflenmiştir.

d. Halkla İlişkiler, reklamcılık, tanıtım ve pazarlama desteği:

Reklam, tanıtım ve pazarlama faaliyetlerine yönelik olarak yapılan harcamaların desteklenmesi için yapılan başvuruların; halkla ilişkiler, reklam, tanıtım ve pazarlama faaliyetleriyle hedeflenen kitleye ulaşılması, bu hedef kitleye uygun bir organizasyon merkezinin belirlenmesi ve tanıtım amacıyla mesajların iletilmesinde etkili iletişim kurmak için tercih edilmesine karar verilmesi, bu maddenin kapsadığı bütün desteklerden faydalanılması bakımından önemlidir. Televizyon, telefon, internet ve havayolu şirketi yayınları gibi yayın organları vasıtasıyla Türkçe sunulan ve/veya yurtiçine yönelik yapılan tanıtım harcamalarına destek dahilinde değerlendirilmesi yasa kapsamında değildir.

e. Yurtdışı birimleri desteği:

Yurtdışında ki birimlerin brüt kira (vergi/resmi/harç dahil) ve komisyon harcamalarının destek kapsamında değerlendirilmesine yönelik yapılan başvurular, kira ödemelerinin ve komisyon harcamalarının yapılmasına istinaden sağlık turizmi, bilişim, eğitim, film ve yönetim danışmanlığı alanlarında faaliyette bulunan birimlerin bu Karar’ın yayımlandığı tarihten önce açılmış olması kapsamında bu destekten yararlanabilmektedir.

f. Yurtdışı Danışmanlık desteği:

Uluslararası sektörde rekabet avantajını artırmak amacıyla pazarlama stratejisi, sektörün özellikleri ve pazara girmeden önce gereken danışmanlık hizmetlerini almaya ilişkin yapılacak olan harcamalara destek kapsamında değerlendirebilmek için sağlık turizmi, bilişim, eğitim ve film sektörleri alanında faaliyette bulunan kurumların, aldığı danışmanlık hizmeti; danışmanlık hizmetini sunan kurumun deneyimi, uzman olduğu alanlar, yapmış olduğu çalışmalar ve danışmanlık hizmetinin kapsamında değerlendirmeler yapılarak karar verilir.

g. Acente/komisyon desteği:

Sağlık turizmi ve eğitim alanlarında T¼rkiye'ye uluslararası hasta veya ¼đrenci getirilmesine, film ve bilişim sekt¼rlerinde ise yapımların/¼r¼nlerin yurt dışında satışına ve bu ¼r¼nlerin dağıtımına y¼nelik acentelere yapılan komisyon(aracı) harcamalarının desteklenmesi nedeniyle verilir. Acentelik hizmetine y¼nelik olarak kesilen faturalarda, s¼z konusu olan bu faaliyetin niteliğinin belirlenebilir halde olması gerekmektedir.

1.5.2 Sağlık Turizmi Sekt¼rlerine Y¼nelik İlave Destek Unsurları

a. Terc¼manlık hizmetinin desteklenmesi:

Terc¼manlık hizmetlerine y¼nelik yapılan harcamaların desteklenmesine i¼in yapılan başvuruların, sağlık kurulumları tarafından en az 3(¼çer) aylık d¼nemler itibarıyla yapılması planlanır.

b. Hastaya yol masrafları i¼in yapılan destekler:

T¼rkiye'de tedavisi yapılan yabancı uyruklu olan hastaların ekonomi sınıfına tekab¼l eden ulaşım giderlerinin destek kapsamında değerlendirilmesi i¼in yapılan başvurular, sağlık kuruluşları ya da havayolu şirketleri aracılığıyla yapılmaktadır. Ulaşımın ekonomi sınıfından ¼st bir sınıfta ger¼ekleřmiř olması halinde yapılacak destek, ekonomi sınıfı i¼in ¼denecek olan tutarı ge¼emez. ¼lkeye giriş yapıldığı tarihten itibaren en ge¼ 7 (yedi) g¼n i¼erisinde sağlık hizmeti aldığı sağlık kurumuna giriş kaydı bulunmayan hastalar, destek verilecek hizmetlerin kapsamında değerlendirilmemektedir.

c. M¼nhasıran (sadece) yurtdışına y¼nelik olarak yurti¼inde ger¼ekleřtirilen reklam, tanıtım ve eğitim faaliyetlerinin desteklenmesi:

Yurtdışından davet edilen akademisyen/uzman/ilgili kişi veya kurum ve kuruluş temsilcilerinin katılımıyla ¼zellikle yurtdışına ilişkin ¼lke sınırları i¼erisinde yapılan reklam, tanıtım, pazarlama ve eğitim etkinlikleri i¼in yapılan harcamaların destek kapsamında olması i¼in, ilgili sağlık kuruluşları veya eğitim kurumu vasıtasıyla programın başlamadan ¼nce başvuru işleminin yapılması gerekmektedir. Bu maddeye ilişkin olarak aşağıda sıralanan harcamalar desteklenir:

- “Organizasyona katılan yabancı davetlilerin ekonomi sınıfı ulaşım ve transfer giderleri,
- Organizasyona iştirak eden yabancı davetlilerin g¼nl¼k 150 ABD Dolarına kadar konaklama (oda ve kahvaltı) giderleri,
- Terc¼manlık giderleri,
- Tanıtım/eğitim organizasyon giderleri (yer kirası, ilgili teknik ara¼ ve gere¼lerin

kira giderleri, yemek ve ikram giderleri, vb.),

- Halkla ilişkiler ve danışmanlık hizmeti giderleri,
- Katalog, broşür ve tanıtım malzemeleri giderleri” desteklenecek giderler arasındadır (<http://www.satirk.gov.tr/index.php> Son Erişim Tarihi:02.06.2019).

1.5.3 İş birliği Kuruluşlarına İlişkin Verilen Destek Programları

Ticaret ve ticari alım heyeti programlarının desteklenmesi: Sağlık turizmi; tanıtım, bilişim, film ve eğitim alanlarında faaliyette bulunan iş birliği kuruluşları aracılığıyla düzenlenen ticaret ve alım heyeti programlarına dair yapılan harcamaların destek kapsamında değerlendirilmesi amacıyla iş birliği kuruluşu, program başlama tarihinden en az 3 (üç) ay öncesinde ön bildirimde bulunulmalıdır. Ekonomi Bakanlığı, küresel pazara girişlere hız kazandırma amacıyla ticaret veya alım heyetlerini koordinasyonunu sağlayarak Bakanlık tarafından düzenlenen heyet programında bahsi geçen süre ve ön onay alınması şartlarına bakılmaz. Bu maddenin kapsamına yönelik olarak aşağıda belirtilen giderler destek kapsamına alınacaktır:

- “Organizasyonu hazırlayan iş birliği kuruluşun ve organizasyona katılan yararlanıcıların/katılımcıların en fazla 2 (iki) temsilcisinin uluslararası ve/veya şehirlerarası ekonomi sınıfı ulaşım ve transfer giderleri,
- Organizasyonu yapan iş birliği kuruluşunun ve organizasyona katılım sağlayan yararlanıcıların/katılımcıların en fazla 2 (iki) temsilcisinin temsilci başına günlük 150 ABD Dolarına kadar konaklama (oda ve kahvaltı) giderleri,
- Tercümanlık giderleri,
- Seminer, konferans, toplantı ve ikili görüşme organizasyon giderleri (yer kirası, ilgili teknik araç ve gereçlerin kira giderleri, yemek ve ikram giderleri, vb.),
- Görsel, yazılı ve işitsel tanıtım giderleri,
- Halkla ilişkiler ve danışmanlık hizmeti giderleri,
- Katalog, broşür ve tanıtım malzemeleri giderleri,
- Fuarın katılımına ilişkin kayıt ücreti,
- Onaylanan veya Bakanlıkça düzenlenen ticaret heyetleri bünyesinde gerçekleşmesi planlanan ön heyet giderleri (Ön heyet kapsamında, yurtdışında görevlendirilen en fazla 2 (iki) iş birliği kuruluşu/yararlanıcı temsilcisinin ulaşım ve konaklama giderleri, bu fıkranın [a] ve [b] bentlerinde belirtilen koşullarda desteklenir)”(<http://www.satirk.gov.tr/index.php> Son Erişim Tarihi: 02.06.2019).

İş birliği kuruluşları bir yılda en fazla 10 (on) adet ticaret ve 10 (on) adet alım heyeti

programına ilişkin olarak yapılan desteklerden yararlanabilmektedir. Bakanlık tarafından hazırlanan ve yürütülen ticaret ve alım heyeti programları hariç olmak kaydıyla, en az 4 (dört) yararlanıcının katılabileceği ticaret ve alım heyeti programları desteklenir. Alım heyeti programlarında, katılımcıların sayısıyla ilgili herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır.



DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Sağlık Turizminde Aracı Kurumlar

1. Aracı Kurumların Analizi ve Rollerini

Aracı kurumlarını açıklamaya geçmeden, sağlık hizmetinin sunulma şekilleriyle ilgili olan yönelimler, globalleşmenin de etkisiyle sağlık alanında kullanılan teknolojik ilerlemeler hakkında bilgileri paylaşarak anlaşılır hale gelmesi amaçlanmaktadır (SB, 2012, s:70).

Son yıllarda giderek artış eğiliminde olan sağlık harcamaları, multidisipliner yapısı, gelişen tıbbi tedaviler, kaliteli sağlık hizmetlerine daha kolay ve hızlı erişebilmek arzusu sosyal bir bilim olan tıp alanının gün geçtikçe tahtının gittikçe sağlamlaşmasına neden olmuştur. Günümüzün sosyoekonomik koşullarına paralel doğrultuda herhangi bir ülke, meydana gelen bu etkilere farklı oranlar da karşı karşıya kalmıştır. Küreselleşmeye paralel olarak da kaliteli sağlık hizmetlerine kolayca erişebilmek arzusu ve sürekli artan sağlık maliyetleri son yıllarda yeni bir endüstri olan, “tıp turizminin” gelişimine sebep olmuştur (SB, 2012, s:71).

Tıp Turizmi, en basit bir şekilde, başka bir ülke de tedavi alternatifleri için araştıran hastanın başvuru anından başlayarak, hastanın başka ülkeye yolculuk yapması, değişik kültürler görülmesi ve farklı tıbbi uygulamalara denk gelmesi ve karşılaşılan farklı durumlarda etkileşimi meydana getirir. Bu sebeptendir ki, bulunan bulgular ve uygulanan tedavilerin ışığında tedavi almak için seyahat ettiği ülkede; tedavi öncesi, tedavi esnasında ve tedavi sonrası hekim veya sağlık personelleri ile hasta arasında “iletişim temelli” sağlık ihtiyacının ne denli önem arz etmesinin fark edilmesi ve sağlık hizmeti sunucularında bu durumun uygulanmasının sağlanması gerekir (SB, 2012, s:70).

2. Sağlık Turizminde Aracı Kuruluşlar

Yurtdışından gelen hastaların karar verme aşamaları sağlık hizmetinin özellikleri nedeniyle, sıkıntılı ve çok zorlu bir süreçtir. Bu nedenle girişimcilerin “ihtiyaca dayalı” bir sektör oluşumunun ortaya çıkması ve nitelikli bir iş imkânı mevzu bahis olmaktadır. Bu girişim, yurtdışındaki hastaneler, klinikler ve doktorlar ile yabancı hastaların arasında iletişimi sağlayan aracı bir kurum/kuruluş olarak görevde bulunan şirketler kurulması işleri daha kolaylaştırması hedeflenmektedir. Hasta ve yakınlarının ulaşım ve konaklama tesisleri ve sağlık hizmeti alınacak hastane-havaalanı-otel arası transfer hizmetleri gibi ek hizmetler de sunarak uluslararası düzeyde sağlık hizmeti aracı kuruluş olarak faaliyetlerde bulunabilir (SB, 2012, s:71).

2.1 Danışman Firmalar

Danışman firmalar; hastalar ve hastaneler arasında koordinasyon sağlanmasında aracı olarak faaliyette bulunurlar. Pek çok ülkede, çalışma koşulları ve ortamı kanunla belirlenmemiş birçok sektörün pazar koşulları, arz ve taleplerden dolayı, hastaların konaklama ve ulaşım rezervasyonları, sağlık hizmeti alınacak ülkelerde ulaşım ve transfer hizmetlerinin organize edilmesi durumlarında danışman firmalar; seyahat acenteleri veya acentelerin danışman kuruluşları bu alanlarda faaliyetlerde bulunabilmektedir. Adından da anlaşılacağı üzere, danışman firmalar; seyahat ve tur acentelerinden farklı olmalıdır, çünkü danışman firmalar, seyahatle ilgili hizmetlerle ilgisi olmaksızın, yurtdışından sağlık hizmeti almak için gelen hastaların medikal durumları ve isteklerine ilişkin olarak, uygun sağlık kuruluşuna karar verilmesi konusunda hastaya bir danışman ya da temsilcisi olarak faaliyette bulunmayı hedeflemektedir (SB, 2012, s:69).

Başka bir söyleyişle, Tıp Turizmi Konseptinde temsilci firmalar, yabancı hastaya ulaştırılması ve hizmet sunuculara yönlendirerek iletişime geçmesi gibi sağladığı kolaylıklarla, o ülkenin tıp turizminde “kapıcısı” görevini üstlenir ve hastanın yüz yüze temasta bulunduğu ilk kurumdur. Sağlık hizmeti sunucularıyla hastaların iletişimi sırasında aracı kurumlar arasında tarafsız olarak görülmesi sebebiyle, danışman firmalar ülkeleri ve o ülkelerin sağlık hizmetlerini ve sunucularının tanıtımını daha iyi yapması beklenir.

Buna ek olarak, danışman firmalar hastaların talepleri doğrultusunda sağlık hizmeti sunucuları bulma ve uygun sağlık kuruluşuna yönlendirilmesinde hem hastanın temsilcisi gibi hizmette bulunur hem de hastanın haklarının savunucusu, yardımcısı ve destekçisi olurlar, bu sayede hastanın kendi ülkesinden başlayarak yurtdışında tedavisinin sonlanmasına kadar geçen uzun bir süreçten bahsedilmektedir. Bu görev ve sorumlulukları yerine getirebilmek için pek tabii belirli şartları taşıması gerekir. Danışman kişi ve aracı kuruluşlar, hastanelerin klinik süreçlerine ve iş akışlarına (randevu alınması, ameliyat günü ve zamanının organize edilmesi, ayaktan/yataktan hasta sirkülasyonu, faturalama, hasta giriş/çıkışı, vb.) hâkim olmalıdır. Sağlık turizminde olumlu sonuçlar elde edebilmek sadece danışman firmalar aracılığıyla, hastanın ülkesinde ki aile hekimi veya sevk eden doktor ile yurtdışında tedavi aldığı doktor ve/veya hastane arasında “kesintisiz tedavi süreçleri” başarılı bir şekilde sağlanmasıyla mümkün kılınmaktadır (SB, 2012, s:69).

Danışman firmaların sunduğu fırsatlar ve yetkinlikleri doğrultusunda, yabancı hastalara sunulacak hizmetlerin kapsamında ciddi oranlarda değişiklikler meydana gelir.

Örnek olarak, bazı danışman firmalar hastalara sadece ucuz maliyetle hizmette bulunan sağlık kuruluşlarına yönlendirirken, bazıları ise; bypass ameliyatları, kanser ve kemoterapi, beyin cerrahisi gibi karmaşık ve profesyonellik gerektiren durumda hastanın temsilcisi olarak cerrahi işlemler, finansman ve hastane yönetimiyle ilgili koordinasyonu sağlayarak sürecin problemsiz yürütülmesini göz önüne almaktadır.

2.2 Seyahat acenteleri (hasta yönlendiricileri)

Seyahat Acenteleri seyahat veya tur paketlerinin koordine edilmesine yardımcı olmak için faaliyette bulunan (vize belgelerinin temini, havaalanına ulaşım ve otel/konaklama hizmetlerinin rezervasyonları gibi) ve sağlık hizmeti sunucularının seçiminde hastaya yardımcı olan aracı kurumlardır (SB, 2012, s:72).

Tıp Turizmi alanında faaliyette bulunan seyahat acenteleri veya aracı kurumlar, genel olarak tıbbi alanlarda ya da sağlık sigortacılığında tecrübeye sahip değildirler. Bu tarz faaliyetlerde bulunan firmalar, sağlık hizmeti sunucularından verilen hizmet başına aldıkları “Komisyon Ücreti ”ne tabi olarak faaliyette bulunur. Bu kurumların uygulanan tıbbi hizmetler ile ilgili ve tedavinin sonuçları konularında hukuki yükümlülükleri veya yaptırımını yoktur. Bu durumun haricinde, uygulanan sağlık hizmetlerinde üçüncü kişi ve kuruma ücret ödenmesi ile ilgili bir yasadan ötürü, seyahat acenteleri firma modeli ABD’de uygulanmamaktadır (SB, 2012, s:71).

Tedavinin süreklilik ilkesi amacıyla verilen destek veya planlamanın yetersiz olmasına istinaden, bu firmalar multidisipliner vakalarda uygulanması pek mümkün değildir. Bu firmalar genellikle, karmaşık olmayan veya standart tedavi yöntemi kullanılarak basit düzeye indirgenecek operasyonlar için tercihte bulunabilirler. Bu sayede, sağlık hizmeti almak için gidilecek ülkeye, kültüre ve diline aşına olan hastalar tıp turizminde seyahat acentelerini seçmeye daha çok yatkınlıkları görülmektedir.

Yurtdışında ameliyat olmak isteyen bireyler bu süreçlerin işleyişi hakkında araştırma yaparken, seyahat acenteleri ve danışman firmalar hakkında genel bir yanlış anlaşılma durumu ortaya çıkmaktadır. Bu durumun temel sebebi bu iki firma da birbirinden farklı şekilde aracı kurumlar olarak faaliyetlerini yürütmektedir. Gidilecek ülkelere seyahatin organize edilmesi ile ilgili havalimanı, ulaşımı, transferi ve otel/konaklama rezervasyonu için yardım sağlanması faaliyetleridir. Yine de yurtdışı hastalarının tıbbi tedavi süreçlerinin planlaması ve koordinasyonu, tatil veya iş seyahatleri gibi amaçlarla yapılan seyahat anlayışından çok farklı olduğu hususunda dikkat edilmesi gerekmektedir (SB, 2012, s:71).

2.3 Asistan (yardımcı) firmalar

Asistan Firmalar genel olarak sağlık poliçesi olan yurtdışı hastalarının sigorta şirketleriyle iletişime geçildiğinde etkileşime gireceği ilk aracı kuruluş olarak bu sektörde yerini alır. Ayrıca, dünyada ki diğer bölgelerin büyük firmalarının da asistan firma olarak temsil etmektedirler.

Aracı kurumlar arasında farkları ve hedef pazardaki tüketicileri daha iyi anlayabilmek için, gezi ve iş amaçlı yurtdışına seyahatlerde bulunan ve yaşadığı ülkede sağlık poliçesi aktif olan yurtdışı vatandaşlarına asistan firma olarak hizmette bulunurlar. Asistan firmaların kapsamına ilişkin olarak bakıldığında, tıbbi tedavi amacıyla başka bir ülkede bulunmasından daha fazla, gezi ya da iş amacıyla seyahate gelen turistlerin tedavilerine yönelik verilen aracı kurum hizmetleridir (SB, 2012, s:73).

Yardımcı firmalar hizmet verdiği ülkelerde ki toplumun kültür ve sağlık hizmeti sunan kurumların standartlarına ve sahip olduğu özelliklerine bir hayli vakıf durumda olması gerekmektedir. Bulunduğu ülkeler hakkında çok fazla bilgiye sahip olmalarından ötürü, sağlık poliçesine sahip olan bireylerin hastanede tedavi altına alındığı süre de firmanın iletişim ağlarındaki sağlık hizmeti sunucularından bireye en uygun olan kurumu ve tedavi yöntemini bulmayı sağlama gibi fayda sağlamaktadır. Diğer bir ifadeyle, verilen hizmetlerin kapsamını daha çok acil sağlık hizmetleri oluşturmaktadır.

Ek olarak, bu şirketler poliçe sahibi bireylerin ya da sigorta şirketlerinin maliyet kontrolü bakımından farklı strateji ve yöntemlerden faydalanmaktadır. Bu duruma ek olarak, çalışmış olduğu sağlık hizmeti sunucularının iletişim ağları vasıtasıyla, uygun kapasitesi olan güvenilir hastanelere ulaşımının olması faydasından hariç, mukayese etme ve kapasiteye odaklanan ticaret yapma yeteneklerini de ve bu duruma ek olarak bu şirketler bu alanla ilgili kanunları yakın kadrajdan takipte bulunarak ihtiyaç halinde hizmet sunulan alana, sigorta şirketlerine, sağlık kuruluşlarına ve sigortasız bireylerin haklarını koruma altına almayı hedeflemektedir (SB, 2012, s:73).

Maliyetlerin kontrolü haricinde, yardımcı firmaların mevcut görevleri sıralandığında poliçe yaptıran bireylere verilen sağlık hizmetinin sigorta şirketinin karşılanmasına ilişkin ödeme istekleri ve üstüne düşen görevlerin yapılması, maliyetini baz alarak faturaların muhtemel bir gözden kaçırımların olmamasına dikkat edilerek irdelenmesi, poliçesi olan bireylerle ve sigorta şirketlerinin arasında problemsiz bir hizmet sunulması, profesyonel sağlık hizmeti ve seyahat organizasyonları bulunmaktadır (SB, 2012, s:73).

2.4 Sağlık hizmeti sağlayıcı gruplar

Yurtdışında sağlık hizmeti sunan kurumların ya sağlık hizmeti alınmak için gelinen

ülkede hastaneyle ilişkisi olabilir ya da sağlık hizmetlerinden yararlanmak için başka ülkelerden gelen hastalara hizmette bulunmaktadır. Hastaların tedaviden sonra bakımının önemine ilişkin olarak farkındalığında ki artışa paralel olarak, bu aracı kuruluş modellemesinin ileriki zamanlarda daha fazla popüler hale geleceği ve talebinde artışlar meydana geleceği ön görülmektedir (SB, 2012, s:73).

3. Aracı Kurumların Rolü

Hasta yurtdışında tedavi olmaya karar vermesi durumunda, önünde iki farklı yol bulunmaktadır. Ya organizasyonun tamamını tek başına kendisi yürütecek ya da aracı kurumlardan destek alacaktır. İlk olarak dikkat edilmesi gereken nokta, tıbbi tedavi amacıyla yapılan seyahatler, normal bir turizm seyahati olarak bakılmamalıdır. Aksine, sağlık hizmetlerinde hızlı ve daha başarılı bir çığıtıya ulaşabilmek için yapılması gereken tüm işlemler dikkatli bir şekilde değerlendirilmelidir. Bu sebepten ötürü, aracı şirketler aşağıda belirtilen unsurları yerine getirmesi beklenmektedir:

- “Hastaların sağlık kuruluşu, hastane ve/veya uzman hekim seçiminde daha iyi karar verebilmeleri için kişisel asistanlık hizmetleri sunmak,
- Hastane ve/veya doktorla iletişim kurmak,
- Hastanın tıbbi durumuna ve ihtiyacına göre, seyahat ve konaklama, otel hastane arası transfer, havaalanından alma gibi tıbbi amaçlı seyahat programını koordine etmek,
- Memnun edici ve kaliteli sağlık hizmeti alınması, tedavi süreçlerinin kesintisiz olarak planlanması ve yönetimi için gerekli desteğin sağlanması,
- İlk hastane ziyareti ve doktor randevusu sırasında hastaya şahsen yardımcı olmak,
- Önerilen tedavi seçeneklerinin açıklanması,
- Eğer söz konusu ise, ameliyat randevusunun planlanması,
- Ameliyat öncesi ve sonrası hastanın ve/veya akrabalarının endişelerini hafifletmek,
- Hastaneden çıkış sırasında hazır bulunmak ve ödemeler sırasındaki olası anlaşmazlıkları çözmek,
- İhtiyaç halinde, hastanın kendi ülkesindeki doktoru ile yurtdışında tedavi olduğu doktor arasındaki iletişim ve koordinasyonu sağlamak,
- Dokümantasyonda yardımcı olmak
- Davetiye mektubu, ödeme ile ilgili depozit, ilgili pasaport sayfaları gibi vize evraklarının hazırlanması,
- Hasta kayıtlarını organize etmek,

- Sigorta dokümanları, ödeme onam talep başvuru işlemleri” (SB, 2012, s:74).

Sağlık hizmetleriyle ilgilenen her hasta ve tıbbi tedavi alan her birey farklı ve özel hizmetlerin olması; verilen hizmetlerin doğasına ilişkin olarak, danışman firmalar hasta hakları, hasta güvenliği, hasta mahremiyeti, malpraktis konularında uygulanan kanunlar hakkında bilgisi olması oldukça önem arz etmektedir (SB, 2012, s:72).

Bu şekilde, aracı kurumlar hem hasta güvenliği konusunda bilinçlenmenin artmasında ülkenin ve o ülkede hizmet veren sağlık kurum ve kuruluşların tıp turizminde sahip olduğu imajı geliştirilmesinde yardımcı olunacak, hem de aynı zamanda da sigorta şirketinin hukuki yükümlülüklerini ve taşıdığı risklerini de ortadan kaldırmış sayılacak. Bu durumun haricinde, tüm olgu ve süreçleri olması gereken şekilde düzenleyen bir danışman firma, diğer taraftan tıbbi tedavilerde yapılan hataların giderek azaltılması sürecine yardımda bulunurken, diğer taraftan uygulanan tedavilerden olumlu bir sonuçla sonuçlanmasına katkıda bulunur.

İyi bir danışman firmanın taşınması gereken özelliklerini şu şekilde sıralayabiliriz:

- Sağlık sektöründe köklü bir deneyime sahip olunması
- Çok iyi bir düzeyde organize edebilme yetisi
- Ekip çalışması ve değişik kültürlerle uyum içinde çalışma
- Sözlü ve yazılı iletişim kabiliyeti
- Stresli bir ortamda çalışabilmesi
- Yurtdışında çalışma ve/veya yaşam tecrübesi büyük avantaj. Bu avantaj, aracı kurum çalışanlarına hastanın nasıl hissedeceği, kendi ülkesinden sağlık hizmeti almak için başka ülkeye seyahat ederken hastanın karşı karşıya kalabileceği problemleri daha önce yaşadığı için empati kurarak daha iyi anlamasına sebep olmaktadır.
- Empati kurabilme, işleri zamanında yerine getirebilme, güvenilirlik olarak sıralanmaktadır (SB, Sağlık Turizminde Süreçler ve Aracı Kuruluşlar Araştırma Raporu, 2012, s:75).

4. Sağlık Turizminde Aracı Kuruluşların Devreye Girmesi

Medikal tedavi seyahat acenteleri, sağlık turizmi aracı kurumlar veya sağlık turizmi aracıları gibi aracı kurumların organizasyona katılması sağlık turizmi sektöründe gittikçe yaygınlaşan bir durum haline gelmiştir. Sözcük anlamıyla aracı “başkalarına yardımcı olan veya işleri kolaylaştıran kişi” şeklinde tanımlanabilir. Bu sebeple aracı olan kişiler sağlık turizminde sağlık turistleriyle iletişimi kuran kişilerdir.

Son zamanlarda gittikçe sayıları artan sağlık turizmi aracı kurumları sektörde

faaliyette bulunmaktadır. Bu kuruluşların görevleri genellikle turizm acentesi gibi vize talebi, uçak bileti rezervasyonu, otel ve konaklama, ulaşım, transfer hizmeti olarak sıralanabilir. Ayrıca aracı kurumlar hasta ile sağlık kuruluşu ve hekim arasında iletişimi sağlama görevini üstlenir. Bu kurumların görevleri sağlık hizmetlerini yeniden organize ederek hastaya bu süreçte hem rehberlik hizmeti hem de hastanın temsilcisi olarak eşlik etmektir. Bir veya birden fazla aracı kuruluştan destek almak işi daha kolay bir hale getirir ve sağlık kuruluşu, sağlık turisti ve diğer paydaş firmalar arasında irtibatı etkili şekilde kurulmasını sağlar (SB, 2012, s:75).

Hem sağlık turistinin hem de sağlık kurumlarının aracı kuruluşlar hakkında yeterli bilgisinin olması için kurumların faaliyet geçmişlerini ve başarılarına bakması gerekmektedir. Çünkü aracı kurumların çalışmalarını eğitim, kalite, güvenlik gibi açılardan standardize edebilecek bağımsız ve tarafsız bir akreditasyon kurumu yoktur.

Tek gişe hizmetleri

Aracı kurumlar gidilecek ülke, sağlık kuruluşu, sağlık hizmetleri, işleyiş ve organizasyon hakkında yeterli bilgiye sahiptirler. Aracı kuruluşların sunduğu hizmetlerden faydalanmak isteyen sağlık turisti ve yakınlarının aracı kurumun resmî sitesinden ihtiyacı olan bilgilere ulaşabilmektedir. Bu sitede belli başlı tedavilerin hangi sağlık kuruluşunda ne kadara yapıldığını, hangi hizmetleri kapsadığını öğrendikten sonra seçimini yapması kolaylaşır. Ülkeler arasında saat dilimi farklılığı, dil, kültür farklılığı gibi nedenlerle yurt dışında ki sağlık kuruluşlarıyla iletişime geçmek epeyce bir çaba gerektirir. Sağlık turizmi aracı kurumlar daha önce kurdukları iletişim ağını kullanarak soruların cevaplanmasını daha kolay sağlar ve tüm süreç hakkında detaylı bilgiye sahip olduğu için yapılması gerekenleri daha kolay koordine etmektedir. (SB, 2012, s:76).

Bu duruma ek olarak, hasta hangi ülkeden nasıl bir hizmet alacağına karar verdikten sonra aracı kurum; ulaşım, otel ve konaklama hizmeti, transfer gibi tüm seyahat sürecini organize ederek UHAB'ın yükünü oldukça aza indirebilir.

Hastaneyle kurulan ilişki

Aracı kuruluşlar ve sağlık hizmeti sunucuları arasında daha önce iletişim kurularak gerçekleştirilen ziyaretler ve organizasyonlar sebebiyle birbirlerine aşinadırlar. Bu şekilde sağlık turizmi aracı kurumlar ile hastaneler arasında sağlık turistleri hakkında sistemli bir yöntem kurulmuş ve organizasyon haline gelmiştir.

Tıbbi bilginin nakli

Sağlık hizmeti sunucularıyla aracı kurum arasında gerçekleştirilen anlaşmalar dahilinde MR ya da BT gibi boyutu büyük olan dosyalarında uluslararası standartlara

uygun şekilde hastanın tıbbi verilerinin transferinin sağlanması durumundadır. Sağlık hizmeti sunucuları ile aracı kurumlar, genel bir uyum ve strateji doğrultusunda hangi hizmetin hangi personel tarafından nerede ve hangi koşullarda sunulması durumunu değerlendirme yaparak karar vermektedir. Bu durumda mevcut altyapı ve teknolojik imkanlar dahilinde her sağlık kuruluşu için farklılıklar bulunmaktadır. Resmi kurum ve denetimi sağlayan T.C. Sağlık Bakanlığı, sağlık turizminin faaliyet alanının belirlenmesi, program oluşturulması, organize edilmesi ve sunumunda destekte bulunmaktadır (SB, 2012, s:76).

Aracı kurumun gayretlerinin karşılığını bulması genellikle hastane tarafından belirli bir komisyon veya oran şeklinde gerçekleşir. Bu durum aracı kurumla hastane veya hastanın ödeme konusunda bizzat kendisinin devreye girmesi durumunda hasta ile yapılacak anlaşmaya göre değişebilir.

5. Aracı Kurumlardan İstenen Özellikler

Sağlık alanında faaliyette bulunan her kurum ve kuruluşun yönetiminin çok iyi yapılması ve sunulan sağlık hizmetlerinin sonuçlarının olumlu olması durumuna odaklanılmış vaziyette olmalıdır. Bu sebeple, sağlık turizmi danışmanlığı hem sağlık hizmetlerinin multidisipliner özelliğini özümsemiş sağlık profesyonelleri tarafından yapılması gereklidir; örneğin, hastanın mahremiyeti konusunda gösterilen hassasiyet (HIPAA konusunda bilgi sahibi olması), hasta hakları ve güvenliği, hasta memnuniyeti ve tıpta son teknolojik gelişmelerden faydalanılmak gibi özelliklerini sıralamak mümkündür.

Bu durum ya sağlık kurumlarında iş deneyimini ya da sağlık hizmeti sunan kurumları daha yakından tanımayı sağlamaktadır. Sağlık turizmi danışman ve aracı kurumların çalışanlarının sağlık konusunda, tedavi organizasyonları, sağlık hizmetlerinde eğitim alması tercih edilmesinin bir nedenidir. Fakat bu kurumların, sağlık hizmetleri konusunda pratik bilgiye sahip ise, tıp diplomasına sahip olma zorunluluğu bulunmamaktadır (Munro, 2009, s:24; Akt. SB, 2012, s:77).

Sağlık sektöründe genel çerçevenin anlaşılması gerekir, sağlık hizmetinin kalitesi ve olası risk faktörlerinin bilinmesi, sunulan tedavilerin değerlendirilmesinin az çok yapılabilmesi, sahip olduğu algı, sağlık kuruluşunun rekabet ettiği diğer sağlık hizmet sunucuları, akredite eden kurumlardan arındırılarak yapılması gerekir. (Beichl, 2009; Akt. SB, 2012, s:77).

Ayrıca, sağlık alanındaki kanunlar ve yapılan düzenlemeler, sağlıkta kalite standartları, tıbbi yöntemler ve teknoloji hakkında güncel bilgiye sahip olmaları

gereklidir. Türkiye'nin bu sektörde ki imajının korunması ve Türkiye'ye tedavi hizmeti almak için gelen sağlık turistlerinin güvenliğinin sağlanması bakımından, aracı olan kuruluşların yukarıda bahsedilen durumlardan sorumlu olması gerekir.



BEŞİNCİ BÖLÜM

Sağlık Turizminde Kaldıraç Rolü Üstlenebilecek Yeni Ödeme Modeli

1. Bireysel Sağlık Turizm Kredi (BİSATURK) Programı Model Önerisi

1.1 Bireysel Sağlık Turizm Kredi Programının Özellikleri

Bireysel sağlık turizmi kredi programının özellikleri aşağıdaki gibidir;

- Sağlık turizmi kapsamındaki hizmetler için uygulanması planlanan Bireysel Sağlık Turizmi Kredisi programı, Türkiye'yi diğer ülkelere göre daha avantajlı hale getirmesi
- Sağlık turizmi alanında bireysel olarak destek vermek için geliştirilmiş yeni bir model ortaya koymak.
- Özel sektöre sağlık turizmi kapsamında yapılan yatırımlarda ilave yatırım teşvikleri sunmasıdır.
- Uluslararası alanda sosyal güvenlik kurumlarıyla birkaç yıllık anlaşmalar imzalanması mümkün olacak. Özellikle Avrupa ülkelerinde ki sosyal güvenlik kurumlarıyla uzun süreli anlaşmalar yapılması halinde, Avrupa ülkeleri hasta, engelli ve yaşlılarını sağlık hizmeti ihtiyacını karşılamak amacıyla gerçekleştirilen seyahatlerde anlaşma metninde ki fiyatlar baz alınması.
- Sağlık Turizmi sektöründeki işletmelerin rekabet edebilirliği ve sürdürülebilirliğinin sağlayabilmesi hedeflenmiştir.
- Sağlık Turizmi talebini artırmak ve çeşitlendirmek
- BİSATURK kapsamında sağlık hizmeti almak isteyen bireyler, tek seferde ödenmesi gereken payı program kapsamında belli aralıklarla ödeyerek ödeme kolaylıkları sağlamak.
- Sağlık Turizminde hedef pazarı genişleterek, Türkiye'nin sağlık turizminden alacağı payı artırması
- Sektörün sosyoekonomik bilgi düzeyinin artmasıyla, verimli ve rekabet edilebilecek koşulları sağlamak
- Bir sağlık turizmi destinasyonu olarak Avrupalıların sektörde görünürlüğünü artırmak ve hedeflenen alanda küresel düzeyde iş ortakları ve iştirakler bulabilmek için turizm ile ilgili olan işleri desteklemek

Tanıtımı ve İşletilmesi: Kuruluşu için güçlü ve profesyonel bir sermaye grubu veya fon ile finanse edilmeli. Profesyonelce işletilip tanıtımı dünyaya yapılmalı. Büyük kapsamlı bir projede işletme çok önemlidir. Otelcilik hizmeti, sağlık hizmeti, seyahat hizmeti ve

güvenlik hizmeti kendi içinde ayrı ayrı profesyonelce yürütülerek finansmanı program kapsamında hizmet bazlı sınıflandırarak ödeme planları hazırlanmalı.

Danışmanlık: Türkiye’de sağlık turizmine yeni bir boyut kazandıracak böyle kapsamlı bir projenin düşünce safhasından çıkıp yürütülmesi, tanıtım ve işletme safhasına ulaşana kadarki tüm süreçleri yönlendirecek mutlaka profesyonel bir danışmanlık hizmeti alınması gerekir.

Aracı Kurumların Bireysel Sağlık Turizmi Kredisi programına dönüşümü için gerekli danışmanlık hizmetleri alınırsa fiziki koşullar ve yasal süreçler dahil kısa zaman içerisinde tamamlanır. Böyle bir projenin hayata geçirilmesi durumunda birkaç yıl içerisinde “Bireysel Sağlık Turizmi” programı kullanan aracı kurum sayısı hızla artacaktır. Belirli bir kesime yönelik değil sağlıklı kalmak ve yaşamak isteyen her kesime sağlık turizmi imkânı sunacaktır.

Sağlık turizmi sektöründe ülkemiz, dünyada örnek bir ülke konumuna gelecek ve sağlık turizmi finansman konusunda sağlanan programla hasta portföyünü genişleterek Türkiye’ye çok ciddi katkılar sağlayacaktır. Sezonluk değil tüm yıla yayılan ve ödeme noktasında sağladığı kolaylıkla daha kapsamlı ve ulaşılabilirliği artan hizmetler sunulacaktır.

1.2 Genel Bakış ve Konsept

Sağlık turizmi, hasta bireyin sağlığına kavuşması, sağlıklı bireyin yaşam kalitesini yükseltmesi amacı ile tedavi ve maddi imkanlar çerçevesinde başka ülkelere seyahat ettiği bir turizm türüdür. Sağlık turizminde ödeme yöntemleri anlaşmalı kurumlarla, sigortalar aracılığıyla veya cepten ödemelerle yapılmaktadır. Bu program kapsamında finansman konusunda bireylere kolaylıkla ödeme imkânı sağlanması öngörülmektedir. Sağlık turizmi, “alternatif turizm” içinde ekonomik, stratejik ve sosyal kazanımları ile ciddi öneme sahiptir.

Turizm çeşitleri içerisinde en çok katkıyı sağlayan turizm çeşidi olan sağlık turizmi, bugün dünya çapında önemli bir pazar oluşturmuştur. Türkiye’de sağlık sektörünün hızlı bir dönüşüm geçirmesi ve gelişim göstermesi, tıp alanında elde edilen önemli başarılar ve Türkiye’nin gelişmiş ülkelere göre maliyet avantajı sunuyor olması, Türkiye’nin önemli bir sağlık turizmi destinasyonu olma yoluna girdiğini göstermektedir

Bireysel Sağlık Turizmi Kredisi (BİSATURK) özellik bakımından sağlık turizminde ki diğer ödeme yöntemlerinden farklılık göstermektedir. BİSATURK programının özelliklerini aşağıdaki gibi sıralayabiliriz.

- a) Hem sağlık turizmi tedavi ve ödeme yöntemleriyle ilgili gelişmeleri sunan, hem de seyahat turizminin gerektirdiği gibi konaklama, yeme-içme, dinlenme, boş zamanları değerlendirme ve rekreasyon hizmetlerinin sunulmasında aracı kurumlar vasıtasıyla alınan hizmetin ödemesinde talep doğrultusunda bireysel krediler verilerek ödeme kolaylığı sağlanan programdır.
- b) BİSATURK programında tüm sağlık turizm türlerinde hizmet sunulmaktadır.
- c) Bireyin cebinden tek seferde yapacağı ödemeyi belli bir döneme yayarak daha kolay bir ödeme yöntemi sunarak finansman konusunda kolaylık sağlar.
- d) Türkiye’de mevcut durumda olan sağlık turizmi potansiyelini değerlendirmek ve hasta portföyünün genişleyerek sunulan hizmetlerin ödenmesinde kolaylık sunmayı hedefler.
- e) Tedavi olmak isteyen bireyin tedavi masraflarını ve diğer giderlerinin finansmanına yönelik olarak çeşitli vadelerde aracı kurumlar tarafından kullanılarak sağlık hizmeti alacak olan bireyin kredi ile nakit döngüsünü dikkate alan esnek bir ödeme imkânı sağlamaktadır. 8 aya kadar ödemesiz dönemli krediler kullanılabilir.
- f) Sağlık hizmetine ulaşılabilirliği ve erişilebilirliği arttırmaktadır.

1.3 Model Kapsamında Programın Amacı ve Limitleri

Programın amacı: Bireysel Sağlık Turizmi Kredisi programı ile ortak bankaların desteğiyle sağlık turizmi şirketleri aracılığıyla Türkiye’ye sağlık hizmeti almak için tercih edecek bireylere tedavi, seyahat, konaklama gibi giderlerinin finansman ihtiyacını karşılamaktır. Türkiye’nin sağlık turizmi potansiyelini artırılması hedeflenmektedir.

Bireysel Sağlık Turizmi Kredisi (BİSATURK) vermek için uygunluk şartları:

- TÜRSAB üyesi A grubu işletme belgesi sahibi seyahat acentelerine,
- Bakanlık tarafından Bireysel Sağlık Turizmi Kredisi operatörü niteliğine haiz olduğu tespit edilen A grubu belgeli seyahat acentelerine,
- Bakanlar Kurulu Kararı ile ihracatçı sayılan Bakanlıktan belgeli asli fonksiyonu konaklama hizmeti vermek olan sağlık turizmi işletmelerine kredi vadesi içerisinde gerçekleştirecekleri turizm hizmetlerinin finansmanına yönelik olarak, yurt dışından getirmeyi taahhüt ettikleri turizm hizmeti bedelleri/döviz gelirleri karşılığında kullanılmaktadır.

Program Limiti: Bireysel Sağlık Turizmi Kredisi (BİSATURK) programı kapsamında (kronolojik bir rahatsızlık için)1,5 Milyon dolara kadar kredi kullanılabilir. Bu durum dolar kurundan ve tedavi yöntemlerinden dolayı tutarda esnek olma özelliğine sahiptir.

İşlem Alt Limiti: Bireysel Sağlık Turizmi Kredisi programında herhangi bir alt limit bulunmamaktadır.

Limit Vadesi: Vade seçeneklerini kullanan banka veya seyahat acentelerinin internet sitelerinde faiz/kâr payı oranları bir arada yayınlanmaktadır.

Kredi Maliyeti: Kredilere uygulanacak faiz/kâr payı oranları, kredi vadesi, kredi tutarı ve para birimlerine göre belirlenmektedir.

BİSATURK kapsamında uygulanacak başvuru süreci şu şekilde işlemektedir. Dünyada sağlık turizmi kapsamında izlenen tipik süreç (Tontuş, 2013, s:11);

Başvuru : Başka bir ülkenin sağlık hizmetinden faydalanmak için, hasta kendi ülkesindeki aracı kurum/kuruluşa başvuru da bulunur.

Tıbbi Kayıt : Aracı kurumun hastanın tedavisiyle ilgili bütün tıbbi kayıtları toplar ve Türkiye’de ki sağlık kuruluşlarının formatına dönüştürülmesini sağlar.

Tıbbi Danışman : Aracı kurumun hazırladığı dosya, tesis bünyesinde oluşturulacak konseyde değerlendirilir.

Bilgilendirme : Tüm masraflar dahil tahmini maliyet, tesis bilgisi ve tedaviyi verecek sağlık ekibi ile ilgili bilgilendirme yapılır.

Yazılı Onam Alınması: Hastanın yazılı onam vermesinin ardından hastaya özel “tıbbi seyahat formu” hazırlanır. Gereken durumda vize için istenen dokümanlar hazır hale getirilir.

Koordinasyon : Hastanın Türkiye’ye seyahati, ulaşımı, konaklaması da dahil aracı kurum tarafından organize edilmesidir.

Vaka Yönetimi : Tesis bünyesindeki vaka yöneticisi hekim tarafından ulaşım bilgileri doğrulanarak hasta teslim alınır.

Günlük Takip : Konsey tarafından hazırlanan tedavi programına başlanır. Tedavi süresince aracı kuruma günlük olarak hastanın sağlık durumuyla ilgili bilgi verilir, gerekiyorsa yakınlarıyla da bu bilgi paylaşılır.

Dönüş Transferi : Tedaviden sonra hasta, vakayı yöneten hekimin hazırladığı dosyasıyla beraber transferi sağlayacak aracı kuruma teslim eder. Aracı kurum kontrol ederek hastayı teslim alır.

Karşılama : Hastanın ülkesine dönüşünde karşılanması ve evine ulaştırılması aracı kurum ve hasta tarafından teyit edilir.

Raporlama : Hastaya, yakınlarına, aile hekimine varsa sigorta şirketine süreç hakkında ve tedavisinin raporlanmasıdır.

BİSATURK program sistemine süreç ve tedavi raporlarının aktarılır.

Geribildirim : Hastadan telefon/e mail/mesaj vasıtasıyla geri dönütler alınır.

Süreç bünyesinde oluşturulacak başvuru evresinde; hastanın ödeme yöntemine yönelik bilgilendirme yapılarak BİSATURK hakkında bilgi verilir. Aracı kurumun bankayla ortak sistemi üzerinden program şartlarını sağlayıp sağlanmadığı teyit edilerek kişiye uygun ödeme planı oluşturulur.

2.2 Model Kapsamında Verilecek Bireysel Sağlık Hizmetleri

Onkolojik Hastalıklar, dolaşım hastalıkları, sindirim sistemi hastalıkları, metabolik hastalıklar, solunum yolu hastalıkları ve sigara bırakma tedavisi, nörolojik hastalıklar, ortopedik rahatsızlıklar, koruyucu ve önleyici tedavi programları, geriatri ve engelli turizme yönelik programlar Bireysel Sağlık Turizmi Kredisi Kapsamındadır.

Aracı kurumlara başvuru sonrası kişinin toplanacak verilerine istinaden oluşturulacak finans portföyü ile kişinin isteğine bağlı bazı programları düzenlenebilir.

Senaryolar

BİSATURK program sistemini örnek senaryolarla daha anlaşılabilir hale getirilmiştir.

Senaryo 1:

2018 de İngiltere’de yaşayan A isimli 68 yaşındaki kalp hastası kadın hasta doktoru tarafından öngörülmesi üzerine bypass operasyonu gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Fakat İngiltere’de ki sigortasını kullanabildiği hastanelerde ki yoğun bekleme sürelerinden dolayı alternatif olarak bekleme sırası olamayan bir sağlık kuruluşundan bu hizmeti almak için Türkiye’ye gelmeye karar verir. Bu yönlendirmeden sonra süreç şu şekilde ilerleyecektir.

Başvuru

- Türkiye’den sağlık hizmeti almak isteyen hasta İngiltere’deki sağlık turizmi acentesine başvuruda bulunur.

Tıbbi Kayıt

- Acente hastayla ilgili tüm tıbbi kayıtların toplanması ve Türkiye formatında kategorize edilmesi gerekir.
- Hastanın muayene ve kontrollerini yapan doktorun iletişim bilgileri alınır.

Tıbbi Danışman

- Acentenin hazırladığı dosya, tesisin hasta kabul işlemlerini yapan tıbbi danışmana sunulur.
- Tıbbi danışman dosyayı inceleyerek uygun görmesi halinde tesis bünyesinde oluşturulacak konseye sunar.

- Konsey tarafından değerlendirilen hasta için uygulanacak tedavi programı ve masrafların ayrıntılı yazdığı bilgilendirme formu oluşturulur.

Bilgilendirme

- Acente hasta için hazırlanan form ile tüm masraflar dahil tahmini maliyet, tesis bilgisi ve tedaviyi verecek sağlık ekibi hakkında bilgi verir.
- BİSATURK programı hakkında bilgi verilir, hasta tarafından onaylandıktan sonra sistemden sorgulaması yapılır.
- Sistem onayladıktan sonra hastayla bireysel ödeme planı oluşturulur.

Yazılı Onam

- Hastadan yazılı onam alınmasının ardından hastaya özel “tıbbi seyahat formu” doldurulur.
- Eğer gerekiyorsa vize için dokümanlar hazırlanır.
- Tıbbi danışman hasta ile iletişime geçerek ön bilgi verir.

Koordinasyon

- Hastanın Türkiye’ye seyahati, konaklama, ulaşım hatta sağlık kuruluşuna transferi de dahil aracı kurum tarafından organize edilir.
- Varsa yakınları veya refakatçileri için tesis içerisinde konaklama imkânı sağlanır.

Vaka Yönetimi

- Tesisin vaka yöneticisi tıbbi danışman tarafından ulaşım bilgileri doğrulanarak hasta teslim alınır.

Günlük Takip

- Konsey tarafından hazırlanan tedavi programına başlanır.
- Tedavi süresince aracı kuruma hastanın durumu hakkında belirli periyotlarla bilgi verilir, gerekiyorsa yakınlarına da bilgi verilir.
- Varsa yakınları veya refakatçileri de tedavi sürecine dahil edilebilir.

Dönüş Transferi

- Tedavi sürecinin tamamlanmasından sonra hasta, vaka yöneticisi hekim tarafından hazırlanan dosyası ile transferi sağlayacak aracı kuruma teslim eder.
- Aracı kurum kontrol ederek hastayı teslim alır.

Karşılama

- Hastanın ülkesine dönüşünde karşılanması ve evine ulaştırılması aracı kurum tarafından sağlanır.
- Aracı kurum ve hasta ile iletişime geçilerek varış durumu teyit edilir.

Raporlama

- Hastanın muayene ve kontrollerini yapan doktor ile iletişime geçilerek gerçekleştirilen süreç ve tedavi sonucu raporlanır.
- Hastanın varsa sigorta şirketine ve aile hekimine de bilgi verilir.
- Aracı kuruma ve BİSATURK sistemine bilgi verilir ve sisteme girişleri yapılır.

Geribildirim

- Hastadan telefon/e mail/mesaj yoluyla geri dönüt alınır.
- Konsey tarafından örnek ödeme programı hazırlanır.
- Hastanın tedavi öncesi öyküsü alınır.
- Hastanın tedavisinde hangi yöntemlerin kullanılacağı, tedaviyi yapacak olan ekiple ilgili bilgilendirmesinin yapılır.
- Hastanın seyahat ve konaklama hizmetleri kararlaştırılır.
- Aracı kurum tarafından BİSATURK programında sorgulaması yapılır.
- Sorgulama sonucuna göre hastayla birlikte ödeme planı hazırlanır.

Senaryo 2:

2018 de Almanya’da yaşayan B isimli 35 yaşındaki meme kanseri olan kadın hasta hastaneye başvuru yapar ve doktoru tarafından öngörülmesi üzerine sağ meme operasyonu gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Fakat Almanya’da ki sağlık hizmetlerinin pahalılığından dolayı alternatif olarak başka bir ülkenin sağlık kuruluşundan hizmeti almak için Türkiye’ye gelmeye karar verir. Bu yönlendirmeden sonra süreç şu şekilde ilerleyecektir.

Başvuru

- Türkiye’ye sağlık hizmeti almak için gelmek isteyen hasta Almanya’daki sağlık turizmi acentesine başvuruda bulunur.

Tıbbi Kayıt

- Acente hastanın tüm tıbbi kayıtları toplayarak Türkiye formatına dönüşümünü gerçekleştirerek raporlanması gerçekleştirilir.
- Hastanın muayene ve kontrollerini yapan doktorun iletişim bilgileri alınır.

Tıbbi Danışman

- Acentenin hazırladığı dosya, tesisin hasta kabul işlemlerini yapan tıbbi danışmana sunulur.
- Tıbbi danışman dosyayı inceleyerek uygun görmesi halinde tesis bünyesinde oluşturulacak konseye sunar.

- Konsey tarafından değerlendirilen hasta için uygulanacak tedavi programı ve masrafların ayrıntılı yazdığı bilgilendirme formu oluşturulur.

Bilgilendirme

- Acente hasta için hazırlanan form ile tüm masraflar dahil tahmini maliyet, tesis bilgisi ve tedaviyi verecek sağlık ekibi hakkında bilgi verir.
- BİSATURK programı hakkında bilgi verilir, hasta tarafından onaylandıktan sonra sistemden sorgulaması yapılır.
- Sistem onayladıktan sonra hastayla bireysel ödeme planı oluşturulur.

Yazılı Onam

- Hastadan yazılı onam alınmasının ardından hastaya özel “tıbbi seyahat formu” doldurulur.
- Eğer gerekiyorsa vize için gerekli dokümanlar hazırlanır.
- Tıbbi danışman hasta ile iletişime geçerek ön bilgi verir.

Koordinasyon

- Hastanın Türkiye’ye seyahati, konaklaması, ulaşımı hatta havaalanı ve sağlık kuruluşu arası transferini bile aracı kurum tarafından koordinasyonu sağlanır.
- Varsa yakınları veya refakatçileri için tesis içerisinde konaklama imkânı sağlanır.

Vaka Yönetimi

- Tesisin vaka yöneticisi tıbbi danışman tarafından ulaşım bilgileri doğrulanarak hasta teslim alınır.

Günlük Takip

- Konsey tarafından hazırlanan tedavi programına başlanır.
- Tedavi süresince aracı kuruma hastanın durumu hakkında belirli periyotlarla bilgi verilir, gerekiyorsa yakınlarına da bilgi verilir.
- Varsa yakınları veya refakatçileri de tedavi sürecine dahil edilebilir.

Dönüş Transferi

- Tedavi sürecinin tamamlanmasından sonra hasta, vaka yöneticisi hekim tarafından hazırlanan dosyası ile transferi sağlayacak aracı kuruma teslim eder.
- Aracı kurum kontrol ederek hastayı teslim alır.

Karşılama

- Hastanın ülkesine dönüşünde karşılanması ve evine ulaştırılması aracı kurum tarafından sağlanır.
- Aracı kurum ve hasta ile iletişime geçilerek varış durumu teyit edilir.

Raporlama

- Hastanın muayene ve kontrollerini yapan doktor ile iletişime geçilerek gerçekleştirilen süreç ve tedavi sonucu raporlanır.
- Hastanın varsa sigorta şirketine ve aile hekimine de bilgi verilir.
- Aracı kuruma ve BİSATURK sistemine bilgi verilir ve sisteme girişleri yapılır.

Geribildirim

- Hastadan telefon/e mail/ mesaj yoluyla tüm sürece dair öneri ve şikayetlerinin alınması.
- Konsey tarafından hazırlanacak örnek ödeme programı;
- Hastanın tedavi öncesi öyküsü alınır.
- Hastanın tedavisinde hangi yöntemlerin kullanılacağı, tedaviyi yapacak olan ekiple ilgili bilgilendirmesinin yapılır.
- Hastanın seyahat ve konaklama hizmetlerinin kararlaştırılması.
- Aracı kurum tarafından BİSATURK programında sorgulaması yapılır.
- Sorgulama sonucuna göre hastayla birlikte ödeme planı hazırlanır.

2. Sağlık Turizmi Serbest Bölge Model Önerisi

2.1 Türkiye'deki Serbest Sağlık Bölgeleri

“Serbest Bölge en genel tanımıyla (free zone), herhangi bir ülkenin ulusal egemenlik sınırları içerisinde bulunmakla birlikte, bu ülkenin gümrük sınırları dışında kalan; genellikle uluslararası liman veya havaalanı yakınlarında tesis edilen; firmaların çeşitli ithalat ve ihracat kısıtlamalarına maruz kalmaksızın, yoğun rekabet koşullarının yaşandığı uluslararası pazarlara girebilmelerine imkan sağlayan; endüstriyel park ve transit yükleme merkezi niteliğindeki, gümrük vergisi vb. sınırlayıcı faktörlerin en aza indirildiği belirli alanlardır” (Atik, 1998:1). Sağlık serbest bölgeleri ise, “sağlık alanında ticaret faaliyeti yürütülmesi amacıyla kurulan özel ihtisas bölgeleridir ve bünyesinde sağlık turizm (termal, medikal, rehabilitasyon, SPA, yaşlı ve engelli) ile ilgili tesisler ve sağlık teknolojisi alanında ticari faaliyet gösteren firmalar bulundurmaktadır” (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2012).

Türkiye'nin şu anda tam manada aktif bir sağlık serbest bölgesi bulunmamaktadır. Dünyada ilk örneği; 1,8 milyar dolar harcanarak 2006 yılında Dubai şehrinde kurulan sağlık serbest bölgesidir. Bu serbest bölge de 2400 şirket aktif olarak faaliyetlerini yürütmektedir. Bünyesinde 90'ı aşkın klinik ve 2500 lisanslı sağlık personeli

çalışmaktadır ve iki tam teşekküllü sağlık kuruluşu hizmet vermektedir. (Sağlık Turizmi, 2014).

Ülkemizde Sağlık Bakanlığı tarafından 2023 yılına kadar toplamda yaklaşık 15 adet kurulması planlanan sağlık serbest bölgelerinin amaçları aşağıdaki gibidir (T.C. Sağlık Bakanlığı, 2012):

1. Sağlık turizminin gelişmesine destek olmak,
2. Yabancı yatırımın istenen düzeye artırılması,
3. İstihdamı sağlamak için yeni alanlar oluşturulması, profesyonel sağlık çalışanı olarak beyin göçünü çekmek,
4. Sağlık hizmetleri alanında uluslararası geçerliliği olan eğitimler verilmesi (Üniversite Ar-Ge merkezleri)
5. Tıbbi teknolojinin girişini ve kullanılmasını hızlandırmasının sağlanması,
6. Türkiye’yi sağlık sektöründe küresel bir cazibe merkezi haline getirilmesi,
7. Örnek bir destinasyon kurarak gelişme hızının artırılması amaçlanmaktadır.

Sağlık serbest bölgelerinde sunulan yatırım imkanları; hastaneler, rehabilitasyon merkezleri, konaklama merkezleri, termal turizm tesisleri, yaşlı tatil köyü/doğal yaşam merkezleri, sağlık bölgeleri (Hastane, Üniversite, Ar-Ge merkezleri, Sosyal Tesisler, Kür merkezleri, Wellness uygulamaları bulunan köyler gibi), sağlık araştırması ve uygulama teknokentleri şeklinde fırsatlar sunulmaktadır (Edinsel ve Adıgüzel, 2014, s:68).

Türkiye’de alternatif turizmin bir türü olarak kabul edilen sağlık turizminin önemli bir gelişme kaydetmesi; küresel turizm sektöründe son dönemlerde yaşanan hareketlere paralel şekilde ortaya çıkmıştır. Son dönemlerde termal kaplıca kaynakları ve sağlık turizmi sektörüne önemli yatırımlar yapılması, Türkiye’de bu sektörün gelişme göstermesinde katkısı büyüktür. İstatistik verilerine göre, her geçen yılda Türkiye’ye tedavi olmak amacıyla ziyaret eden sağlık turisti sayısında hızlı bir artış yaşandığı görülmektedir. Bu duruma göre Türkiye’nin 2023 yılına kadar sağlık turizminde kısa vadede önemli gelişmelerin olacağı beklenmektedir.

2.2 Sağlık Turizmi Yatırımlarında Yasal Düzenleme ve Teşvikler

Türkiye’nin sağlık sektörü alanında yatırımları artış gösterirken sağlık sistemlerinde de uluslararası kalite standartlarına uygun şekilde revize edilmesine devam edilmesi gereklidir. Bahsedilen gelişmelerle paralel şekilde sağlık turizmi alanının yasal düzenlemelerinin yapılması şarttır. Hastane ve sağlık turizmi faaliyetlerinde bulunan aracı kurumların gerçekleştireceği hasta transferi, reklam ve tanıtım faaliyetleri, yurt dışında yeni sektörlerle girme ile ilgili işlemlere mali teşviklerde bulunulması kararı

alındı. Kurumlar Vergisi Kanunu'nda yapılan bir değişiklik ile bazı istisnai durumlar hariç sağlık turizmi faaliyette bulunan Őirketlere vergi indirimleri yapılmıştır.

Planlanan mevzuatlar:

“1) Sağlık Serbest BÖlgeleri Yönetmelik Taslağı: 663 sayılı Kanun Hükümünde Kararname'nin 49. Maddesinde “ülkenin sağlık alanında bölgesel bir cazibe merkezi haline getirilmesi, yabancı sermaye ve yüksek tıbbî teknoloji girişinin hızlandırılması amacıyla” Sağlık Serbest Bölgeleri oluşturulması ile ilgili düzenleme yapılmış ve sağlık serbest bölgelerinin kurulması ve yönetilmesine dair usul ve esasların Bakanlar Kurulu tarafından belirleneceği hüküm altına alınmıştır. Yine aynı maddede serbest bölgelerde verilecek sağlık hizmetine ilişkin usul ve esasın Sağlık Bakanlığı tarafından belirleneceği düzenlenmiŐtir ve Sağlık Bakanlığı Sağlık Serbest Bölgesi Yönetmelik taslağı hazırlanmaktadır. Bu taslağa göre sağlık serbest bölgelerinin amacı “istihdamı artırmak, kalifiye yabancı beyin göçünü çekmek, yüksek tıbbi teknoloji girişini hızlandırmak, Türkiye'yi bölgesinde sağlık alanında cazibe merkezi yapmak ve sağlık turizmi açısından örnek bir konsept oluşturmaktır. Yönetmelik'e göre Tıp turizmi, Termal Turizm, Yaşlı Turizmi konseptinde ayrı ayrı sağlık serbest bölgelerinin oluşturabilmesinin önu açılmıŐtır. Taslak'ta sağlık serbest bölgelerinin kurulması için yatırımcılara SSK primi, KDV, kurumlar vergisi vb. vergilerden muafiyet, ucuz altyapı ve yatırım imkânı sağlanması, başvuru sırasında bürokrasinin en aza indirilerek yatırımcının teşvik edilmesi öngörülmektedir. Sağlık serbest bölgelerinde SGK ile anlaşma yapılamayacağı, Türkçe bilmeyen hekim ve hemŐire çalıştırılabileceği de hüküm altına alınabilecektir. Taslağa göre sağlık serbest bölgelerinde hastane, rehabilitasyon merkezi vb. sağlık kuruluşları, termal turizm tesisleri, yaşlı tatil köyü / sağlıklı yaşam merkezleri, sağlık köyleri, hastane, Ar-Ge merkezleri, sosyal tesisler, spor alanları bulunması planlanmaktadır.

2) Termal Kür Şehirleri, Kür Merkezleri ve Rehabilitasyon Klinik Oteller Yönetmeliği:

Bu Yönetmelik; tedaviye katkı sağlayıcı doğal unsurlarının faktör olarak kullanılabilceği tesisler ile her tür rehabilitasyon kliniklerinde sunulan sağlık hizmetlerinin organize olmasının sağlanması için gerekli esasların belirlenmesi amacıyla hazırlanmaktadır.

3) Sağlık Turizmi ve Turist Sağlığı Kapsamında Sunulacak Sağlık Hizmetleri Hakkında Yönetmelik:

Bu yönetmelik ile Ülkemize yurt dışından gelen uluslararası hastalar ile turistlere, kamu ve özel sağlık kuruluşlarında sunulacak sağlık hizmetlerinin usul ve esaslarının belirlenmesi amaçlanmaktadır.

4) Aracı kurumlar ve sağlık turizmi süreçleri mevzuat taslağı: Türkiye'de sağlık turizminden elde edilen gelirlerden vergi indiriminin hükme bağlanmış olması sağlık

turizminin ülkemizdeki potansiyelinin yurt dışına tanıtılması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır.” Buna göre; ‘‘özel sağlık kuruluşları veya sağlık kuruluşları adına tanıtım faaliyetleri yürüten firma, ofis, büro, seyahat acentesi gibi aracı kurumlar tarafından sağlık turizmi kapsamında münhasıran yurt dışına yapılacak olan tanıtımlarda uyulması gereken yasal yükümlülükler belirlenecektir. Hastanın evinden çıktığı andan tekrar evine dönüşüne kadar tüm sürecin aracı kurumlar üzerinden kontrol edilmesi planlanmaktadır.

5) Sağlık Turizmi Aracı Kurumlar Yönetmeliği: Bu yönetmelik ile ülkemize yurt dışından gelecek olan uluslararası hastaların her türlü hizmet seçeneklerinden seyahat öncesi haberdar olması, tedavi öncesi, tedavi ve tedavi sonrası dönemlerinde taleplerin yerinde ve zamanında karşılanmasından sorumlu kurumlar tarafından sunulacak hizmetlerinin usul ve esaslarının belirlenmesi amaçlanmaktadır’’ (Yay, n.d Satürk.).

2.3 Türkiye’de Bulunan Serbest Bölgelerin Sağladığı Yararlar

Türkiye’de kurulması planlanan serbest bölgeler firma ve kuruluşlara olan yararlarını aşağıda ki şekilde sıralamak mümkündür:

- Vergi, resmi harç ve gümrük – kambiyo yükümlülerinin istisna durumlardan yararlanmak isteyen, bürokratik engellerle çözüm arayan firmalar,
- Büyük ölçüde dış pazarlara yönelik üretimde bulunan firmalar, uygun fiyatlarla hammadde, ara malı ve nihai mal sağlamak isteyen firmalar,
- Hazır alt yapı avantajlarından yararlanmak isteyenler,
- İthal girdi ihtiyacı fazla olan emek yoğun üretim yapan firmalar,
- Avrupa ülkeleri, Orta Doğu, Orta Asya, Türk Cumhuriyetleri ve gerekse Türkiye ile transit ticaret ve takas geliştirmek isteyen firmalar,
- Hizmet sektöründe çalışan ve transit ticaret ile reeksport konularıyla ilgilenen firmalar,
- Konvertibl dövizlerle işlem yapan bankalar, müşavirlik ve sigorta şirketleri, avantajlıdır

2.4 Sağlık Serbest Bölgeleri: Türkiye Oluşumu

Sağlık turizm alanında Türkiye’yi cazibe merkezlerinden biri haline getirilmesi ve Türkiye’de bu sektöre olan yabancı yatırımları arttırılması için 2011 yılının ilk aylarında Sağlık Serbest Bölgeleri’nin kurulması fikri dile getirildi. Sağlık Serbest Bölgeleri, Serbest Bölgeler Kanunu’na bağlı durumdadır. 663 sayılı kanunun kapsamında bu bölgenin kuralları ve şartları Bakanlar Kurulu tarafından açıklanır. Sağlık Serbest Bölgeleri için hazırlanan rapora göre tıbbi ya da termal turizm gibi çeşitli alanlara bölünerek hizmet sunmasına karar verilmiştir. Bu bölgeler de yatırımcılara teşvik ve destek sağlanması gerekmektedir. Özellikle yabancı hastalara hizmet sunmayı hedeflendiği açıktır.

Serbest Bölgeler Kanunu Uyarınca Serbest Bölge Tanımı

“Serbest bölgeler ülke sınırlarında yer alan, gümrük alanının dışında kabul edilen ve de ilgili ülkenin ticari ve mali hukukundan kısmen ya da tamamen muaf olan bölgeler olarak tanımlanabilir”. Serbest Ticaret Bölgeleri; yatırımcılara vergi indirimi, vergi muafiyeti, sosyal güvenlik ödemelerinde indirimler, alt yapının düzenlenmesi için teşvikler ve evrak yükünü azaltma (azaltılan bürokrasi) gibi birçok avantaj sağlamaktadır. Serbest bölgelerin yabancı yatırımlara açık olması en önemli özelliğidir. Türk hukuk sisteminde yabancı yatırımcılara sağlanan diğer önemli bir avantaj ise Doğrudan Yabancı Yatırım Kanunu uyarınca Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olan yatırımcılarla yabancı yatırımcılara bu bölgede eşit fırsatlar sunulması planlanmıştır.

Dünya da bu alanda ilk kurulan bölge 2002 yılında Dubai’de kurulması için girimde bulunulmuş, 2006 yılında da bölge faaliyetine başlamıştır.

3. Sağlık Turizm Serbest Bölge Model Önerisi

3.1 Antalya Serbest Sağlık Turizm Bölgesinin (ASSATB) Amaç ve Özellikleri

Dünya çapında, yaklaşık 200 ulusal ekonomi, hedef pazarda rekabet etmektedir. 2006 yılında, küresel hükümet ve sermaye harcaması 1.480 milyar ABD Dolarını aştı ve varış noktasını markalaşmış ve planlanmamış olarak sürdüren önemli bir kavram haline getirdi. (<https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/17538330810865345/full/htm> Son Erişim Tarihi:05.08.2019). Bu çalışma sağlık turizminde başarının kısmen makro ortamına da bağlı olduğu uluslararası bir pazarda rekabet ederken dikkat edilecek alanları açıklamak için geliştirilen bir çerçeve uygulamayı amaçlamaktadır.

Bu modelin temel amacı, medikal turizm potansiyeli ve serbest bölgelere sahip olan Uzak Doğu ve Birleşik Arap Emirlikleri’ndeki gelişmekte olan ülkelerin Serbest Sağlık Bölge politikaları arasında inceleme yaparak artı ve eksilerini inceleyerek daha etkili bir model önerisi sunmaktır. Diğer ülkelerin medikal turizm potansiyeline bakıldığı zaman, Türkiye'nin güçlü potansiyeli olmasına rağmen kapsamlı bir rekabet gücü henüz istenen düzeyde değildir. Önerilen modelle bu rekabetçi ortamda Antalya Serbest Sağlık Turizmi Bölgesinde (ASSATB), sağlık kuruluşu tesisleri, izleme teknolojileri, kamusal destek, medikal turizm dışında da güçlü bir potansiyele sahip olması, ulaşım kolaylığı, havaalanının büyüklüğü ve uygulanan prosedürlerin azaltılmış olacağı için olumlu bir sonuç elde edileceği açıkça görülmektedir.

Serbest bölgelerde 3 tip ticari firma kurulabilmektedir. Serbest Bölge Kuruluşu, Serbest Bölge Şirketi ve Yabancı Şirket Şubesidir. Bu bölgelerde kurulacak şirketlerde

yerel ortağa ihtiyaç bulunmamakta, %100 yabancı sermayeli şirket kurulabilmekte ve ithalatta gümrük vergisi alınmamaktadır.

Serbest bölgelerin genel olarak sağladığı avantajlar şunlardır:

- %100 yabancı mülkiyet
- Tüm ithalat ve ihracat vergilerinden %100 muafiyet
- Ticari vergi ve rüsumdan %100 muafiyet
- Sermaye, kar gibi kazançların tamamen transfer edilebilmesi
- İşgücü istihdamında yardım (Öztürk, 2014, s:66)

3.2 Antalya Serbest Sağlık Turizm Bölge Modeli (ASSATB)

Antalya Serbest Sağlık Bölge Modelinde sektörün rekabetçi, fiyata karşı duyarlı ve dışa açık bir pazar olma özelliğinden dolayı bu bölgede her ülkeye ait sağlık tesisi ve farklı tedavi yöntemleri bulmak mümkündür. Antalya bölgesinin hem medikal turizm hem de engelli ve geriatri turizmi için uygun olması sebebiyle Türkiye'nin sağlık turizmi sektöründen aldığı payı ciddi oranda artırması beklenmektedir. Tatil turizmiyle de tanınması sebebiyle Antalya bölgesindeki tercih edilebilirliği arttırılır. İklimi ve ulaşım konusunda ki durum göz önüne alındığında Antalya Serbest Sağlık Bölgesini (ASSB) diğer bölgelerin önüne geçirmesi beklenir. Bölgede faaliyetlerin iyi organize olmuş olması gerekir. Sağlık hizmetinden faydalanma ve tedavileri giderek büyük ve modern sağlık merkezlerine kaymaktadır.

Modellerin, hükümetlerin değişmesi durumunda bile, hedeflerin bunu stratejideki süreklilik için bir temel olarak kullanabileceğini öne süren bir model haline gelmesi sürdürülebilirliği sağlamaktadır. Analiz ve incelemeye dayanarak; Hedef markalaşma stratejisi için bir kontrol listesi önerildi.

3.3 Gelecek Beklentileri

Genel olarak kurulan Sağlık Serbest Bölgelerinde termal turizm tesisleri, sağlık hizmetleri teknoloji alanları ve tıbbi bakım bölgeleri yer almaktadır. Sağlık serbest bölgelerinin kurulması hem sağlık sektörüne hem de diğer sektörlere pozitif katkı sağlaması kaçınılmazdır. Sağlık Serbest Bölgeleri büyük şehirlere kurulacağından kişilerin bölgeye daha kolay ulaşımı sağlanacaktır. 2023 yılı içerisinde hayata geçirilmesi planlanan 14 sağlık serbest bölgesi bu alanlarda Türkiye'nin sağlık turizmini küresel anlamda önemli bir sektör haline gelmesi beklenmesi gerekir. Gelecek vaat eden bu sektöre gereken önem verildiğinde Türkiye'nin cari açığının kapanması için önemli bir kaynak olacaktır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Turizm alanında küresel anlamda önemli bir konumda bulunan Türkiye'nin, bu duruma ek olarak sağlık turizmi alt yapısının hatırı sayılır termal kaynaklarının zenginlik derecesi ve profesyonel iş gücü potansiyelinin oluşu, sağlık turizminde Türkiye'nin önem arz eden bir rolü olacağına sinyallerini vermektedir. Sağlık turizminin önemli unsurlarını oluşturan medikal turizm faaliyetleri Türkiye için yükselen bir sektördür. Turizm ve sağlık sektörünün tüm paydaşlarına bakılacak olursa ve Türkiye'nin gelişme fırsatları elde edeceği yeni faaliyet alanları sunmaktadır. Bu fırsatların incelenmesi ve ülke ekonomisine kazandıracakları avantajları göz önünde bulundurarak, bu sektörde hem akademik hem de kamu ve özel sektörün bu alana duyduğu ilgiyi arttırmada önemli bir gelişme olarak değerlendirilebilir.

Türkiye'nin bu alanda ki alt yapısı, profesyonel insan gücü, gereken ilgi ve alakayla destek verilerek mevcut durumun üstünde bir noktaya çıkacak olması çok nettir. Türkiye'nin bu alanda öncü konuma gelmesi isteniyorsa medikal turizmde izlenecek stratejinin "ülke politikası" haline getirilmeli; Sağlık Bakanlığı, Kültür ve Turizm Bakanlığı, Sosyal Güvenlik Kurumu, özel ve kamu hastaneleri, oteller ve konaklama tesisleri, seyahat acenteleri ve diğer destekleyici unsurlarla beraber adım atarak iş birliği içinde ortak bir çalışma yürütülmelidir.

Son yıllarda yaşanan küresel hareketlerde ki hızla birlikte turizm alanında gelişmeler meydana gelmektedir ve bu sebepten ötürü sağlık turizmi dünya genelinde ekonomik alanda önem teşkil eden sektörlerinden biri konumundadır. Bu sebeple günümüzde medikal turizmde yaşanan artışla birlikte ülke ekonomisine sağladığı katkıları dikkate alındığında dünya genelindeki ülkeler bu pazarda rekabet edebilmek için yeteneklerini kullanmaktadır ve sağlık turizmi gelirleri de bu duruma eş bir şekilde artışa sebep olmaktadır. Türkiye'nin de sektörden pay sahibi olabilmesi için sağlık turizminin gelişmesine destek olarak bu alanda teşvik edilmesi ve desteklerin sağlanması gerekmektedir.

Sağlık turizmi ülkeye döviz kazandıran bir faaliyet olması sebebiyle Türkiye'de ki dış ticaret açığının kapatılmasında destekleyici kaynak konumundadır. Sağlık turizminin gelişmesi ve büyümesi adına uygulanan bu teşvikler, yatırımları da arttırmakta ve dolayısıyla sağlık turizminin Türkiye'de büyümesine ve bu alanda gelişmesine yardımcı olmaktadır. Yabancı uyruklu hasta sayısındaki sürekli artışla da birlikte 2023 yılı hedeflenen 2 milyon yabancı hastaya sağlık hizmeti vermeyi hedeflemektedir. Bu

doğrultuda Bakanlıklar tarafından uygulanan ve uygulanacak olan her türlü teşvik ve desteklerin oldukça önemli olduğunu görebilmekteyiz.

Dünyanın, özellikle de Avrupa'daki nüfusun gittikçe yaşlanması, kamunun ve özel sigortaların sağlık masraflarını karşılaması, sağlık turizmi işletmelerine yönelik yatırımların sürekli artması, nitelikli ve kaliteli olma çabası, sağlık turizminin önümüzdeki yıllarda gelişerek artacağını bizlere göstermiştir. Gelecekte bu konuya yönelik yapılacak araştırmalarda Türkiye ile birlikte tüm dünyada da sağlık turizmini kapsayan, çalışmaların artacağı öngörülmektedir.

Yapılan çalışmada, Sağlık Turizminde Türkiye'nin pazar payını artırmak için 2 model önerisi sunulmaktadır. Bu modellerle sağlık turizminde Türkiye'nin rekabet gücünü artırılması düşünülmektedir. Bireysel Sağlık Turizmi Kredisi Programıyla her kesimden hastaya ulaşılarak, sağlık turizmi pazarını sağlık sigortası ve anlaşmaların dar bir alanından kurtararak hasta portföyünü genişletmek olarak değerlendirilir.

Antalya Serbest Sağlık Turizmi Bölgesiyle (ASSATB) halihazırda ki serbest bölge ve projelerine yeni bir boyut kazandırarak Türkiye'nin sağlık turizminde ilk sıralara taşınmayı hedeflemede bir aşama olarak değerlendirilir.

Türkiye'de sağlık hizmetleri alanında profesyonel ve deneyimli sağlık personelinin mevcut olması; hekimler tarafından sunulan sağlık hizmetlerinin tanıtım ve reklam faaliyetlerinin yürütülmesi gereklidir. Örnek olarak, estetik operasyonlar, infertilite ve göz ve diş vb. dallarda ciddi komplikasyon riski bulunan ameliyatlara gerçekleştiren hekimler bulunmaktadır. Bu duruma ilişkin olarak, Türkiye'de ki hekimlerin bu alanlarda daha fazla çalışmalar yapmasını ve bu alanı geliştirmek amacıyla teşvik ve destekler devlet tarafından sunumu yapılmalıdır. Devlet tarafından yapılan teşvik ve desteklerin hem hekimlere hem de ekonomik sıkıntı yaşayan sağlık kuruluşlarına verilmesi gerekir. Bu sayede, sağlık kuruluşları donanım eksiklikleriyle karşılaştığı zaman bu eksikliklerini tamamlayabilmesi hedeflenmektedir. Kamu hastanelerinde sağlık hizmetlerinde ki artışa bağlı olarak medikal turizme olan talepte de artışın meydana gelmesi ve bu alanla ilgilenen doktorların daha fazla katılım sağlamasını etkileyen bir diğer etken olarak sağlık hizmetlerinin fiyat politikası devletin serbest bırakılması sağlanmalıdır. Buna bağlı olarak kamu ve özel sağlık kuruluşları arasında rekabetin daha adil bir duruma gelmesi ve sağlık turizmi ülkenin ekonomik gelişmesine katkıda bulunması beklenir.

Türkiye'nin sağlık turizmi alanında ki hizmetlerini dünya çapında tanıtabilmesi için pilot şehir ya da öne çıkmaya daha etkin bölgelerin seçilerek markalaşma yoluna gidilmesi gerekmektedir. Fakat bu projenin, tek başına bir kurum/kuruluşun enerji ve

çabasına bırakılmamalıdır. Bu proje de amaçlanan hedefe ulaşılacak isteniyor ise, tek başına bir kurum/kuruluşun ekonomi ve hukuki boyutunun çok üstünde bir güce gerek görülmektedir. Finansman ve hukuki düzenlemeler bakımından tek bir kurum/kuruluşun gücü yetersiz halde kalmaktadır. Her bir kurum/kuruluşun, amaçlanan hedefe ulaşılmaya çalışırken yapboz parçalarının birleştirilmesi gibi bütüne odaklanması gerekli hale gelmektedir. Yapbozda tek bir parçanın yokluğu ya da yanlış yere konumlandırılmaması, yapbozun tam olarak bitirilememesi demektir. Hükümet ve yerel yönetimlerin, politik ayırmacılığın yapılmadığı, uzun vade de dünya genelinde marka değeri yaratmak amacıyla milli bir yatırım olarak desteklenmesi, teşvik edilmesi, bu proje de görev almaları, projenin işlevselliği açısından çok önemlidir.

Bütün olarak ele alınacak olursa; kamu/özel sağlık kuruluşları, devletin sağlayacağı destek ve teşvikler ile Türkiye'nin sağlık turizmi alanında önemli bir yer edinmesine kaldıraç rolü sağlayacaktır. Ülkenin sağlık turizmi potansiyelinin değerlendirilmesi ve geleceğe yönelik planların yapılması gerekmektedir. Ayrıca özel sektör bazında da serbest bölgelerde de avantaj sağlayarak özel sektöründe yadsınamayacak desteğinin alınması da önemli bir etkeni oluşturmaktadır.

Termal turizm çeşitleri bakımından zengin bir potansiyele sahip fakat bu potansiyeli âtıl vaziyette bulunan Türkiye'nin coğrafi konumu itibariyle termal turizm alanında diğer turizm çeşitlerine göre avantajlarının daha çok olduğu görülmektedir. Antalya Serbest Sağlık Turizmi Bölgesinde (ASSATB) hem medikal turizm hem de engelli ve geriatric turizmiyle hizmet verecek olması önem arz etmektedir.

KAYNAKÇA

- AKIN M. (2016), İç Sağlık Turizminde Hastane Tercihini Etkileyen Faktörler Üzerine Araştırma: İstanbul Örneği, Yüksek Lisans Tezi, Nişantaşı Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul, 2016.
- AKSU A. (2011), Turistin sağlığı, Yeni Türkiye Dergisi, s. 7(39): 56-63
- AKYURT N. (2007), “Hastanelerde Akreditasyon Standartları: İstanbul'daki Özel Hastanelerin Radyoloji Yöneticilerinin Standartları Ne Ölçüde Yerine Getirildiği Konusundaki Görüşlerine İlişkin Bir Araştırma”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmış Doktora Tezi, İstanbul, 2007.
- ALTINDIŞ M. (2015), Termal Turizm, Nobel Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2015, s.67
- ALTINDIŞ, M. (2015), Termal Turizm, Nobel Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2015.
- ALTSOY S. (2018), Sağlık Turizmi Alanında Faaliyet Gösteren Hastanelerdeki Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri.
- ALTSOY S. (2018), Sağlık Turizmi Alanında Faaliyet Gösteren Hastanelerdeki Mevcut Sorunlar ve Çözüm Önerileri, Yüksek Lisans Tezi, Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı, Edirne, 2018, s.14-21.
- AN-DEVA Sağlık Grubu, (2004), İkinci Antalya Sağlık Zirvesi Sonuç Bildirgesi, Antalya. 2004.
- ATİK H. (1998), “Serbest Bölge ve Türkiye’de Serbest Bölgeler”, Türkiye Kalkınma Bankası A.Ş. Araştırma Müdürlüğü, Ankara, 1998.
- AVDEREN S. (2011), İç Anadolu Bölgesi’ndeki Kaplıca ve Termal Tesislerin Türk Sağlık Turizmi İçindeki Yeri, Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Üretim Yönetimi ve Pazarlama Bilim Dalı, Niğde, 2011.
- AYDOĞUŞ İ., SOYBALI H. H., BAYTOK A. (2006), “Yunanistan ile Türkiye’de Uygulanan Turizm Yatırım Teşviklerinin Karşılaştırılması”. Afyon Kocatepe Üniversitesi, İ.İ.B.F. Dergisi, 8(1), 1-22, 2006.

- BAKA (Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı), (2011), “Sağlık Turizmi Sektör Raporu 2011”.
- BAKAN İ., BAL G. (2009), “Sağlık Yönetiminde JCI Akreditasyonu ve 3Y (Yönetişim, Yöneticilik, Yönlendirme) Anlayışı: Bir Üniversite Hastanesinde 3Y Uygulamasına İlişkin İnceleme, Sütçü İmam Üniversitesi”, Sosyal Bilimler Dergisi, 2009.
- BAKER M. J., CAMERON E. (2008), “Critical Success Factors in Destination Marketing”. *Tourism and Hospitality Research*, 2008, 8 (2): pp. 91 – 97.
- BAŞ M. (2016), *Engelli Turizmi*, Nobel Yayınevi, 1. Baskı, Ankara, 2016, s.123-126
- BAYKAL F. (2015) “Uluslararası Turizm Ulaştırmasının Akış Yönü ve Dağılışı Dokusu”, *Ege Coğrafya Dergisi*, Cilt: 24 (2), 2015.
- BEİCHL L. (2009), *The Rise And Risks Of Medical Tourism*, 2009.
- BERKEM R. (2012), *Ankara Eğitim ve Araştırma Hastanesi V. Ulusal Kan Merkezleri ve Transfüzyon Tıbbi Kongresi Sunumu*, 2012.
- BOZ M. (2004), “Turizmin Gelişmesinde Alternatif Turizm Pazarlamasının Önemi”, *Marmara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Doktora Tezi*, İstanbul, 2004.
- BURNS L. R. (2015), “Medical Tourism Opportunities And Challenges: Illustration From Us–India Trade”, *International Journal Of Healthcare Management*, Volume: 8, No: 1, 2015.
- BURSA ESKİŞEHİR BİLECİK KALKINMA AJANSI (BEBKA), 2012, “Bursa, Eskişehir, Bilecik’te Termal Turizm Sektör Raporu”.
- CANVER Ş. S. (2015), *Kamu ve Özel Hastane Çalışanlarının Sağlık Turizmine İlişkin Algılarının Değerlendirilmesi*, Yüksek Lisans Tezi, Okan Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Sağlık Yönetimi Anabilim Dalı, İstanbul, 2015.
- ÇELİK A. (2009), *Sağlık Turizmi Kapsamında Termal İşletmelerde Sağlık Hizmetleri Pazarlaması ve Algılanan Hizmet Kalitesi: Balçova Termal İşletmesinde Bir Uygulama*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Hastane ve Sağlık Kuruluşları Yönetimi Programı, İzmir, 2009.
- ÇETİNKAYA T. (2010), “Sağlık Turizmi Açısından Bursa İli’nin Pazarlanabilirliği Konusunda Sağlık Çalışanlarının Görüşlerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma,

Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, 2010.

ÇETİNKAYA T. (2010), Sağlık Turizmi Açısından Bursa İli'nin Pazarlanabilirliği Konusunda Sağlık Çalışanlarının Görüşlerinin Belirlenmesi Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği Anabilim Dalı, Sakarya, 2010.

ÇÖMEZ T. (2005), “Turist Sağlığı” ve Türkiye'nin İmaj'ı”, Hastane Dergisi, Ankara, 7(34), 2005.

DAŞTAN İ. (2014), “Türkiye’de Sağlık Turizmi: Türkiye ve Özelinde İzmir’de Sağlık Turizminin Mevcut Durum Analizi ve Strateji Önerileri”, Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 6, Sayı: 10, 2014.

DEMİRER, E., S. (2010), “Türkiye’de Medikal Turizm ve Geliştirilmesi: Örnek Bir Araştırma”, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir, 2010.

EDİNSEL S., ADIGÜZEL O. (2014), “Türkiye’nin Sağlık Turizmi Açısından Son Beş Yıldaki Dünya Ülkeleri İçindeki Konumu ve Gelişmeleri”, Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Çankırı, 2014, s. 4(2) ,167- 190.

FETSCHERİN M., STEPHANO R. M. (2016), “The Medical Tourism Index: Scale Development And Validation”, Tourism Management p. 52, 2016.

GAN L.L., FREDERICK J.R. (2010), Patterns of service differentiation among medical tourism facilitators, 2010. https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1679511 (Son Erişim Tarihi: 22.06.2019)

GLİNOS I.A. and BAETEN R. (2006), A Literature Review of Cross-Border Patient Mobility in the European Union, Observatoire Social European, Brussels, 2006, p. 7-9

GRANT T. (2015), “Made In America: Medical Tourism And Birth Tourism Leading To A Larger Base Of Transient Citizenship”, Virginia Journal Of Social Policy & The Law, Vol: 22, No:1, 2015.

GÜL Y. (2010), “Avrupa’da Hastane Akreditasyonu”, Web: <http://www.kalite.saglik.gov.tr>, (Son Erişim Tarihi:20.03.2019)

GÜLEÇ D. (2011), Sağlık Turizmi Kapsamında Antiaging (Sağlıklı Yaşlanma) Uygulamaları ve Yaşlı Bakımı: Türkiye Değerlendirmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Hastane İşletmeciliği Bilim Dalı, Ankara, 2011.

GÜLEN K. G., DEMİRCİ S. (2012), Türkiye’de Sağlık Turizmi Sektörü, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, İstanbul, 2012.

<http://www.saglikturizmi.org.tr/tr/saglik-turizmi/genel-bilgi>, (Son Erişim Tarihi:24.12.2018)

<https://www.emerald.com/insight/content/doi/10.1108/17538330810865345/full/htm>
(Son Erişim Tarihi:05.08.2019)

<https://www.health-tourism.com/medical-tourism/benefits/>
(Son Erişim Tarihi:05.02.2019)

<https://www.health-tourism.com/medical-tourism/benefits/0>,
(Son Erişim Tarihi:08.02.2019)

<https://www.jointcommissioninternational.org> Joint Commission International, 2018,
(Son Erişim Tarihi:09.07.2019)

<https://www.oecd.org/els/health-systems/48723982.pdf>, (Son Erişim Tarihi:04.02.2019)

<https://www.turizmhaberleri.com/haberayrinti.asp?ID=12826>.www.turizmhaberleri.com
, (Son Erişim Tarihi:28.03.2019)

İÇÖZ O. (2009), “Sağlık Turizmi Kapsamında Medikal (Tıbbi) Turizm ve Türkiye’nin Olanakları”, Journal Of Yasar University, Cilt: 4(14), 2009.

JOHNSTON R., ADAMS K., BİSHOP L., CROOKS V. A., SNYDER J. (2015), ““Best Care On Home Ground” Versus “Elitist Healthcare”: Concerns And Competing Expectations For Medical Tourism Development İn Barbados”, International Journal For Equity İn Health, 2015.

JUN J., Mİ OH K. (2015), “Framing Risks And Benefits Of Medical Tourism: A Content Analysis Of Medical Tourism Coverage İn Korean American Community Newspapers”, Journal Of Health Communication, 2015.

KAMBER S. S. (2014), Bir Turistik Ürün Çeşidi Olarak Medikal Turizm ve Hizmet Yeterliliği Üzerine Bir Araştırma, Yüksek Lisans Tezi, Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ve Otelcilik Anabilim Dalı, Balıkesir, 2014.

KAYA S., YILDIRIM H. H., KARSAVURAN S., ÖZER Ö. (2014), Türkiye Medikal Turizm Değerlendirme Raporu 2013, Ankara.

KHAN M. J., CHELLIAH S., HARON M. S. (2016), “Medical Tourism Destination İmage Formation Process: A Conceptual Model”, International Journal Of Healthcare Management, Volume: 9 No: 2, 2016, p.27.

KÖK M. (2013), Sağlık Turizmi Açısından Termal Turizm (Denizli Örneği), Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Yönetimi Ana Bilim Dalı, Hastane ve Sağlık Kurumları Yönetim Bilim Dalı, İstanbul, 2013.

KUMAR S. (2012), “Globalization of Health Care Delivery in the United States Through Medical Tourism”. J Health Com, (2012), 17 (2): pp. 177 – 198.

LUNT N., HORSFALL D., HANEFELD J. (2016), “Medical Tourism: A Snapshot Of Evidence On Treatment Abroad”, Maturitas, p. 88, 2016.

MANIAM G. (2015), “Medical Tourism As The Result Of Rısing American Healthcare Costs In The Context Of Healthcare Globalization”, Journal Of Business And Behavioral Sciences, Vol: 27, No: 2, 2015

MERCAN N., DEMİRCİ K., OYUR E. (2014), “Dünyada Hızla Artan Yaşlı Nüfus ve Sağlık Turizmine Etkisi”, I. Disiplinler arası Turizm Araştırmaları Kongresi, Kuşadası, Aydın, 2014.

MUNRO JW. (2009-2010), Care Management Of Traveling İnternational Patients. The Best Practices İn Medical Tourism Series, 1-24, 2009-2010.

MUTLU S. (2009), “Sağlıkta Akreditasyon Süreci ve insan Kaynaklarının Kontrolü”, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Dönem Projesi, 2009.

ÖZCAN Z. K., AYDIN V. (2015), Sağlık Turizmi Teori ve Politika (Cilt 1), Umut Tepe Yayınları, İstanbul, 2015.

ÖZKURT H. (2007), Sağlık Turizmi Tahvilleri, Maliye Dergisi, 2007, Sayı 152.s. 127-128

ÖZTÜRK Y. E., KIRAÇ R., BANAZ M. (2018), “A Study On Identification Of Health Workers’views About Marketability Of Konya City In Terms Of Health Tourism” Full Text Book.

Resmî Gazete (2015) “Döviz Kazandırıcı Hizmet Ticaretinin Desteklenmesi Hakkında Karar” <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/06/20150602-5-1.pdf> (Son Erişim Tarihi: 20.08.2018)

ROCHA A. S. S., BRANDAO A. (2014), “On Developing Wellness And Medical Tourism: The Characterization Of A National Thermal Network”, International Journal Of Healthcare Management, Volume: 7, No: 4, 2014.

Sağlık Bakanlığı (2012), “Medikal Turizm Değerlendirme Raporu” Web: <http://www.saglik.gov.tr/SaglikTurizmi/belge/1-24604/turkiye-medikal-turizm-degerlendirme-raporu-2013.html>, (Son Erişim Tarihi:11.03.2019)

Sağlık Bakanlığı (2013), T.C Sağlık Bakanlığı Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı “Türkiye’de Medikal Turizm Değerlendirme Raporu”, Ankara 2013.

SATURK, (2015-6), saturk.gov.tr/images/pdf/ust/hindistan.pdf. (Son Erişim Tarihi: 02.05.2019) Savage, G. T., Nix, T. W., Whitehead, C. J., & Blair, J. D. (1991). Strategies for assessing and managing organizational stakeholders. Academy of management perspectives, 5(2), p.61- 75.

SELVİ M. S. (2008), “Sağlık Turizmi”, Turistik Ürün Çeşitlendirmesi, Editörler: N. Hacıoğlu ve C. Avcıkurt, Nobel Yayın, Ankara, 2008.

SMİTH F. (2007), Medikal Turizm ve ABD Sağlık Sistemi Üzerindeki Etkisi, 2007, p.27-35.

SMİTH M. (2015), “Baltic Health Tourism: Uniqueness And Commonalities”, Scandinavian Journal Of Hospitality And Tourism, Volume: 15, No: 4, 2015.

STEPHANO R. M. (2018), Top 10 Medical Tourism Destinations in the World, official publication of the medical tourism association, February 20, <http://www.medicaltourismmag.com/top-10-medical-tourism-destinations-world/>,(Son Erişim Tarihi:05.07.2019)

T.C Sağlık Bakanlığı, Sağlık Turizm Raporu 2012 www.saglik.gov.tr/BAKAN/dosya/1-78964/h/medikalturizmweb.pdf, (Son Erişim Tarihi:21.02.2019)

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2007). Türkiye Turizm Stratejisi 2023 Eylem Planı 2007-2013. <http://www.kultur.gov.tr/Eklenti/906,ttstratejisi2023pdf.pdf?0>, (Son Erişim Tarihi: 11.12.2018)

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı (2018). Termal Turizm Master Planı 2007-2023. <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR,11481/termal-turizm-master-planı-2007-2023.html>, (Son Erişim Tarihi: 12.05.2019)

T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı, “Turizm Çeşitleri, Sağlık ve Termal Turizmi Tanımı”, <http://yigm.kulturturizm.gov.tr/TR-10392/saglik-ve-termal-turizm.html> (Son Erişim Tarihi:15.02.2019)

T.C. Sağlık Bakanlığı (2012), Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı, Sağlık Turizminde Süreçler ve Aracı Kuruluşlar Araştırma Raporu, 2012.

T.C. Sağlık Bakanlığı (2012), Sağlık Turizminde Süreçler ve Aracı Kuruluşlar Araştırma Raporu, Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı, <http://www.saglik.gov.tr/SaglikTurizmi/dosya/1-78958/h/saglikturizmiweb.pdf> (Son Erişim Tarihi: 17.02.2019)

T.C. Sağlık Bakanlığı (2012), Türkiye’de Sağlık Turizmi, Sağlık Turizmi Daire Başkanlığı, Ankara, www.saglik.gov.tr/SaglikTurizmi/.../saglik-turizmi-koordinatörlugu-dr-dursun-aydin... (Son Erişim Tarihi: 27.07.2019)

T.C. Sağlık Bakanlığı (2014), Türkiye Medikal Turizm Değerlendirme Raporu 2013, Sağlık Hizmetleri Genel Müdürlüğü, Ankara, 2014.

TEMİZKAN S. P. (2015), Sağlık Turizmi, Detay Yayınları, 1. Baskı, Ankara, 2015.

TENGİLİMOĞLU D. (2005) “Sağlık Turizmi: Tedavi Amaçlı Turizm ve Termal Turizmde Sorunlar ve Çözüm Önerileri”, Hastane Dergisi, 2005, s. 34(90-96):90.

TENGİLİMOĞLU D. (2013), Sağlık Turizmi, Siyasal Kitabevi, Ankara, 2013.

TONTUŞ Ö. (2013), Dünyada Sağlık Turizmi, S.6 <http://dosyasb.saglik.gov.tr/Eklenti/10945,03pdf.pdf>, (Son Erişim Tarihi: 28.06.2019)

TÖRE O. (2016), 2017 Medical Tourism Trends, 27 July 2016. <https://ftnnews.com/health-a-spa/30526-2017-medical-tourism-trends.html>. (Son Erişim Tarihi: 15.07.2019)

TURNER L. (2008), "Cross-border Dental Care: Dental Tourism and Patient Mobility", British Dental Journal, Vol. 204, No. 10, 2008, p. 553

Türkiye Sağlık Vakfı (2010), Dünyada ve Türkiye’de Sağlık Turizmi-2010 Durum Tespit Raporu ve Çözüm Önerileri, Efil Yayınevi, Ankara, 2010.

Türkiye Sağlık Vakfı ve Sağlık Derneği, Dünya’da ve Türkiye’de Sağlık Turizmi-2010 Durum Tespit Raporu ve Çözüm Önerileri, 2010.

UYGUN E. (2016), An Overview of Health Tourism within the context of Turkey’s Tourism Strategy (2023); Journal of Hospitality and Tourism: Volume: 14 No:1-2016 (pp.18-26) Online ISSN 2322-0198 / Print ISSN:0972-7787.

WHO (1978), Constitution of the World Health Organization, 45th Edition of Basic Documents, World Health Organization Interim Commission, New York, 2006; Declaration of Alma-Ata International Conference on Primary Health Care, Alma-Ata

www.izafet.net/threads/saglik-turizmi-nedir-faydalari-nelerdir,(Son Erişim Tarihi:11.02.2019)

YALÇIN B. (2013), Antalya İli Sağlık Turizmi Potansiyeli Araştırması, Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Antalya, 2013, s.17.

YALÇIN B. (2013), Antalya İli Sağlık Turizmi Potansiyeli Araştırması, Doktora Tezi, Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Antalya, 2013.

YALÇIN P. (2006), "Türkiye’de Sağlık Turizminde Alt Yapı Oluşturulma Gereği ve Sağlık Kurumlarına Yönelik Bir Araştırma", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006.

YALÇIN P. (2006), "Türkiye’de Sağlık Turizminde Altyapı Oluşturulma Gereği ve Sağlık Kurumlarına Yönelik Bir Araştırma", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, Ankara, 2006.

YAVUZ M. C. (2012), "Sağlık Turizm Destinasyonları: Dünyada Uygulama Örnekleri ve Adana Destinasyonu", Web: http://astd.org.tr/uploads/files/M_%20Cihan_%20Yavuz.pdf, (Son Erişim Tarihi:21.03.2019)

YILDIRIM Z. B. (2011), “Sağlık Hizmetlerinde Akreditasyon”, Süleyman Demirel Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tezsiz Yüksek Lisans Projesi, Isparta, 2011.

YİĞİT V. (2016), “Kamu Hastanelerinde Medikal Turizminin Gelişimini Etkileyen Faktörler”, Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi, Cilt: 7, Sayı: 15, 2016.

YİRİK Ş., EKİCİ R., BALTACI F. (2015), Türkiye ve Dünyada Sağlık Turizmi (Medikal Turizm), Detay Yayıncılık, 1. Baskı, Ankara, 2015.

ZENGİNGÖNÜL O., EMEÇ H., İYİLİKÇİ D.E. (2012), Bingöl, P. Sağlık Turizmi: İstanbul’a Yönelik Bir Değerlendirme, Ekonomistler Platformu, İstanbul, 2012.

ZSARNOCZKY M. (2018), Novel Concepts In the Health Tourism Industry. Journal of Management, 2018, p. 1(32).